

KALIBAR

časopis Društva knjižničara Karlovačke županije

SADRŽAJ

UVODNIK.....	3
--------------	---

STRUČNI DIO

Maja Kličarić: Osnivanje i razvoj knjižnice Veleučilišta u Karlovcu.....	5
Sara Semenski: Instagram: kanal promocije i komunikacije Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba.....	11
Lana Krišto Lončarić, Petra Pancirov, Ana Strinavić: Uloga suradnje i međuovisnosti u procesu obrade knjižne građe.....	19

TEMATSKI BLOK: Radovi sa 7. stručnog skupa „Ostvarimo potencijale knjižnice“ 2025. s temom: „Kako do uspješnijeg obrazovanja osoba s teškoćama čitanja“ (Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac, 15. 5. 2025.)

Sanja Galic: Čitanje s razumijevanjem.....	27
Tanja Šupe, Ksenija Sobotinčić Štropin: Dotakni priču.....	34
Ružica Jurković, Sanja Vojkuf: Inkluzija djece sa specifičnim teškoćama u učenju.....	43
Mirjana Lenček, Marija Jozipović, Matija Panić: Da zbog građe ne bude svađe.....	50
Biljana Krnjajić, Jasna Panza: Novi pristupi i strategije za osobe s teškoćama u čitanju.....	50
Majda Šavor: Potpora studentima i prilagodba programa u redovnom školovanju u visokoobrazovnoj ustanovi.....	50
Melinda Grubišić Reiter: Projekt „Ne volim – volim“.....	50

OBAVIJESNI DIO

Milkica Ursa: Korak po korak do knjige: usluga za znatiželjne.....	55
Snježana Kovačević: Školska knjižnica povezuje.....	60
Helena Predojević, Nikolina Pucar, Tihana Rašeta: Sporom modom prema održivosti: eko aktivizam u Knjižnicama Novi Zagreb.....	62
Antonijela Nekić: Intervju s Matijom Šango Šimurina.....	65

UVODNIK

Doslovce pred sam kraj godine donosimo vam novi broj Kalibra.

Kao što je prethodni broj donio neke novosti, donosi ih i ovaj. Društvo knjižničara Karlovačke županije u svibnju je sudjelovalo u suorganizaciji 7. stručnog skupa „Ostvarimo potencijale knjižnica“ s temom „Kako do uspješnijeg obrazovanja osoba s teškoćama čitanja“ koji su organizirali i proveli Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac i Poliklinika za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG Karlovac.

Tematski blok donosi vam sedam radova s tog stručnog skupa na kojem su hrvatski stručnjaci s područja knjižničarstva, psihologije, pedagogije, logopedije, sociologije i drugih znanstvenih disciplina, kroz pozvana stručna izlaganja pokušali dati odgovore na pitanja vezana uz specifičnosti ovih djelatnosti u knjižnicama te pružiti smjernice za njihov daljnji razvoj, te su predstavljena i izlaganja s primjerima dobre prakse.

U obavijesnom dijelu možete pročitati tekstove o uslugama koje nude školske i narodne knjižnice, intervju te, možda na prvi pogled, tekst na temu teško povezivom s knjižnicom: spora moda.

Novi brojevi Kalibra sljedeće godine donijet će još neke novosti, ali u 2026. želimo i vama i sebi što manje prepreka u ostvarivanju zadanih ciljeva, što više kvalitetnih tekstova, zanimljivih izlaganja te što više uživanja u knjižničarstvu, knjižnicama i svim mogućnostima i prilikama koje one pružaju.

Sretna nam i uspješna nova godina!

Kalibar, časopis Društva knjižničara Karlovačke županije, financijski podupiru Grad Karlovac i Karlovačka županija.

Sanja Graša

STRUČNI DIO

OSNIVANJE I RAZVOJ KNJIŽNICE VELEUČILIŠTA U KARLOVCU

Establishment and development of the Library of the Karlovac University of Applied Sciences

Primljeno: 1. 10. 2025.
Prihvaćeno: 1. 12. 2025.

Maja Kličarić

Veleučilište u Karlovcu

maja.klicaric@vuka.hr

Sažetak

Knjižnica Veleučilišta u Karlovcu posebna je stručna organizacijska jedinica u sastavu Veleučilišta čiji je status reguliran odgovarajućim zakonskim propisima (Zakonom o knjižnicama i općim aktom Veleučilišta). Namjera je Knjižnice da napravi ravnotežu između nabave stručne građe i knjižničkog poslovanja u skladu sa standardima kako bi se zadovoljili korisnički zahtjevi. Neposredna nastavno-obrazovna djelatnost Knjižnice obuhvaća rad sa studentima, suradnju s nastavnicima te analizu potreba i zahtjeva studenata i znanstveno-nastavnog i istraživačkog osoblja matične ustanove. Razvoj i djelovanje Knjižnice prikazani su kroz ovaj rad kako bi se istaknuli pomaci u razvoju Knjižnice, uključujući i promjene u samoj knjižničkoj djelatnosti. Ovim će se radom prikazati djelovanje Knjižnice, od njezinog osnutka 1997. godine sa sjedištem u Ulici Ivana Meštrovića 10 u Karlovcu pa sve do 2021. godine kada dolazi do preseljenja na adresu Trg Josipa Jurja Strossmayera 9. Rad će dati prikaz njezina rasta i razvoja u području poslovanja i usvajanja novih tehnologija te načine zaštite knjižničkog fonda. Novi prostor i usluge koje Knjižnica Veleučilišta u Karlovcu nudi svojim korisnicima – studentima, nastavnicima, ali i široj društvenoj javnosti, bit će dobar temelj za neprestano usavršavanje i poboljšanje postojećih kapaciteta. Dodatna informatizacija u novom digitalnom dobu put je kojim će Knjižnica nastaviti svoj razvoj podižući kvalitetu visokoškolskog obrazovanja.

Glavne riječi: Knjižnica Veleučilišta u Karlovcu, poslovanje, povijesni pregled, tehnološki razvoj, zaštita

Abstract

The Library of the Karlovac University of Applied Sciences is a special professional organizational unit within the faculty whose status is regulated by relevant legal regulations (the Law on Libraries and the founding documents of the Karlovac University of Applied Sciences). The intention of the library is to strike a balance between the acquisition of professional materials and the library activities in accordance with the standards of the library, while meeting the user requirements. The library's direct teaching and educational activities include working with students, collaborating with teachers, and analyzing the needs and demands of students and the scientific, teaching, and research staff of the home institution. The development and operation of the library are presented through this paper in order to highlight the progress in the development of the library, including changes in the library activity itself. This paper will present the activities of the library, from its founding in 1997 with headquarters at Ivana Meštrovića Street 10 in Karlovac until 2021 when it moved to Trg Josipa Jurja Strossmayera 9. The work will provide an overview and its growth and development in the field of business and adoption of new technologies and methods of protecting library collections. The new space and services that the Karlovac University of Applied Sciences library offers to its users – students, teachers, but also the wider public, will be a good foundation for continuous improvement and improvement of existing capacities. Additional computerization and the new digital age are the path by which the library will continue its development and raise the quality of higher education.

Keywords: historical overview, Library of the Karlovac University of Applied Sciences, management, protection, technological development

Uvod

Nastanak visokoškolske Knjižnice Veleučilišta u Karlovcu veže se uz Uredbu kojom je osnovano i Veleučilište (Uredba o osnivanju Veleučilišta, klasa: 602-04/97-01/10; ur. broj: 5030104-97-1 (NN 40/97); Uredba o izmjenama i dopuni Uredbe o osnivanju Veleučilišta u Karlovcu (NN 51/2005, 57/2007, 119/13). Osnovni je preduvjet za formiranje knjižnice osiguravanje knjižnične građe, osobito udžbenika, priručnika i materijala za rad i učenje, prostora za smještaj građe i opreme, sredstava za rad, knjižničnog osoblja i plana rasta i razvoja. Zadovoljavajući te kriterije, veleučilišna je Knjižnica započela sa svojim radom 1997. godine poštujući zakonsku osnovu knjižnične djelatnosti koja podrazumijeva nabavu knjižnične građe i izgradnju knjižničnih zbirki, stručnu obradu knjižnične građe prema stručnim standardima, pohranu, čuvanje i zaštitu knjižnične građe, pružanje informacijskih usluga, posudbu i davanje na korištenje knjižnične građe, uključujući međuknjižničnu posudbu, usmjeravanje i podučavanje korisnika pri izboru i korištenju knjižnične građe, informacijskih pomagala i drugih izvora, vođenje dokumentacije i prikupljanje statističkih podataka o poslovanju, knjižničnoj građi, korisnicima i o korištenju usluga knjižnice i obavljanje i drugih poslova sukladno ovom Zakonu i drugim propisima.¹

Zakonska regulativa

Zakon o bibliotekama iz 1960. godine visokoškolsku knjižnicu determinira kao specijalnu knjižnicu. Prema tom Zakonu, specijalne biblioteke za pojedinu znanstvenu granu, oblast ili struku, pored svojih ostalih zadataka, surađuju s općim naučnim i drugim specijalnim bibliotekama kod nabave, zamjene i posudbe knjiga, a s bibliotekom koja vodi centralni katalog i na izradi tog kataloga.²

Prema Zakonu o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti, prema namjeni i sadržaju knjižničkog fonda, knjižnice se dijele na: nacionalne, narodne, školske, sveučilišne, visokoškolske, znanstvene i specijalne. Visokoškolske knjižnice mjesta su koja prikupljaju, obrađuju, pohranjuju i daju na korištenje dokumente i informacije znanstvenog, obrazovnog i općekulturnog karaktera. Visokoškolske knjižnice sastavni su dio znanstveno-nastavne i istraživačke infrastrukture jer svojim fondovima, službama i uslugama doprinose razvoju znanosti i pomažu unapređivanju odgojno-obrazovnog i znanstveno-istraživačkog rada. Primarna je zadaća visokoškolske knjižnice pružati usluge studentima, znanstveno-nastavnom, umjetničko-nastavnom, nastavnom, suradničkom i stručnom osoblju ustanove u čijem je sastavu³. Zakonom o knjižnicama uređuje se knjižnična djelatnost, osnivanje i prestanak rada knjižnica, ustrojstvo i upravljanje knjižnicama, vrste knjižnica, rad Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu i knjižnični sustav Republike Hrvatske te druga pitanja važna za obavljanje knjižnične djelatnosti.⁴ Prema Standardima i smjernicama razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama u Republici Hrvatskoj za obavljanje svoje djelatnosti visokoškolske knjižnice trebaju imati odgovarajući prostor, namještaj (police, stolovi, stolice, svjetiljke i dr.), te odgovarajuću telekomunikacijsku opremu (računala, telefone, priključak na internet, aparat za fotokopiranje i dr.). Prostor i oprema knjižnice trebaju biti funkcionalni, s prostorom za učenje te policama sa slobodnim pristupom građi.

¹ Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_356.html (22. 5. 2025.)

² Zakon o bibliotekama. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 6, 3/4. (1960). Str. 76.³ Oštarić, R. Lee, Marta K. Mentoring in the library : building for the future. Chicago : ALA, 2011. ISBN 978-0-8389-3593-4. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 57, 1-3 (2014.), str. 449.

³ Standard za visokoškolske, sveučilišne i znanstvene knjižnice (1990). URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2022_07_81_1182.html (10. 6. 2025.)

⁴ Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_356.html (22. 5. 2025.)

Povijest knjižnica prati i povijest knjige jer je zajedno s potrebom za pisanjem i zapisivanjem nastajala i želja da se napisano sačuva na odgovarajućemu mjestu. Umnožavanjem i prikupljanjem zapisa uočavala se potreba za prikladnim smještajem pohranjene građe, ali i za pomagalicama kojima bi se brzo pronalazio određeni primjerak. Iz tog su razloga nastajale knjižnice, mjesta u kojima se pohranjivala i organizirano smještala veća ili manja količina zapisa radi njihova čuvanja i korištenja.⁵ Iz ovoga proizlazi da su knjižnice, osobito one visokoškolske, institucije s dugom tradicijom koje, osim svoje obrazovne funkcije, imaju i informacijsku, pa i kulturnu ulogu.

Važnost knjižnice i njezine uloge prepoznalo je i Hrvatsko knjižničarsko društvo. Odlukom 37. skupštine Hrvatskoga knjižničarskog društva, održane 2010. godine u Tuhelju, dan proglašenja prvoga hrvatskog Zakona o bibliotekama 11. studenoga 1960. godine obilježava se kao Dan hrvatskih knjižnica.⁶

Nastanak i razvoj veleučilišne Knjižnice

Knjižnica Veleučilišta u Karlovcu djeluje već više od dvadeset godina, usporedno s nastankom Veleučilišta kada je Vlada Republike Hrvatske donijela Uredbu o njegovom osnivanju 16. travnja 1997. godine s dva odjela: Strojarskim odjelom u Karlovcu i Tekstilnim odjelom u Dugoj Resi.⁷

Nastanak Knjižnice veže se uz darovnicu tvrtke Turboteh iz Karlovca koja je Veleučilištu donirala stručnu literaturu nekadašnje knjižnice Jugoturbine, koja je preseljena u prostorije veleučilišne Knjižnice u zgradi Ivana Meštrovića 10. Knjižnica se sastojala od jedne veće prostorije u kojoj se nalazio radni prostor knjižničara i police za smještaj građe u otvorenom pristupu. U odvojenoj se prostoriji nalazila čitaonica, odnosno prostor za rad i učenje. U svojim je počecima Knjižnica raspolagala s tri računala s pristupom internetu, od toga je jedan bio namijenjen djelatniku Knjižnice, a dva potrebama korisnika. Prostor Knjižnice i čitaonice obuhvaćao je 100,30 m².

Knjižnica – Ulica Ivana Meštrovića 10, Karlovac (izvor: arhiva Veleučilišta)

⁵ Tadić, K. Rad u knjižnici : priručnik za knjižničare (2000). URL: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/pog1.htm> (23. 4. 2025.)

⁶ Metelwin digital library. URL: <https://www.facebook.com/metelwindigitallibrary/posts/dan-hrvatskih-knji%C5%BEnicaodlukom-37-skup%C5%A1tine-hrvatskoga-knji%C5%BEni%C4%8Darskog-dru%C5%A1tva-od/2503737392996254/> (22. 5. 2025.)

⁷ Pedeset godina stručnog studija Strojarstva u Karlovcu : 1960. – 2010. / uredili Mirko Butković i sur. Karlovac: Veleučilište u Karlovcu, 2010.

Za pohranu starih, rijetko korištenih knjiga i starijih ocjenskih radova koristio se podrumski prostor opremljen policama. Fizičko preseljenje dijela tog fonda iz glavnog prostora Knjižnice učinjeno je 2017. godine kako bi se oslobodio prostor za novu i često korištenu građu. Spremište je u tom trenutku bilo pretrpano, a posljedice su bile velike: na policama bile su naslagane knjige bez svojih oznaka, između polica, po podu, a na kraju, i u kutijama. Taj se prostor trebao staviti u funkciju kako bi se odijelila građa koja je opterećivala knjižničnu zbirku u otvorenom pristupu. Uslijedilo je njegovo saniranje i stvaranje ekonomičnijeg prostora kako bi se knjige uredno pohranile. Izdvojene su neupotrebljive i neinventarizirane knjige i omogućen je bolji smještaj građe. Građa se odvajala isključivo zato što je zauzimala skućeni prostor Knjižnice te je podijeljena na onu koja bi povremeno mogla cirkulirati među korisnicima te na onu za koju se pretpostavilo da će u dogledno vrijeme biti potpuno zastarjela i neupotrebljiva. Danas su na tim policama, osim publikacija, raspoređeni i ocjenski radovi diplomanata Veleučilišta posloženih prema odjelima.

Početni fond Knjižnice činile su publikacije koje su bile tematski vezane uz one studije koji su se izvodili, a to je građa koju je Knjižnica preuzela od Više tehničke strojarke škole (1960.), Više tehnološke škole, kemijskog i kožarskog smjera (1961.) i Više tehničke tekstilne škole u Dugoj Resi (1961.) koje su osnovane šezdesetih godina 20. stoljeća u Karlovcu.

Od samog osnutka, osnovna je uloga Knjižnice bila da zadovolji potrebe korisnika, što je bilo više-manje uspješno s obzirom na početni fond kojeg su činile stručne knjige iz područja strojarstva, odnosno mehanike, elektrotehnike, dinamike, fizike i dr. te iz područja tekstilstva. Na studij Strojarskog 1997. godine upisano je 85 studenata po programu koji se nije bitno razlikovao od prethodnog programa na FSB-u. Kao što je poznato, Fakultet strojarstva i brodogradnje (FSB) Sveučilišta u Zagrebu uključio je VTŠŠ Karlovac u svoju organizaciju 1. listopada 1984. godine. Studij je trajao četiri semestra. Obrazovao se profil tzv. pogonskih inženjera, vezan za proizvodnju i pripremu proizvodnje. Zakonom iz 1983. došlo je 1984. godine do udruživanja svih viših strojarskih škola u matične fakultete. Studenti su, tako, u akademskoj godini 1984./1985. upisali program VTŠŠ-a. Tijekom 1984. i 1985. godine vođeni su razgovori između FSB-a i Jugoturbine oko prilagodbe studija za karlovački izdvojeni stručni studij. Prva tri semestra studija obuhvaćala su zajedničke programske osnove. Fakultet strojarstva i brodogradnje u to je doba na stručnim studijima organizirao tri studijska smjera: proizvodno strojarstvo, strojarske konstrukcije i procesno-energetski smjer. U Karlovcu se održavala nastava procesno-energetskog smjera, kao i smjera proizvodnog strojarstva. Studij je trajao pet semestara, sve do 1985. godine kada je studij trajao šest semestara. Studij se u tom trajanju organizira od tada pa sve do aktualnog stručnog studija, osnovanog 1997. godine u okviru Veleučilišta.

Iz ovog povijesnog pregleda vidljivo je da je tadašnji fond Knjižnice bio dostatan da zadovolji potrebe korisnika te da obavlja osnovnu djelatnost Knjižnice koja je određena Zakonom o knjižnicama, a koja je obuhvaćala: prikupljanje, organizaciju i izgradnju knjižničnog fonda, stručnu obradu, čuvanje i zaštitu građe, izradu kataloga i biltena, osiguravanje korištenja i posudbe knjižnične građe i pružanje pomoći korisnicima pri izboru i korištenju knjižnične građe i informacijskih izvora.

Prateći razvoj Veleučilišta, osnivanjem novih odjela, i Knjižnica je u svojem daljnjem razvoju doživljavala mnoge promjene. Restrukturiranjem postojećih odjela i formiranjem novih (Prehrambeni odjel, Odjel lovstva i zaštite prirode, Odjel sigurnosti i zaštite i Poslovni odjel) ulagalo se u nabavu knjiga i novih publikacija, a uključivala je: dobavljanje literature znanstvenog/predmetnog područja, odnosno one literature potrebne za studij i znanstveni rad, literature za učenje, odnosno obvezne literature u okviru nastavnih programa koji

⁸ Isto.

⁹ Isto.

se izvode na Veleučilištu te referentne zbirke, odnosno sekundarnih publikacija poput rječnika, leksikona, enciklopedija i priručnika. Nadalje, sva je građa bila evidentirana ručno u katalogu na listićima koji je sadržavao osnovne podatke o jedinici građe.

Globalnom informatizacijom i razvojem informatičkih tehnologija, ovu je vrstu kataloga zamijenio mrežni katalog, odnosno integrirani knjižnični informacijski sustav – Crolist, koji je u devedesetim godinama postao najrasprostranjeniji knjižnični program u Hrvatskoj, odnosno knjižnični program koji se najviše upotrebljavao¹⁰, da bi se kasnije boljim programskim rješenjem pokazao program Aleph koji se koristi u Knjižnici Veleučilišta i dan danas. Računalna obrada bibliotečnih jedinica obavlja se svakodnevno u Knjižnici za svu vrstu nabavljene građe sredstvima Veleučilišta ili na neki drugi način pristigle u Knjižnicu. Na ovaj je način omogućeno pretraživanje građe prema autoru, naslovu, ključnim riječima i drugim identifikatorima nekog naslova, odnosno omogućeno je pretraživanje cijele podatkovne zbirke Veleučilišta.

Knjižnica je od svog nastanka doživjela mnoge promjene. Još iz Zakona o bibliotekama iz 1960. vrijedi da kvaliteta svake knjižnice ovisi o dobroj katalogizaciji i klasifikaciji. Klasični knjižnični katalozi zamijenjeni su online katalozima koji daju pregled cjelokupne knjižnično-informacijske mreže podataka, ne samo na lokalnoj, već i na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Takva automatizacija poslovanja unijela je novosti u samom poslovanju i organizaciji veleučilišne Knjižnice. Tadašnji su se katalozi razvili u mnogo veće, brže, korisnije i funkcionalnije sredstvo posredovanja informacija od knjižnice do korisnika. Tako je nastao javno dostupni katalog uređenih zapisa, odnosno Aleph. Prednost ovog kataloga je ta što na jednom mjestu okuplja cjelokupno znanje sabrano u knjižnici te, s pozicije knjižničara, olakšava jedinstvenu obradu i racionalizaciju poslovanja, a s pozicije korisnika, povećava njegovo zadovoljstvo uslugama.

Novo ruho Knjižnice

Prostorna udaljenost zgrade, a time i knjižničnog fonda od njezinih krajnjih korisnika, uzrokovala je određene teškoće u funkcioniranju Knjižnice, bar u pogledu brzog slanja informacija. Zbog dislociranosti i prostorne skučenosti, ali i nepotpune knjižnične opreme, Knjižnica nije mogla ponuditi kompletne usluge, no unatoč tome, uvijek je nastojala privući svoje korisnike osluškujući njihove potrebe. Oduvijek su knjižnični prostori bili mjesta povlaštena sastajanja i druženja njihovih korisnika, onih koji u knjižnicu dolaze zbog svojih kulturnih, znanstvenih, istraživačkih, obrazovnih i drugih potreba i zahtjeva. Druženje uz knjigu, druženje uz izvor znanja i informacija, najbolje je ozračje i za druženje s drugima, onima koji su došli upravo radi druženja s knjigom¹¹. Ideja da knjižnica bude mjesto koje će biti prostor za učenje i stjecanje novih znanja, razmjenu znanja i ideja, pa čak i središte društvenog okupljanja u pravom smislu te riječi, zaživjela je preseljenjem u novouređeni prostor Knjižnice na adresi Trg Josipa Jurja Strossmayera 9. Knjižnica je u novom prostoru započela s radom u veljači 2021. godine, no svoja je vrata službeno otvorila završnom konferencijom projekta „Atrij znanja” održanoj 1. travnja 2021. godine na kojem je, između ostalog, predstavljena i jedna od važnih značajki projekta, a to je rekonstrukcija zgrade Veleučilišta u svrhu unaprjeđenja znanstveno-istraživačke infrastrukture koji je obuhvatio i novi prostor Knjižnice. Prema nacrtu, Knjižnica obuhvaća 317,87 m². Središnji je prostor namijenjen posudbi knjižnične građe, a čitaonica, sa svojih 28 sjedećih mjesta, nalazi se u prostoru od 102 m² (Slika 2 i 3).

¹⁰ Stipanov, J. Povijest knjižnica i knjižničarstva u Hrvatskoj : od početaka do današnjih dana. Zagreb: Školska knjiga, 2015. Str. 286.

¹¹ Isto.

Slika 2. Knjižnica – Trg J. J. Strossmayera 9, Karlovac (izvor: <https://www.jutarnji.hr/domidizajn/interijeri/završena-rekonstrukcija-objekta-veleuciliste-karlovac-u-atriju-znanja-ucit-ce-se-i-o-pivama-15063191>)

Slika 3. Čitaonica – Trg J. J. Strossmayera 9, Karlovac (izvor: <https://kaportal.net.hr/galerije/273043/atrij-znanja-29-ozujka-2021/#foto-26>)

Otvorenjem novog prostora, Knjižnica je postala važno mjesto u ukupnom životu Veleučilišta, njegovih korisnika, znanstvenika i istraživača, kao i šire društvene zajednice. Cilj je da Knjižnica bude središnje mjesto koje će pružati usluge svim korisnicima, a najvećim dijelom profesorima i studentima, i to: omogućavanjem pristupa znanstvenoj i stručnoj literaturi, udžbenicima i priručnicima te pristupa elektroničkim izdanjima u otvorenom pristupu, posredovanjem informacija rješavanjem korisničkih upita, individualnim savjetovanjem oko izbora građe te grupnim i individualnim edukacijama u pretraživanju elektroničkih izvora informacija. Najčešći su korisnici studenti koji koriste knjižnični fond koji broji preko 12 000 jedinica knjižnične građe.

Knjižnica, uz sve spomenuto, mora ostvariti i jednu od svojih temeljnih zadaća, a to je izgradnja kvalitetne i sveobuhvatne zbirke. Izgradnja zbirke smisleni je i planski postupak odabira i nabave građe kojima se stvara željena knjižnična zbirka namijenjena određenoj vrsti korisnika, a ovdje su to najčešće članovi matične ustanove. Iako knjižnica čuva baštinske fondove, ona stvara i zbirke suvremene građe, kao i elektroničke zbirke u različitim formatima. Knjižnice se razvijaju i kao virtualni prostori gdje korisnici samostalno dolaze do informacija, pretražuju katalog, digitalni institucijski repozitorij, baze podataka i časopise, no u tom virtualnom prostoru sudjeluju i knjižničari kao dio virtualne zajednice kojom se dijele sadržaji i nova saznanja. Jedan od osnovnih zadataka knjižnice je i čuvanje i zaštita knjižničnog fonda. Materijal od kojeg je napravljena građa podložna je štetnim djelovanjima (fizikalnim, kemijskim i biološkim). Upravo je iz toga razloga građa smještena u prostor osiguran od poplava gdje je pravilno postavljen i protupožarni sustav. Za ovaj je prostor na trećem katu ugrađen i zaseban sustav odimljavanja-provjetravanja jer se isti prostor u slučaju požara gasi plinom. Sustav je opremljen zasebnom centralom RZ2/RZ5, automatskim javljačima, tipkalima za provjetravanje, senzorima za kišu i vjetar i pogonskim mehanizmima na zakretnim i krovim prozorima¹² (Atest inženjering, 2020).

Kako je i predviđeno standardima, i ova je Knjižnica adaptirana tako da prostor odgovara aktualnim potrebama i predvidivom rastu knjižničnog fonda za sljedećih 50 godina. Atraktivna gradnja je izazvala i interes šire javnosti pa Knjižnica ima i važnu ulogu u promicanju suradnje među ustanovama kao i stvaranju socijalne kohezije. U samoj se gradnji poštivala i činjenica da prostor Knjižnice i oprema omogućavaju i potiču kvalitetno i efikasno korištenje službi i usluga kako bi se aktualna knjižnična građa nalazila u zonama slobodnog pristupa.

Nudeći svoje usluge, Knjižnica Veleučilišta važan je čimbenik u nastavnom procesu. Svojim aktivnostima i u području svoga djelovanja podupire razvojnu strategiju Veleučilišta te je upoznata s osnovnim zadacima i ciljevima same institucije. S obzirom na stalne promjene u današnje vrijeme, Knjižnica svakodnevno prati potrebe ustanove te se povezuje sa svim suradnicima na ustanovi. Analizom dosadašnjeg stanja i tendencije razvoja Knjižnice i njezinih usluga, vidljivo je da su napravljeni iskoraci ka poboljšanju, a odnose se na povećanje broja visokoobrazovanih radnika u Knjižnici, povećanje financijskih sredstava za nabavu literature i opreme, uvođenje novih usluga te prostorno proširenje Knjižnice. Nova Knjižnica ima dobre preduvjete da na temelju knjižnične građe iz svih područja obrazovanja i znanosti, sadržajima i novim uslugama koje nudi, bude informacijsko i komunikacijsko središte za sve korisnike kako Veleučilišta tako i šire društvene i akademske zajednice. Svoj će identitet Knjižnica oblikovati svojim djelovanjem prema grupaciji koju želi imati kao korisnike, a to su: djelatnici i studenti kojima je primarno i namijenjena, šira društvena zajednica u kojoj djeluje te svi oni koji sudjeluju u razvoju Knjižnice i njezinoj modernizaciji. Identitet Knjižnice oblikuju se i najjednostavnijim pomagalima, odnosno smjernicama za kretanje Knjižnicom. Publikacije se izlažu po stručnom

¹² Atest inženjering. Elektrotehnički projekt izvedenog stanja. Karlovac. Veleučilište u Karlovcu, 2020. Str. 10.

redosljed, na osnovi UDK sustava pri čemu oznake predstavljaju područje kojemu pripadaju knjige uz slovno objašnjenje na temelju kojeg studenti lako pretražuju građu koju žele. Identitet se temelji i na razumijevanju misije same Knjižnice i interaktivnom odnosu s njezinim korisnicima. Ove zadatke Knjižnica ostvaruje nudeći informacijske baze, odnosno zbirke znanstveno-stručnih informacija, tj. informacije za potrebe obrazovanja i znanosti. Knjižnica samu sebe promovira i kroz jedan vrlo važan segment, a to je nakladništvo. Zanimanje za stručno i znanstveno nakladništvo iz godine u godinu raste. Veleučilište ima dugu tradiciju publiciranja, a u posljednje vrijeme i sve češćeg mrežnog objavljivanja vlastitih nastavnih materijala, udžbenika, priručnika, zbornika, sažetaka radova i drugih obrazovnih materijala. Akademski udžbenici primarni su dijelovi visokoškolskog obrazovanja, odnosno temelj za cjeloživotni razvoj studenata. Kada bismo definirali stručne i znanstvene knjige taj bi pojam obuhvaćao sve vrste knjiga koje se koriste u akademskim institucijama za podučavanje i istraživanje te knjige koje koriste stručnjaci na radnom mjestu¹³. Bogata izdavačka djelatnost Veleučilišta veže se upravo uz ove publikacije koje su potrebne njezinim krajnjim korisnicima, a to su prvom redu studenti Veleučilišta. Prateći posudbu veleučilišnih izdanja, nameće se zaključak da je upravo ova literatura temelj izdavačke djelatnosti Veleučilišta u Karlovcu.

Zaključak

Za Knjižnicu Veleučilišta, 2021. godina važna je godina koja ima posebno značenje jer je nakon dvadeset i četiri godine u prostornom, tehničko-tehnološkom i organizacijskom smislu postala sastavni dio obrazovnog procesa vodeći računa o potrebama svojih korisnika. Knjižnica je mjesto koje širi znanje, osigurava prostor za razne oblike obrazovanja, a ujedno je i mirno i sigurno okruženje koje potencira stabilnost i ugodnu radnu atmosferu. Novo uređenje dobilo je opremljenije i funkcionalnije prostore što je znatno unaprijedilo poslovanje i rad Knjižnice te stvorilo neusporedivo bolje uvjete za razvoj novih usluga. Ako se usporedi prostor tadašnje Knjižnice, zamisao da se Knjižnica preseli u novi prostor dobila je svoju punu snagu i opravdanje. Cijelom svojom površinom, unutrašnjim uređenjem i tehničkom opremljenošću zauzima važno mjesto u informacijskom i obrazovnom smislu. Kako bi bila uspješna, Knjižnica će i dalje omogućavati brz pristup knjižničnim zbirkama i informacijama, poticati razvoj novih tehnologija koje moraju biti učinkovite i ekonomične, učiniti literaturu dostupnom i modernizirati fond te štititi svoju građu od propadanja. Svoje će djelovanje vrednovati i procjenjivati ne samo po brojnosti dokumenata što ih prikuplja, već i prema brojnosti korisnika i kvaliteti svojih usluga pa je nedvojbeno da će informatizacija omogućiti Knjižnici da poveća, razvija i proširuje svoju djelatnost u skladu s potrebama svojih korisnika.

¹³ Atest inženjering. Elektrotehnički projekt izvedenog stanja. Karlovac. Veleučilište u Karlovcu, 2020. Str. 10.

Literatura:

1. Atest inženjering. Elektrotehnički projekt izvedenog stanja. Karlovac: Veleučilište u Karlovcu, 2020.
2. Clark, G.; Philips, A. O nakladništvu iznutra, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada ; Osijek: Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera, 2017.
3. Metelwin digital library. URL: <https://www.facebook.com/metelwindigitallibrary/posts/dan-hrvatskih-knji%C5%BEnicaodlukom-37-skup%C5%A1tine-hrvatskogaknji%C5%BEni%C4%8Darskog-dru%C5%A1tva-od/2503737392996254/>
4. Pedeset godina stručnog studija Strojarsva u Karlovcu : 1960. – 2010. / uredili Mirko Butković i sur. Karlovac: Veleučilište u Karlovcu, 2010.
5. Standard za visokoškolske, sveučilišne i znanstvene knjižnice (1990). URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2022_07_81_1182.html
6. Stipanov, J. Povijest knjižnica i knjižničarstva u Hrvatskoj : od početaka do današnjih dana. Zagreb: Školska knjiga, 2015.
7. Tadić, K. Rad u knjižnici : priručnik za knjižničare (2000): <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/pog1.htm>
8. Zakon o bibliotekama (1960). // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 6, 3/4 (1960.)
9. Zakon o knjižnicama (2019). URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_356.html

INSTAGRAM: KANAL PROMOCIJE I KOMUNIKACIJE BIBLIOBUSNE SLUŽBE KNJIŽNICA GRADA ZAGREBA

Instagram: kanal promocije i komunikacije Bibliobusne službe Knjižnica
grada Zagreba

Primljeno: 19. 10. 2025.
Prihvaćeno: 1. 12. 2025.

Sara Semenski

Knjižnice grada Zagreba
sara.semenski@kgz.hr

Sažetak

Društvene mreže omogućile su knjižnicama nove načine promocije i komunikacije s postojećim i naslućenim korisnicima kao i s knjižničarima i drugim kolegama iz struke iz zemlje i svijeta. Prisutnost knjižnica na društvenim mrežama omogućava veću vidljivost knjižnice u lokalnoj ali i globalnoj zajednici. Društvena mreža Instagram, kao vizualno orijentirana platforma, vrijedan je alat za knjižnice koje nastoje privući pažnju na svoj fond i knjižnične programe te atraktivnim sadržajima uspostaviti izravnu komunikaciju s korisnicima društvene mreže i/ili korisnicima knjižnice. Rad donosi primjer dobre prakse Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba (KGZ), koja je pokretanjem Instagram stranice obogatila komunikacijske kanale i ostvarila različite suradnje. Analiziraju se motivacija za otvaranje Instagram stranice, vrste objava i strategije korištenja vizualnih i interaktivnih mogućnosti platforme te pratitelji stranice Bibliobusne službe. Poseban je naglasak stavljen na ulogu Instagram stranice knjižnice kao i na važnost vizualno i sadržajno promišljenih objava s ciljem promicanja kulture čitanja, čitateljske pismenosti i kulture u lokalnoj zajednici. Rezultati analize pokazuju da kontinuirana prisutnost Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba na društvenoj mreži Instagram doprinosi većem dosegu i angažmanu pratitelja, a ujedno potvrđuje potencijal Instagrama kao važnog alata u suvremenom knjižničarstvu. Također, donose se i prijedlozi strategija za dodatno povećavanje vidljivost i angažmana na Instagram stranici knjižnice.

Ključne riječi: Bibliobusna služba, društvene mreže, Instagram, pratitelji, umrežavanje

Abstract

Social media have provided libraries with new opportunities for promotion and communication with existing and potential users, as well as with librarians and other colleagues from the country and the world. The presence of libraries on social networks allows for greater visibility of the library in the local and global community. The social network Instagram, as a visually oriented platform, is a valuable tool for libraries that seek to draw attention to their collection and library programs and to establish direct communication with social network users and/or library users through attractive content. The paper presents an example of good practice from the Zagreb City Library's Mobile Library Service, which, by launching an Instagram page, has enriched communication channels and established various collaborations. The motivation for opening the Instagram page, types of posts and strategies for using the platform's visual and interactive capabilities, as well as the followers of the Mobile Library Service's page, are analyzed. Special emphasis is placed on the role of the library's Instagram page, as well as visually and content-wise thought through posts, in promoting reading culture, reader literacy, and culture in the local community. The results of the analysis show that the continuous presence of the Zagreb City Library's Mobile Library Service on the social network Instagram contributes to a wider reach and higher engagement with followers, while also confirming Instagram's potential as an important tool in modern librarianship. Furthermore, the paper offers suggestions for strategies to further increase visibility and engagement on the library's Instagram page.

Keywords: Mobile library service, social media, Instagram, followers, networking

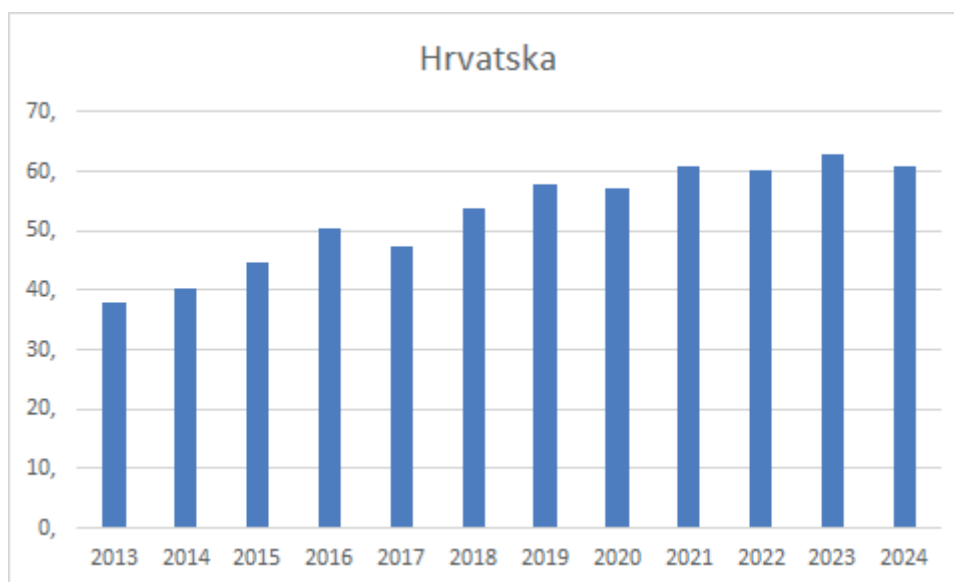
Uvod

Društvene mreže popularnije su nego ikad. Do tog nas zaključka dovodi činjenica da broj korisnika društvenih mreža neprestano raste. Godine 2014. Facebook je imao "više od 500 milijuna aktivnih korisnika."¹ Godine 2025., "s 3 milijardi mjesečnih korisnika i 2,11 milijardi dnevnih korisnika, Facebook je najveća društvena mreža na svijetu."² Autori ističu da to ne znači i da je ta društvena mreža najkorisnija za svaku pojedinu tvrtku i/ili korisnika. Razlog tomu je to što su društvene mreže nalik jedna drugoj, ali svaka društvena mreža ima svoju specifičnost. Društvena mreža Facebook najveća je društvena mreža na svijetu, ali nije jednako atraktivna svim generacijama. U siječnju 2025. godine u Hrvatskoj je bilo 2.522.700 korisnika Facebooka ili 63 % ukupnog stanovništva. Korisnici su podjednako žene (51,4 %) i muškarci (48,6 %). Najveći broj korisnika je iz dobne skupine od 25 do 34 godine, 27,7 % ukupnog broja korisnika.³ U Hrvatskoj je nešto manje korisnika Instagrama. U 2025. godini u Hrvatskoj je zabilježeno 1.544.400 korisnika Instagrama, što je 38,6 % ukupnog stanovništva. Korisnici Instagrama u Hrvatskoj također su podjednako žene (54,9 %) i muškarci (45,1 %), a najveća dobna skupina na Instagramu su korisnici u dobi od 25 do 34 godine, koji čine 33,3 % korisničke baze. Slijede ju dobna skupina od 35 do 44 godine s

oko 20 % korisnika, te dobna skupina od 18 do 24 godine, s približno 25 % korisnika.⁴ Usporedbom korisnika društvenih mreža Facebook i Instagram vidljivo je da Instagram ima više mlađih korisnika.

Podaci Eurostata pokazuju postotak pojedinaca u Hrvatskoj koji su koristili Internet radi društvenih mreža: kreiranje korisničkog profila, objavljivanje sadržaja na društvenim mrežama i drugo. Podaci su ažurirani na mrežnim stranicama Eurostata 14. kolovoza 2025. godine. Podaci o korištenju Interneta u Tablici 1. izraženi su u postocima i vizualno prikazani na Slici 1.

Godina	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.	2024.
Hrvatska	37,84	40,44	44,60	50,39	47,25	53,93	57,88	57,17	60,89	60,14	62,76	61,00

Slika 1. Eurostat, "Individuals using the internet for participating in social networks" <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tin00127/default/table?lang=en>

¹ Grbavac, J. i Grbavac, V. (2014). Pojava društvenih mreža kao globalnog komunikacijskog fenomena. Media, culture and public relations, 5 (2), 206-219. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/127963>, Str. 212.

² Slade Jagodić, B. (2025.) Društvene mreže 2025: Tko koristi koje društvene mreže i gdje objavljivati? <https://mojnovac.hr/drustvene-mreze-2025-tko-koristi-koje-drustvene-mreze-i-gdje-objavljivati/>

³ Napoleoncat, „Facebook users in Croatia” <https://napoleoncat.com/stats/facebook-users-in-croatia/2025/01/> (27. 9. 2025.)

⁴ Napoleoncat, „Instagram users in Croatia” <https://napoleoncat.com/stats/instagram-users-in-croatia/2025/01/> (27. 9. 2025.)

Diljem svijeta, udio korisnika Instagrama u dobi između 18 i 24 godine iznosi 29,5 %, a udio korisnika u dobi od 25 do 34 godine je 31,6 %. Udio korisnika Instagrama muškog spola na svjetskoj razini je 52,5 %.

Slika 2. Statista, "Instagram - statistics & facts" <https://www.statista.com/topics/1882/instagram/#topicOverview>

U novije vrijeme, društvene su mreže sve popularnije i u kulturnim i obrazovnim ustanovama. Prevladavaju Facebook stranice kao službene društvene mreže kulturnih i obrazovnih ustanova. Pregledom društvenih mreža možemo utvrditi da su trenutno na Facebooku prisutni Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, mnoge narodne, visokoškolske i školske knjižnice, Hrvatsko knjižničarsko društvo, mnoga regionalna knjižničarska društva i drugi. Službene Facebook stranice navedene institucije promoviraju i na svojim službenim mrežnim stranicama. Osim što su navedene institucije prisutne na Facebooku, također su i aktivne što podrazumijeva redovito objavljivanje, komentiranje i povezivanje s drugim stranicama i pratiteljima. S druge strane, na društvenoj mreži Instagram prisutan je manji broj navedenih institucija, no nije zanemariv.

Cilj ovoga članka je prikazati mogućnosti društvene mreže Instagram u promociji i komunikaciji knjižnice na primjeru prakse Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba koja koristi Instagram od 2019. godine.

Društvene mreže – uloga u promociji i komunikaciji knjižnice

Jesu li društvene mreže nova komunikacijska paradigma ili samo trend i nova ovisnost u istoimenom je radu razmatrala autorica Pšenica D.⁵ "Knjižnice kao informacijsko-komunikacijska i izobrazbena središta moraju pratiti i znati koristiti nove komunikacijske alate kojima se koriste mlađi naraštaji, novi naraštaj rođen s internetom. Istodobno, otvara se i novo pitanje: "Tko će taj posao raditi? Tko je taj koji

⁵ Pšenica, Davorka. Društvene mreže : nova komunikacijska paradigma ili samo trend i nova ovisnost. // Knjižnica, komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice : zbornik radova. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2012. Str. 98.

će moći cijeli dan postavljati objave, komentirati i odgovarati na postavljena pitanja, pratiti vijesti i zbivanja u okruženju, dijeliti sadržaje, lajkati i komunicirati s "prijateljima" korisnicima." Stvara se novi profil knjižničara – Facebook knjižničar ili upravljač društvenim mrežama - koji piše, oblikuje i objavljuje sadržaj: vijesti, slike, videoisječke te prati, planira i usklađuje dnevne i nadolazeće aktivnosti. On je ili urođenik ili pridošlica jer odlično poznaje digitalno okruženje i vješto se služi komunikacijskim alatima."⁶ O istraživanjima o prisutnosti knjižnica na društvenim mrežama provedenima do 2017. godine govori autorica Holcer D. Ističe da većina provedenih istraživanja obuhvaća isključivo narodne knjižnice ili, uz druge vrste knjižnica, uključuje i njih, budući da su narodne knjižnice u kontekstu mrežnog povezivanja s korisnicima osobito zanimljive. One su najotvorenije prema javnosti jer svojim djelovanjem obuhvaćaju korisnike svih dobnih skupina, razina obrazovanja, interesa i profesionalnih usmjerenja.⁷ Bibliografija radova koji se bave korištenjem društvenih medija u hrvatskim knjižnicama u razdoblju od 2009. do 2021. godine objavljena je na mrežnim stranicama Hrvatskoga knjižničarskog društva.⁸

Korištenje društvenih mreža u knjižnicama, odnosno stranica društvenih mreža knjižnica, uobičajeno uključuje promociju novih naslova u fondu knjižnice, događanja u knjižnici kao što su predstavljanja knjiga, izložbe i radionice, ali i stvaranje prepoznatljivog identiteta ustanove. Na taj način knjižnice izlaze izvan svojih fizičkih prostora te stvaraju digitalne zajednice okupljene oko knjige i znanja. Instagram je društvena mreža s naglaskom na vizualnu komunikaciju, odnosno dijeljenje fotografija i video sadržaja. Objave također mogu imati i interaktivne opcije: ankete, pitanja, kvizovi i reakcije omogućuju izravno uključivanje korisnika te stvaraju osjećaj pripadnosti i bliskosti s knjižnicom, okupljanje sadržaja pomoću hashtagova (#) itd. Za razliku od Facebooka, koji je tekstualno orijentiran, Instagram naglašava vizualnu privlačnost i dinamičnost. "Kao i za svaku drugu novu aktivnost ili uslugu koja se planira provoditi u knjižnici, i za korištenje društvenih mreža potrebno je planiranje i osmišljavanje ciljeva koji će se na taj način ostvariti jer, iako korištenje društvenih mreža neće zahtijevati dodatna financijska sredstva (primjerice uvođenje zbirke i usluga za slijepe i slabovidne osobe zahtijeva dodatna financijska sredstva za nabavu građe i opreme), korištenje društvenih mreža zahtijevat će trajnu angažiranost jednog ili više djelatnika, što treba uzeti u obzir kod planiranja redovne djelatnosti i redovnih aktivnosti knjižnice."⁹ S obzirom na zahtjevnost aktivnosti vezanih za društvene mreže knjižnice te na nove zadaće knjižničara, u sklopu svog doktorskog rada¹⁰ autorica Holcer D. izradila je Smjernice za razvijanje usluga i korištenje društvenih mreža u narodnim knjižnicama. Autorica veliku važnost pridaje planiranju i provođenju knjižničnih aktivnosti i usluga na društvenim mrežama koji uključuju nekoliko faza: a) organizaciju tima; b) istraživanje; c) planiranje ciljeva i aktivnosti; d) identificiranje društvenih mreža koje odgovaraju ciljevima; e) detaljno informiranje o odabranim društvenim mrežama; f) planiranje aktivnosti i usluga; g) pokretanje i razvoj aktivnosti i usluga na društvenim mrežama; h) evaluaciju i i) trajno stručno usavršavanje i eksperimentiranje.¹¹ U Smjernicama autorica daje i upute vezane za intenzitet objavljivanja i postavljanja sadržaja na "pojavnost knjižnice na odabranoj društvenoj mreži (ili više njih)"¹². Naglašava da intenzitet objavljivanja treba biti kontinuiran, ali ne i pretjeran.

⁶ Pšenica, Davorka. Društvene mreže : nova komunikacijska paradigma ili samo trend i nova ovisnost. // Knjižnica, komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice : zbornik radova. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2012. Str. 98.

⁷ Holcer, Dunja. Smjernice za razvijanje usluga i korištenje društvenih mreža u narodnim knjižnicama. // Vjesnik Bibliotekara Hrvatske 60, 4(2017), 151. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/494/550> (15. 10. 2025.)

⁸ Izbor radova o korištenju društvenih medija u hrvatskim knjižnicama (2009. – 2021.) URL: https://arhiva.hkdrustvo.hr/www.hkdrustvo.hr/datoteke/bibliografija_2009-2021.docx (15. 10. 2025.)

⁹ Holcer, Dunja. Smjernice za razvijanje usluga i korištenje društvenih mreža u narodnim knjižnicama. // Vjesnik Bibliotekara Hrvatske 60, 4(2017), 153. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/494/550> (15. 10. 2025.)

¹⁰ Holcer, D.. Hrvatske narodne knjižnice i društvene mreže : doktorski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2015. URL: http://darhiv.ffzg.unizg.hr/5713/1/Dunja_Holcer_Doktorski_rad.pdf. (15. 10. 2025.)

¹¹ Holcer, Dunja. Smjernice za razvijanje usluga i korištenje društvenih mreža u narodnim knjižnicama. // Vjesnik Bibliotekara Hrvatske 60, 4(2017), 153. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/494/550> (15. 10. 2025.)

¹² Ibid.

Specifičnosti društvene mreže Instagram - mogućnosti i izazovi za knjižnice

Korištenje Instagrama i drugih društvenih mreža u knjižnicama, pa tako i u Bibliobusnoj službi KGZ-a, nosi sa sobom niz izazova i ograničenja, osobito u kontekstu raznolikosti korisnika, korisnika Instagrama i korisnika knjižnice. Korisnici Bibliobusne službe različitih su dobnih skupina. Najveći broj korisnika su djeca predškolske i školske dobi te stariji građani. Razlog tome je specifičnost pokretnih knjižnica koje su na pojedinom stajalištu dostupne u točno određeno vrijeme, često kratko, u prosjeku oko sat vremena.¹³ S obzirom na to da djeca mlađa od 13 godina prema pravilima društvene mreže Instagram (i Facebook) ne smiju koristiti društvene mreže¹⁴, a starija populacija često uopće ne koristi društvene mreže ili preferira jednostavnije kanale komunikacije (telefon, osobni kontakt, letci), na društvenim mrežama knjižnice imaju priliku obraćati se korisnicima koji skrbe o djeci, korisnicima knjižnice, i starijim građanima, koji su također korisnici knjižnice. Na taj način doseg je sveobuhvatniji, a glavni cilj – poticanje čitanja i informiranje o programima – ispunjen. Osim toga, u odnosu na Facebook, primjetan je trend mlađih korisnika na Instagramu, osobito nakon što je Facebook postao popularan među starijim generacijama. Mlađe korisnike privlači format sadržaja koji se objavljuje na društvenoj mreži. "Glavna funkcionalnost Instagrama je dijeljenje videa i fotografija na toj i na drugim društvenim mrežama, ako su spojene s računima na drugim društvenim mrežama (Stojanovaić i sur., 2019, 249). Instagram tako svojim korisnicima pruža mogućnost za stvaranje odnosa koji se u ovom slučaju temelje na interesu za fotografijom."¹⁵

Neki od zahtjevnih izazova društvene mreže Instagram i Instagram stranica knjižnica su: ograničen doseg korisnika; dostupnost interneta; razlike u digitalnoj pismenosti; kadrovska i vremenska ograničenja; rizik neaktivnosti stranice; zaštita privatnosti korisnika te ograničena pouzdanost statističkih pokazatelja u procjeni učinka.

Nedostatak rada na sadržaju i promociji knjižnice na društvenim mrežama uključujući Bibliobusnu službu KGZ-a, je to što ne može izravno doprijeti do svih potencijalnih korisnika, već prvenstveno do onih tehnološki vještijih. Osim toga, dio korisnika bibliobusa dolazi iz manjih mjesta ili marginaliziranih skupina gdje pristup internetu i pametnim telefonima nije uvijek dostupan. Time se ograničava mogućnost praćenja i uključivanja u sadržaje s društvenih mreža. Uz to, razlike u digitalnoj pismenosti utječu na to aktivnost korisnika u komentiranju, dijeljenju sadržaja i drugim uobičajenim aktivnostima na društvenim mrežama. Kao što je već ranije navedeno, i kako su ustanovili mnogi autori koji su se bavili temom društvenih mreža knjižnica, održavanje Instagram stranice zahtijeva kontinuirani rad – planiranje objava, kreiranje vizualno kvalitetnog sadržaja, praćenje trendova i komunikaciju s pratiteljima. Za Bibliobusnu službu, koja je kadrovska i vremenska ograničena, to može predstavljati izazov pa postoji rizik da stranica postane neaktivna ili da se doseg stranice smanji zbog propuštanja objavljivanja sadržaja. Nadalje, Mučnjak D. naglašava veliku ulogu knjižnica u zaštiti privatnosti korisnika. "Knjižnice moraju biti posebno oprezne da nehotice ne ugroze privatnost svojih korisnika ili djelatnika. Knjižnice kao ustanove kojima je u poslanju zaštita privatnosti, svakako moraju biti upoznate sa svim opasnostima koje prijete za korištenja društvenih mreža."¹⁶ Objavljivanje fotografija korisnika, osobito djece, zahtijeva posebnu pažnju i poštivanje pravila privatnosti.

¹³ Knjižnice grada Zagreba: Bibliobusna služba (2025.) <https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/bibliobusna-sluzba/raspored-bibliobusnih-stajalista/65960> (27. 9. 2025.)

¹⁴ Instagram, „Uvjeti upotrebe”. URL: https://help.instagram.com/581066165581870/?locale=hr_HR (15. 10. 2025.)

¹⁵ Obrovac Lipar, S. (2024). Uloga društvene mreže Instagram u promociji čitanja. Napredak, 165 (1-2), 103-123. <https://doi.org/10.59549/n.165.1-2.5> (10. 10. 2025.)

¹⁶ Mučnjak, Dorja. Društvene mreže i knjižnice : etičko pitanje // Knjižničar/ka : časopis Knjižničarskog društva Rijeka 3, 3(2012), 105. <https://hrcak.srce.hr/file/339347> (15. 10. 2025.)

Knjižnice moraju osigurati da promocija na društvenim mrežama ne ugrozi sigurnost i prava njihovih korisnika. Naposljetku, vezano za vrednovanje učinka i dosega objava na društvenim mrežama, iako Instagram omogućuje pregled statistike (doseg, lajkovi, komentari), kvantitativni pokazatelji ne odražavaju nužno stvarni utjecaj na zajednicu, posebno kad su korisnici knjižnice i korisnici društvenih mreža, tj. pratitelji različita skupina korisnika, odnosno pratitelji na društvenoj mreži knjižnice nisu nužno i članovi te knjižnice.

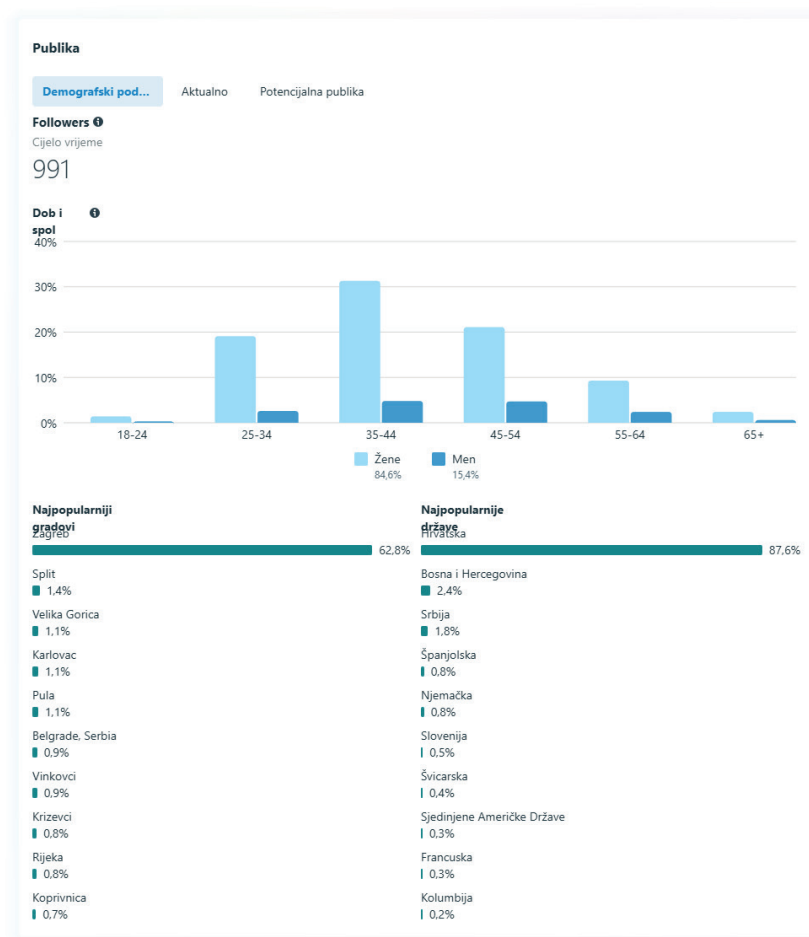
Unatoč izazovima, Instagram knjižnicama omogućava niz prilika koje mogu unaprijediti vidljivost, angažman i povezanost s korisnicima. Korisnici Instagrama mlađi su korisnici – upravo oni korisnici koje knjižnice nastoje privući i zadržati. Korisnici Instagrama očekuju dinamičan, vizualno privlačan sadržaj, pa kreativan sadržaj, a posebno kratki videozapisi, mogu knjige i čitanje učiniti atraktivnijim generacijama koje odrastaju uz digitalne medije. Jedna od glavnih značajki i prednosti društvene mreže Instagram je neposrednost objava, posebno objave “reelsa”, sadržaja u trenutku. Baš zato je izvrsna društvena mreža za Bibliobusnu službu – objave s različitih lokacija i “putujuća priča” bibliobusa dodatno naglašavaju njegovu društvenu vrijednost. Osim toga, doseg se može povećati i korištenjem anketa, kvizova i pitanja u pričama (“storyjima”). Time se stvara osjećaj zajedništva i aktivnog sudjelovanja korisnika u životu knjižnice. Vrlo važan aspekt društvenih mreža, uključujući Instagram, u knjižnicama i drugim kulturnim ustanovama, je povezivanje s drugim knjižnicama, kulturnim institucijama i školama, posebno kad su u pitanju zajednički programi i međusobna promocija. Suradnje mogu proširiti doseg izvan njezine osnovne mreže korisnika. Dosljedan vizualni identitet – prepoznatljive boje, stil fotografija i ton komunikacije – može knjižnicu učiniti vidljivom i prepoznatljivom u digitalnom prostoru. Sadržaj objava može biti različit, od informacija o vremenu dolaska na stajalište, do edukativnih sadržaja, npr. poticanje digitalne pismenosti kao što su objave o sigurnom korištenju interneta, preporuke digitalnih alata za učenje i slično. Na taj način Instagram stranica knjižnice ne služi samo za promociju, već i za obrazovanje. Korištenjem hashtagova i sudjelovanjem u međunarodnim kampanjama kao što su #MobileLibrary, #WorldBookDay, #ILoveLibraries knjižnica može postati prepoznata i izvan lokalne zajednice. Važno je napomenuti da osim Instagram stranice, Bibliobusna služba Knjižnica grada Zagreba ima i Facebook stranicu na kojoj se objavljuje isti ili sličan sadržaj, koja je pokrenuta nakon pokretanja Instagram stranice. Prednost je dana Instagram stranici zbog neposrednosti koju pruža Instagram, i to je bio ključ motivacije otvaranja Instagram stranice knjižnice.

Instagram Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba

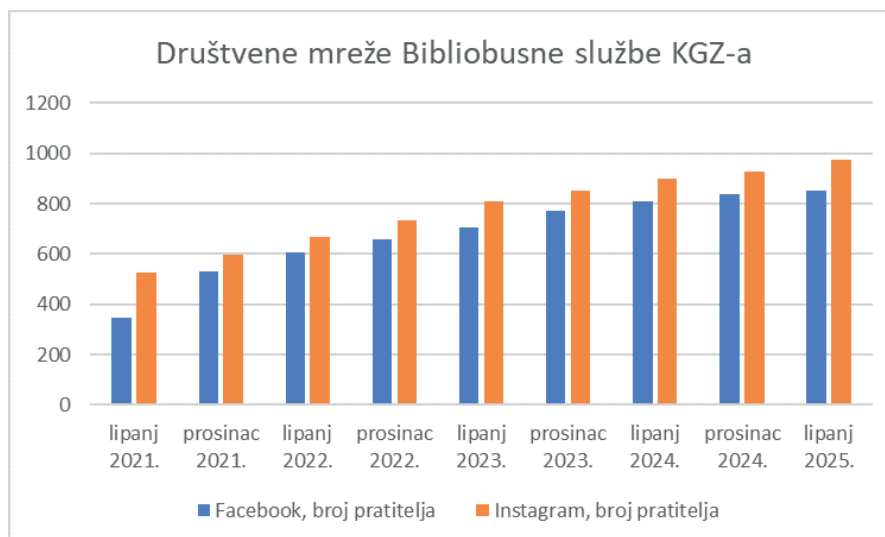
Instagram stranica Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba (kgz_bibliobus) otvorena je 15. listopada 2019. godine uoči početka manifestacije Mjesec hrvatske knjige. Facebook stranica KGZ - Bibliobusna služba otvorena je nešto kasnije, 23. travnja 2020. godine. Za administratore stranica društvenih mreža Knjižnica grada Zagreba organizirana je edukacija koja je uključivala različite aspekte upravljanja sadržajem na društvenim mrežama, s naglaskom na vizualnu prezentaciju, strategije komunikacije s korisnicima te primjenu alata za praćenje angažmana i analizu učinkovitosti objava. Iako se edukacija bazirala na društvenoj mreži Facebook, djelomično je primjenjiva na sve druge društvene mreže. Demografski podaci o Instagram publici Bibliobusne službe KGZ-a pokazuju da stranicu ukupno prati 991 pratitelj, od toga najveći postotak ima između 35 i 44 godine (31,3 žene i 4,8 % muškarci). Ukupno stranicu prati 84,6 % žena i 15,4 % muškaraca. Najveći broj pratitelja je u Zagrebu, i to 62,8 %. Dio pratitelja je i iz inozemstva.

Broj pratitelja Instagram stranice kontinuirano raste što bilježimo svakih pola godine prilikom izrade Izvještaja o radu društvenih mreža. Broj pratitelja završno s 30. lipnja 2025. bio je 975 pratitelja i bilježi rast prema jubilarnih 1000 pratitelja.

Slika 3 prikazuje demografske podatke o publici Instagram stranice Bibliobusne službe KGZ-a.

Slika 3. Publika Instagram stranice Bibliobusne službe KGZ-a <https://tinyurl.com/2cvkfxw9>

Slika 4. Broj pratitelja društvenih mreža Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba po izvještajnim razdobljima

Tablica 2 Broj pratitelja društvenih mreža Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba po izvještajnim razdobljima

Bibliobusna služba KGZ-a	lipanj 2021.	prosinac 2021.	lipanj 2022.	prosinac 2022.	lipanj 2023.	prosinac 2023.	lipanj 2024.	prosinac 2024.	lipanj 2025.
Facebook, broj pratitelja	346	529	609	658	706	770	808	836	853
Instagram, broj pratitelja	527	595	670	732	812	851	899	928	975

Prema dokumentima dostupnim u arhivi Bibliobusne službe, odnosno polugodišnjim i godišnjim izvještajima o društvenim mrežama Bibliobusne službe KGZ-a, može se zaključiti da je rast broja pratitelja izravno povezan s rastom broja objava. Što je više objava objavljeno na društvenim mrežama bibliobusa, to je više pratitelja zabilježeno i to je više pregleda i pratitelja uopće moguće dosegnuti. Na Instagram stranici objavljuje se minimalno jedna objava dnevno, svakog radnog dana u tjednu, pa je tako ukupni broj objava na Instagram stranici 1260 na dan 30. rujna 2025. godine. Slika 4 prikazuje pregled broja pratitelja društvenih mreža Bibliobusne službe KGZ-a po izvještajnim razdobljima, a isto je prikazano i u Tablici 2. Osim objava, ponekad se objavljuju i Instagram priče, koje bilježe veći broj pregleda, a karakterizira ih neposrednost. Instagram priče su obavjesnog, izvještajnog karaktera. Objave na Instagramu popraćene su s tri unaprijed određene oznake hashtag (#), koje okupljaju objave sličnog karaktera. Oznake koje redovito koristi stranica Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba su: #bibliobus #kgz i #kgzbibliobus. Objave obično prati i nekoliko prilagođenih oznaka hashtag (#) ovisno o vrsti objave s namjerom dosega različitih korisnika Instagrama. Također, korištene su i oznake hashtag (#) na engleskom jeziku zbog želje za povezivanjem sa što više knjižnica, knjižničara i korisnika knjižnica, uključujući inozemne. Najveći doseg u prvom polugodištu 2025. godine postigla je video objava o radu u bibliobusu objavljena 13. veljače 2025., prikazana 595 puta, koju je pregledalo 55,7 % pratitelja i 44,3 % korisnika koji nisu pratitelji, a ukupni doseg je 375. Do 30. lipnja 2025. godine pretežito su se objavljivale fotografije, koje su pomno odabrane. Kriteriji za izbor fotografije za objavu su razni, tiču se sadržaja fotografije, mogućnosti vizuala i autorskih prava.

Što se tiče autorskih prava, važno je da su fotografije objavljene na društvenim mrežama Bibliobusne službe vlastite tj. autorske. Također, ako fotografije prikazuju osobe, one moraju dati svoj pristanak za objavu fotografije. Fotografije ne sadržavaju lica djece bez dozvole roditelja, fotografije ne reklamiraju proizvode i tvrtke; i naravno, fotografije ne smiju biti neprikladne.

Mogućnosti vizuala odnose se na doseg koji mogu polučiti, primjerice vizuali s izravnim pitanjima, tj. poticanjem na upisivanje odgovora, tj. komentara ili dijeljenje sadržaja. Takve objave mogu polučiti veći doseg i angažman korisnika društvene mreže od drugih objava.

Jedna od najuspješnijih objava bila je “Kako nam je bilo s @hey.andro, saznat ćete uskoro!”, objavljena 9. studenoga 2023., nastala u suradnji s influencerom Androm Anićem. Doseg je 433, objava je prikazana 474 puta, a neplaćeni angažman publike je 132.

S obzirom na to da su se video objave pokazale uspješnije u dosegu, od rujna 2025. godini na Instagram stranici pretežito se objavljuju video objave. Već u prvom mjesecu vidljiv je znatan rast broja pregleda i dosega, kao i angažman korisnika. U prosjeku je vidljivost svake video objave oko 500 pregleda.

Na društvenim mrežama Bibliobusne službe KGZ-a obilježavaju se manifestacije kao što su Noć knjige, Noć muzeja i Mjesec hrvatske knjige, Dan hrvatskih knjižnica i Dan hrvatskih bibliobusa, izvještava se sa skupova i Festivala pokretnih knjižnica, objavljuju novitete, izbor i preporuke za čitanje. Za potrebe objava na društvenim mrežama priređene su mnoge preporuke knjiga za čitanje za vrijeme školskih praznika i godišnjih odmora, tematske popise i drugo. Također, objave su vezane i za promociju digitalnih i klasičnih usluga Knjižnica grada Zagreba. Objave u obliku upitnika “Tko zna?” s kratkim pitanjima o Bibliobusnoj službi KGZ-a i upitnika “Ovo ili ono” imaju za cilj potaknuti interakciju s pratiteljima na društvenim mrežama. Putem društvenih mreža Bibliobusne službe kontinuirano se radi na povećanju vidljivosti i prepoznatljivosti među stvarnim, potencijalnim i naslućenim korisnicima Knjižnica grada Zagreba s ciljem poticanja čitanja kao i informiranja naših korisnika o dolascima bibliobusa na stajališta. Sve to postignuto je bez financiranja objava i plaćenog dosega, odnosno promocija. Doseg je ostvaren isključivo organskim putem.

Naravno, krajnji cilj stranice Bibliobusne službe na Instagramu je da doseg bude što veći. Kako bi se povećala vidljivost na Instagramu, administratori stranice Bibliobusne službe mogu primijeniti dodatne strategije vodeći se ranije spomenutim smjernicama i prateći trendove društvene mreže Instagram. Sadržaj treba biti aktualan, temeljen na interesima korisnika knjižnice. Aktivnosti poput online kvizova i virtualnih čitateljskih klubova koji su interaktivni mogu privući širu publiku i povećati interakciju između stranice Bibliobusne službe i ljubitelja književnosti i obrazovanja. Suradnja s influencerima već se i pokazala kao uspješna metoda u dosegu novih pratitelja što znači da bi trebalo proširiti suradnju s influencerima, ponajviše onima koji se bave temom čitanja i/ili poučavanja. Također, korištenje hashtagova koji se odnose na specifične knjižničarske inicijative ili globalne književne trendove može pomoći u postizanju veće vidljivosti među kolegama knjižničarima. Kombiniranjem ovih metoda, Bibliobusna služba može povećati svoju prisutnost na Instagramu, stvarajući angažiranu i lojalnu digitalnu zajednicu.

Zaključak

Iskustvo Bibliobusne službe Knjižnica grada Zagreba pokazalo je da Instagram stranica knjižnice može biti vrlo učinkovit alat za promociju knjižničarskog rada, osobito u kontekstu mobilnih knjižnica. Iako postoje određena ograničenja vezana uz korisnike knjižnice i pratitelje na Instagramu te digitalnu dostupnost i ljudske resurse, kreativno i dosljedno korištenje društvenih mreža omogućuje knjižnicama da izađu izvan svojih fizičkih okvira, grade digitalnu zajednicu te jačaju vidljivost i utjecaj u društvu. Instagram omogućuje knjižnicama da na kreativan, dinamičan i vizualno privlačan način približe svoje usluge postojećim i potencijalnim korisnicima. Također, Instagram nije samo platforma za promociju – on je i alat za učenje, povezivanje i inspiraciju. Ako se koristi promišljeno i s jasno definiranim ciljevima, može biti važan novi oblik povezivanja knjižnica s korisnicima u digitalnom okruženju.

interaktivnim sadržajem (anketama, kvizovima, videozapisima i suradnjama) postiže se sve veći angažman korisnika te organski rast dosega i broja pratitelja. Time se potvrđuje važnost društvenih mreža kao prostora u kojem knjižnice ne samo promoviraju knjigu i čitanje, već i razvijaju digitalnu pismenost, potiču sudjelovanje zajednice i jačaju svoj društveni utjecaj.

Kako bi Bibliobusna služba dodatno povećala vidljivost i angažman na Instagramu, potrebno je kontinuirano objavljivati interaktivne sadržaje, surađivati s influencerima i koristiti relevantnih hashtagova. Objavljivanjem sadržaja koji je u skladu s interesima korisnika, kao i praćenjem aktualnih trendova na platformi, širi se doseg i stvara se angažirana i lojalna digitalna zajednica. Implementacijom ovih metoda, stranica može postati još učinkovitiji alat za promociju knjižničnih usluga, povezivanje s korisnicima i širenje ljubavi prema čitanju i obrazovanju.

Literatura:

1. Eurostat, "Individuals using the internet for participating in social netw<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tin00127/default/table?lang=en> (27.9.2025.)
2. Grbavac, J. i Grbavac, V. (2014). Pojava društvenih mreža kao globalnog komunikacijskog fenomena. *Media, culture and public relations*, 5 (2), 206-219. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/127963>
3. Holcer, D.. Hrvatske narodne knjižnice i društvene mreže : doktorski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2015. URL: http://darhiv.ffzg.unizg.hr/5713/1/Dunja_Holcer_Doktorski_rad.pdf
4. Holcer, Dunja. Smjernice za razvijanje usluga i korištenje društvenih mreža u narodnim knjižnicama. // *Vjesnik Bibliotekara Hrvatske* 60, 4(2017), 147-159. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/494/550>
5. Instagram, "Uvjeti upotrebe". URL: https://help.instagram.com/581066165581870/?locale=hr_HR
6. Izbor radova o korištenju društvenih medija u hrvatskim knjižnicama (2009. – 2021.) URL: https://arhiva.hkdrustvo.hr/www.hkdrustvo.hr/datoteke/bibliografija_2009-2021.docx
7. Knjižnice grada Zagreba: Bibliobusna služba (2025.) <https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/bibliobusna-sluzba/raspored-bibliobusnih-stajalista/65960>
8. Mučnjak, Dorja. Društvene mreže i knjižnice : etičko pitanje // *Knjižničar/ka : časopis Knjižničarskog društva Rijeka* 3, 3(2012), 94-126. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/339347>
9. Napoleoncat, "Facebook users in Croatia" <https://napoleoncat.com/stats/facebook-users-in-croatia/2025/01/>
10. Napoleoncat, "Instagram users in Croatia" <https://napoleoncat.com/stats/instagram-users-in-croatia/2025/01/>
11. Obrovac Lipar, S. (2024). Uloga društvene mreže Instagram u promociji čitanja. *Napredak*, 165 (1-2), 103-123. <https://doi.org/10.59549/n.165.1-2.5>
12. Paska, I. (2019). Digital Media Environments and their Implications: Instagram. In *medias res*, 8 (15), 2347-2364. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/225457>
13. Pšenica, Davorka. Društvene mreže : nova komunikacijska paradigma ili samo trend i nova ovisnost. // *Knjižnica, komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice : zbornik radova*. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2012. Str. 89-98.
14. Slade Jagodić, B. (2025.) Društvene mreže 2025: Tko koristi koje društvene mreže i gdje objavljivati? <https://mojnovac.hr/drustvene-mreze-2025-tko-koristi-koje-drustvene-mreze-i-gdje-objavljivati/>
15. Statista, "Instagram - statistics & facts" <https://www.statista.com/topics/1882/instagram/#topicOverview>

ULOGA SURADNJE I MEĐUOVISNOSTI U PROCESU OBRADE KNJIŽNIČNE GRAĐE

The role of cooperation and interdependence in the process of library materials processing

Primljeno: 19. 10. 2025.
Prihvaćeno: 1. 12. 2025.

Lana Krišto Lončarić, knjižničarka

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
lkristoloncaric@nsk.hr

Petra Pancirov, viša knjižničarka

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
ppancirov@nsk.hr

Ana Strinavić, knjižničarka

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
astrinavic@nsk.hr

Sažetak

Obrada knjižnične građe u suvremenim knjižnicama predstavlja složen i višeslojan proces koji uključuje više komplementarnih razina stručne obrade, od kojih svaka doprinosi kvaliteti i cjelovitosti kataložnih zapisa. Cilj ovoga rada jest analizirati međuovisnost i funkcionalnu povezanost deskriptivne katalogizacije, sadržajne obrade te normativne kontrole imena u kontekstu svakodnevne prakse. Rad se osvrće na način na koji odluke i postupci u jednom segmentu utječu na cjelovitost opisa i standardizaciju podataka u ostalim segmentima. Metodološki okvir rada temelji se na proučavanju stručne literature i standarda relevantnih za stručnu obradu knjižnične građe te na studiji slučaja unutar Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, pri čemu se primjenjuju kvalitativni pristupi, s naglaskom na prikaz radnih procesa.

U radu se problematizira dinamika suradnje među navedenim područjima, uključujući prijenos i razmjenu informacija, koordinaciju odluka i usklađivanje temeljem standarda. Normativna kontrola ima ključnu ulogu u održavanju konzistentnosti podataka, dok sinergija između deskriptivne katalogizacije i sadržajne obrade omogućuje uspostavu cjelovitog okvira za izradu kataložnih zapisa.

U radu se također ističe kako kontinuirana komunikacija i koordinacija među knjižničarima stručnjacima za različita područja obrade građe

Abstract

The processing of library materials in contemporary libraries is a complex procedure that involves several complementary levels of cataloguing, each contributing to the quality and completeness of bibliographic records. The aim of this paper is to analyse the interdependence and connection between descriptive cataloguing, subject analysis, and authority control of names within the context of everyday practice. The paper examines how decisions and actions taken in one area impact the completeness of records and the standardisation of data in other segments. The methodological framework is based on a review of literature and standards relevant to the processing of library materials, as well as on a case study at the National and University Library in Zagreb. A qualitative approach is applied, with particular emphasis on presenting the workflows.

The paper addresses the dynamics of collaboration between these areas, including the exchange of information, coordination of decisions, and harmonisation in line with cataloguing standards. Authority control plays a key role in maintaining data consistency, while the synergy between descriptive cataloguing and subject analysis enables the creation of a coherent framework for bibliographic record creation.

It is also highlighted that continuous communication and coordination among librarians specialising in different areas of processing significantly contribute to efficiency and enhance the quality of bibliographic records.

Collaboration is a necessary precondition for achieving standardised and reliable bibliographic data. Furthermore, it is essential to monitor developments in the field, as well as new standards and technology, and to clearly define workflows in order to improve the efficiency and accuracy of library materials processing in modern libraries.

doprinosi efikasnosti i unapređuje kvalitetu bibliografskih zapisa.

Suradnja je nužan preduvjet za postizanje standardiziranih i pouzdanih bibliografskih podataka, a usto je potrebno pratiti razvoj struke, standarda i tehnologije te jasno definirati tijek rada, s ciljem povećanja učinkovitosti i točnosti obrade knjižnične građe u suvremenim knjižnicama

Ključne riječi: deskriptivna katalogizacija, normativna kontrola (imena), obrada građe, sadržajna obrada, standardizacija podataka

Keywords: authority control (names), data standardization, descriptive cataloging, library materials processing, subject analysis

Uvod

U suvremenom okruženju, obrada knjižnične građe sve više postaje proces koji uključuje suradnju knjižničara specijaliziranih za različita područja. Obrada građe tako uglavnom podrazumijeva deskriptivnu katalogizaciju, sadržajnu obradu i normativni nadzor. Rad će prikazati različite aspekte obrade knjižnične građe, s posebnim naglaskom na njihovu međuovisnost i važnost koordinirane suradnje unutar triju odsjeka Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Cilj je rada opisati složenost procesa obrade knjižnične građe kroz teorijski i stručni okvir, predstaviti standarde, pravilnike i druge dokumente na kojima se temelji, dati primjere iz prakse te se osvrnuti na razvoj toga područja.

Metodološki pristup temelji se na analizi stručne literature, važećih međunarodnih standarda te primjerima iz prakse u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

Teorijski i stručni okvir

Stručna obrada knjižnične građe obuhvaća niz aktivnosti kojima je svrha opis i pristup knjižničnoj građi. Katalogizacija se tradicionalno dijeli na deskriptivnu katalogizaciju kojom se određuje što jedinica opisa jest (engl. *isness*) te predmetnu katalogizaciju kojom se određuje o čemu ona je (engl. *aboutness*), a uključuje i normativnu kontrolu, kojom se utvrđuju oblici pristupnica, kao i stvaranje i održavanje bibliografskih odnosa u katalogu.¹

U drugoj polovici 19. stoljeća Charles Ammi Cutter u djelu *Rules for a Dictionary Catalog* navodi sljedeće ciljeve kataloga:

1. omogućiti osobi pronalazak knjige kojoj zna: autora, naslov ili predmet;
2. prikazati što knjižnica posjeduje: od određenog autora, o određenom predmetu ili od određene vrste literature;
3. pomoći pri odabiru knjige: ovisno o izdanju ili ovisno o vrsti.²

¹ Miksa, S.D. Cataloging Principles and Objectives: History and Development. // *Cataloging & Classification Quarterly*, 59, 2-3(2021), str. 98. URL: <https://doi.org/10.1080/01639374.2021.1883173> (10. 10. 2025.)

² Cutter, C. A. *Rules for a Dictionary Catalogue*. 3rd ed. Washington: Government Printing Office, 1891. URL: <https://www.gutenberg.org/cache/epub/59215/pg59215-images.html> (10. 10. 2025.)

Iz navedenog slijedi da su tri aspekta obrade knjižnične građe – deskriptivna katalogizacija, sadržajna obrada i normativna kontrola – ključna za pristup knjižničnom fondu. Osim toga, knjižnični katalog prvi je alat koji je korisnike izravno, bez posrednika, povezao s građom.³ Važnost stručne obrade knjižnične građe očita je, a nužno je da elementi kataložnog opisa podržavaju ciljeve kataloga. U suvremenom knjižničarstvu govori se o korisničkim zadacima (engl. user tasks) – pronaći, identificirati, odabrati, dobiti, istražiti – pri čemu katalog, odnosno informacijski sustav, mora ispuniti navedene zadatke.⁴ Uz samo obradu građe, važna postaju i obilježja informacijskog sustava.

Obrada knjižnične građe temelji se na međunarodnim standardima, nacionalnim kataložnim pravilnicima i internim uputama pojedine ustanove. Na taj je način omogućen ujednačen opis na međunarodnoj razini, uz istovremeno uvažavanje kataložne prakse i specifičnosti određenog područja te bolja prilagodba krajnjim korisnicima.

Na međunarodnoj razini, za deskriptivnu katalogizaciju ključni su ISBD i RDA, sadržajna obrada uvelike se oslanja na UDK, a IFLA-in LRM bitan je za cjelokupan proces obrade građe. Međunarodni standardni bibliografski opis ISBD (engl. International Standard Bibliographic Description) knjižničarski je standard za deskriptivnu katalogizaciju koji podržava univerzalnu bibliografsku kontrolu i međunarodnu razmjenu bibliografskih zapisa, a služi i kao temelj za izradu pravilnika za opis knjižnične građe na razini država i institucija.⁵ RDA (engl. Resource Description and Access), koji je izrađen da zamjeni Anglo-američka kataložna pravila (engl. Anglo-American Cataloguing Rules – AACR), čine podatkovni elementi, smjernice i upute za stvaranje metapodataka za knjižničnu građu i ostalu kulturnu baštinu, a u obzir uzima međunarodne modele za primjenu povezanih podataka usmjerenu na korisnike.⁶ Univerzalna decimalna klasifikacija (UDK) je klasifikacijski sustav koji se koristi u oko 130 zemalja i objavljen je na više od 40 jezika.⁷ IFLA-in knjižnični referentni model, IFLA LRM, objedinjuje konceptualne modele FRBR (Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa), FRAD (Uvjeti za funkcionalnost autoriziranih podataka) i FRSAD (Uvjeti za funkcionalnost predmetnih autoriziranih podataka), a radi se o modelu entiteta i odnosa koji je razvijen uzimajući u obzir tehnologiju semantičkog weba i koji je zamišljen kao temelj za izradu pravilnika za katalogizaciju i za implementaciju bibliografskih sustava.⁸ Navedeni standardi i modeli imaju velik utjecaj na knjižničare diljem svijeta koji se bave obradom građe.

Proces katalogizacije najčešće počinje deskriptivnom katalogizacijom, nakon čega slijedi sadržajna obrada, dok je normativna kontrola povezana s obje faze.⁹ Proces ne mora biti linearan, a knjižničar može biti uključen u više kataložnih aktivnosti istovremeno.¹⁰ Tako u većim knjižnicama djelatnici mogu biti specijalizirani prvenstveno za jedan aspekt obrade građe, dok u manjima jedan djelatnik može biti zadužen za više faza obrade građe ili cjelokupni proces.

³ Petr Balog, K. Teorijsko-povijesni pristup tumačenju korisničkog aspekta knjižničnog kataloga. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 59, 1/2(2016), str. 30. URL: <https://hrcak.srce.hr/178464> (14. 10. 2025.)

⁴ Riva, P.; Le Boeuf, P.; Žumer, M. IFLA-in knjižnični referentni model: Konceptualni model za bibliografske informacije. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2020, str. 17-18.

⁵ About the ISBD. IFLA. URL: <https://www.ifla.org/g/isbd-rg/international-standard-bibliographic-description/> (16. 10. 2025.)

⁶ About. RDA Toolkit. URL: <https://www.rdatoolkit.org/about> (16. 10. 2025.)

⁷ About Universal Decimal Classification (UDC). UDC Consortium. URL: <https://udcc.org/index.php/site/page?view=about> (16. 10. 2025.)

⁸ Riva, P.; Le Boeuf, P.; Žumer, M. Nav. dj.

⁹ Taylor, A. G. Introduction to cataloging and classification. 10th ed. Westport, Conn. ; London: Libraries unlimited, 2006, str. 18.

¹⁰ Dobreski, B. Descriptive Cataloging: The History and Practice of Describing Library Resources. // Cataloging & Classification Quarterly, 59, 2-3(2021), str. 226. URL: <https://doi.org/10.1080/01639374.2020.1864693> (10. 10. 2025.)

Deskriptivna katalogizacija

Deskriptivna katalogizacija bavi se identificiranjem i opisom građe, uključujući organiziranje informacija u kataložni/bibliografski zapis i odabir pristupnica (osim predmetnica)¹¹ Ponekad se naziva i formalna obrada, a obavlja se de visu, uvidom u primjerak jedinice građe.¹² Koji se podaci o jedinici građe bilježe u kataložnom opisu ovisi o kataložnom pravilniku koji je u upotrebi i praksi određene knjižnice.

Na primjer, prema objedinjenom izdanju Međunarodnog standardnog bibliografskog opisa (ISBD) elementi opisa svrstani su u ukupno devet skupina, od Skupine 0 do Skupine 8, pri čemu su one kako slijedi: Oblik sadržaja i vrsta medija (skupina 0), Stvarni naslovi i podaci o odgovornosti (skupina 1), Izdanje (skupina 2), Podaci specifični za vrstu građe (skupina 3), Izdavanje, proizvodnja, raspačavanje itd. (skupina 4), Materijalni opis (skupina 5), Nakladnička cjelina i višedijelna omeđena građa (skupina 6), Napomena (skupina 7), Identifikator jedinice građe i uvjeti dostupnosti (skupina 8).¹³

Trenutno važeći pravilnik za deskriptivnu katalogizaciju jest Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga, Drugi dio.¹⁴ Kao temelj za njegove propise poslužila su osnovna načela tadašnjeg međunarodnog standarda ISBD(M), što olakšava međunarodnu razmjenu bibliografskih informacija.¹⁵ Kao što se navodi u samom Pravilniku, kataložni opis kakav se njime propisuje može zadovoljiti potrebe različitih vrsta knjižnica, kao što su nacionalne (izuzev za potrebe nacionalnih bibliografija), narodne, znanstvene itd., dok su manje knjižnice slobodne izostaviti elemente opisa koji nisu potrebni njihovim korisnicima.¹⁶

Međutim, Pravilnik je prvenstveno namijenjen katalogizaciji omeđenih publikacija, ne uključujući stare knjige, a knjižnice danas u svojim mrežnim katalozima žele prikazati cjelokupni knjižnični fond, uključujući i druge vrste građe.¹⁷ Za deskriptivnu katalogizaciju one građe za koju Pravilnik nije dovoljan, koristi se i ISBD, a u NSK su izrađene i interne upute za opis pojedinih vrsta građe u bibliografskom formatu MARC 21, uključujući, na primjer, omeđenu građu, doktorske disertacije, sitni tisak, tiskane serijske publikacije, glazbenu građu, kartografsku građu, mrežnu građu.¹⁸

Tijekom izrade kataložnog zapisa postupcima deskriptivne katalogizacije katalogizator surađuje s normativnom kontrolom. Jedan od primjera je povezivanje imena autora s normativnom bazom. Ako za pojedinog autora nije izrađen normativni zapis, on se izrađuje. Ako zapis već postoji, a na jedinici građe nalaze se oblici imena koji nisu navedeni u normativnom zapisu, isti se nadopunjuje. Kako bi kataložni zapis bio potpun, što je nužno radi ispunjavanja ciljeva kataloga odnosno potreba korisnika knjižnice, jedinica građe koja je prošla deskriptivnu katalogizaciju i normativni nadzor za imena šalje se na sadržajnu obradu.

¹¹ Taylor, A. G. Nav. dj. Str. 18.

¹² Tadić, K. Rad u knjižnici. Opatija: Naklada Benja, 1994. URL: <https://dzs.ffzg.unizg.hr/text/katm.htm> (10. 10. 2025.)

¹³ ISBD: međunarodni standardni bibliografski opis / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju. Objedinjeno izd. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014.

¹⁴ Verona, E. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio 2: Kataložni opis. Pretisak. Pretisak. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008.

¹⁵ Isto, str. 13.

¹⁶ Isto, str. 13-14.

¹⁷ Barbarić A; Willer M. Kakav nacionalni kataložni pravilnik trebamo?: preliminarno istraživanje. // 13. seminar Arhivi knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture / ur. Mirna Willer, ur. Sanjica Faletar Tanacković Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 114. URL: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:284496> (13. 10. 2025.)

¹⁸ Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Deskriptivna katalogizacija. Katalogizacija i klasifikacija. URL: <http://katalogizacija.nsk.hr/deskriptivna-katalogizacija/> (13. 10. 2025)

Sadržajna obrada

Sadržajnom obradom u knjižničnom katalogu omogućava se okupljanje i pronalaženje građe prema određenom predmetu neovisno o poznavanju drugih informacija poput naslova ili autora djela.¹⁹

Standardizirano korištenje terminologije i okupljanje građe po kriteriju predmeta omogućuje se izgradnjom predmetnog sustava i upotrebom kontroliranih predmetnih oznaka. Učinkovitost predmetnog označivanja ovisi o dosljednosti i objektivnosti u primjeni, a preduvjet za to je postojanje razvijenog predmetnog sustava s preciznim napomenama i konzistentnim pravilima.²⁰

U NSK je primjena autoriziranih predmetnih oznaka započela 1997. godine, a počevši od 2009. predmetni sustav NSK (nskps) se revidira, ispravlja i oblikuje po modelu predmetnog sustava Kongresne knjižnice Library of Congress Subject Headings (lcsch)²¹. Kao temeljni dokument za daljnju izgradnju, reviziju i primjenu nskps izrađen je Pravilnik i priručnik za predmetne odrednice 2019. godine. Pravilnik je usklađen s međunarodnim načelima, standardima i konceptualnim modelima te nacionalnom praksom.²² Predmetni sustav nskps temelji se na izradi i upotrebi više vrsta predmetnih oznaka i dodatnih oznaka koje se u bibliografske zapise unose u skladu s pravilima.²³

Uz predmetne oznake, bibliografskim zapisima dodjeljuju se i oznake za žanr ili oblik. Žanrovske oznake okupljene su u zasebnom tezaurusu za žanr ili oblik (nskzs). Riječ je o rječniku izgrađenom po modelu Kongresne knjižnice Library of Congress Genre/Form Terms (lcfgt)²⁴, Izrađen i Priručnik za izradu i dodjeljivanje oznaka za žanr ili oblik²⁵ i oznake se primjenjuju od 2023. godine.

Sadržajna obrada upotpunjuje se klasifikacijskim oznakama Univerzalne decimalne klasifikacije. Kako bi se postigla veća standardiziranost u primjeni, izgrađena je Normativna baza UDK. Baza, uz preporučene oznake za primjenu UDK u katalogu NSK, sadrži i niz uputa, preporuka i načelnih rješenja. UDK Normativa napravljena je na temelju UDC Master Reference File iz 2011. godine uvažavajući povijest i tradiciju klasifikacijske prakse u NSK.²⁶

Predmetno označivanje provodi se na osnovi publikacije i svih njenih dijelova u skladu s usvojenim načelima i pravilima dodjeljivanja. Dodjeljuje se jedna ili više predmetnih oznaka koje najbolje sažimaju cjelokupni sadržaj djela i daju pristup njegovim najvažnijim temama, a specifične su jednako koliko i zastupljene teme.²⁷

¹⁹ Štrbac, D.; Vujić, M. Pravilnik za predmetni katalog. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 2004.

²⁰ Pravilnik i priručnik za predmetne odrednice. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna Knjižnica, 2019. URL: <http://ps.nsk.hr/> (14. 10. 2025.)

²¹ Library of Congress Subject Headings PDF Files. URL: <https://www.loc.gov/aba/publications/FreeLCSH/freelcsh.html> (14.10.2025.)

²² Katulić, A.; Buzina, T.; Dimovski, S. Korištenje predmetnog sustava Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu: stavovi knjižničara u sustavu znanosti i visokog obrazovanja. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 66, 1(2023), str. 45–71. URL: <https://hrcak.srce.hr/310697> (16. 10. 2025)

²³ Pravilnik i priručnik za predmetne odrednice.

²⁴ Library of Congress Genre/Form Terms PDF Files. URL: <https://www.loc.gov/aba/publications/FreeLCGFT/freelcgt.html> (14. 10. 2025.)

²⁵ Buzina, T. et al. Priručnik za izradu i dodjeljivanje usvojenih oznaka za žanr ili oblik : radna verzija. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2022. URL: <http://katalogizacija.nsk.hr/zanr-oblik/> (17.10.2025)

²⁶ Normativna baza UDK. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, cop. 2025. URL: <https://udk.nsk.hr/> (14. 10. 2025.)

²⁷ Pravilnik i priručnik za predmetne odrednice.

U slučajevima kada se autor (osoba, korporativno tijelo ili sastanak) javlja kao tema djela u bibliografskom zapisu navodi se kao predmet. Pretražuje se Normativna baza imena, pronalazi traženi autor te se ime preuzima u bibliografski zapis standardiziranom obliku. Ako zapis ne postoji u bazi, predmetni katalogizator upućuje zahtjev na odjel Normativnog nadzora imena za izradu novog zapisa. Upit za se šalje i u slučajevima kada potrebna pomoć normativnog nadzora kako bi se sa sigurnošću procijenilo je li riječ o istom autoru. Na ovaj način osigurava se u katalogu okupljanje djela u kojima je određeni entitet u ulozi autora i u ulozi predmeta.

Predmetni katalogizator posredno utječe na izgradnju normativne baze imena, primjerice ako uoči da publikacija sadrži biografske podatke koji nedostaju u već postojećem autoriziranom zapisu, upućuje ju Normativnom nadzoru imena zbog nadopune zapisa. S druge strane, u slučajevima izmjene ili nadopune usvojenog oblika imena, predmetni katalogizator ažurira zapise u kojima se ime javlja u predmetnim oznakama.

Prilikom sadržajne obrade interdisciplinarne građe, katalogizator se može osvrnuti na autorizirane zapise kako bi dobio više informacija o autoru. Podatak poput područja stručnog djelovanja autora može biti presudan prilikom opredjeljenja za prvu klasifikacijsku oznaku. Redoslijed klasifikacijskih oznaka u bibliografskom zapisu nije nasumičan, ona prva svojevrsna je preporuka za signaturu i smještaj na polici.

Istovremeno prilikom izrade autoriziranih zapisa za imena, katalogizator se služi skraćenim UDK shemama za označivanje područja djelovanja autora. Također se može konzultirati s usvojenim oblicima predmetnih oznaka za osobe i djelatnosti kako bi se postigla dosljednost navođenja tih podataka u autoriziranoj bazi.

Predmetni katalogizator obraća pozornost i na deskriptivne podatke u bibliografskom zapisu, poput naslova, napomena i materijalnog opisa. Naslovi mogu navoditi temu, oblik i namjenu dijela, stoga treba provjeriti jesu li termini iz naslova i podnaslova zastupljeni u sadržaju djela. Neke specifičnosti publikacije koje su navedene u deskriptivnom dijelu bibliografskog zapisa izražavaju se i žanrovskim oznakama, primjerice Elektroničke knjige, Faksimili i sl., na taj način se postiže usklađenost podataka u bibliografskom zapisu te u omogućuje okupljanje i po tim obilježjima.

Normativna kontrola imena

Nova perspektiva univerzalnoga bibliografskoga nadzora tiče se korisnika, prikaza nacionalnih pisama/jezika, odgovornosti nacionalnih bibliografskih agencija, bibliografskoga i nacionalnoga nadzora na nacionalnoj razini dostupnoga svima.²⁸ Kako bi korisnici dobivali točne informacije i kako bi se omogućila najbolja moguća upotreba knjižničnoga kataloga, potreban je i stalni nadzor pristupnica, kako na nacionalnoj, tako i na međunarodnoj razini.

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu ima vodeću ulogu u izgradnji i organizaciji hrvatske nacionalne zbirke knjižnične građe, a samim time i važnu ulogu u stvaranju nacionalne normativne baze. Normativna baza NSK sastoji se od autorskih i predmetnih odrednica. Normativna baza NSK u tekstu odnosi se na normativnu bazu autorskih odrednica, to jest na normativnu bazu osobnih imena, obiteljskih imena, korporativnih tijela i sastanaka, naziva političko-teritorijalnih jedinica i jedinstvenih stvarnih naslova. Normativna baza NSK početkom 1991. godine počela je s modulom za nadzor autorstva, a razlog nastanka normativne baze jest automatizacija knjižničnoga kataloga²⁹ i od tada se sustavno radi na izradi normativnih zapisa. Prvotno se radilo u programu CROLIST i u formatu UNIMARC, nakon toga uslijedio je prelazak na format MARC 21 te na programe Voyager, odnosno danas Aleph.

²⁸ Tillett, B. Virtual International Authority File: presentation by Barbara B. Tillett. // IMME IC4, 16 August 2006, Seoul, Korea. URL: http://www.nl.go.kr/icc/down/060813_3.pdf (24. 9. 2014.)

²⁹ Čaušević, B. Iskustva Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu na izradbi datoteke preglednih kataložnih jedinica i uputnica. // Zbornik radova / Znanstveni skup Normizacija osobnih imena u knjižničarstvu i leksikografiji, Zagreb, 15. i 16. svibnja 1996. ; urednica Dorica Blažević. Zagreb, 1996. Str. 139.¹⁸ Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Deskriptivna katalogizacija. Katalogizacija i klasifikacija. URL: <http://katalogizacija.nsk.hr/deskriptivna-katalogizacija/> (13. 10. 2025)

Podatke o autorima katalogizatori pronalaze u publikacijama koje obrađuju de visu, ali i u tiskanim referentnim izvorima, na mrežno dostupnim online enciklopedijama i ostalim značajnim mrežnim izvorima, primjerice, službenim stranicama autora kao i u svim ostalim izvorima koje katalogizator, temeljem znanja i iskustva, smatra značajnima. Najvažniji podaci za identifikaciju autora jesu zanimanje/zvanje autora, godina i mjesto rođenja i cilj je da se pretraživanjem kataloga dobiju svi bibliografski zapisi okupljeni uz odgovarajući normativni zapis.³⁰

Primjeri iz prakse pokazuju kako nedosljedna normativna kontrola može dovesti do dupliciranja zapisa, pogrešnog povezivanja djela ili otežanog pretraživanja. Primjerice, ime autorice J. K. Rowling može se u različitim jedinicama građe pojaviti u nekoliko oblika imena (varijantnih, neusvojenih oblika imena). Upravo se zbog toga izrađuje jedinstveni normativni zapis koji u sebi okuplja sve oblike imena istoga autora koji su zastupljeni u jedinicama građe pohranjenima u NSK.

Nadalje, obrada imena autora iz ne-latiničnih kulturnih krugova, česta mijenjanja imena (npr. kod žena zbog udaje), pseudonime, kolektivne autore i nepoznate autore predstavljaju izazove u poslu katalogizatora. Rješenja uključuju unapređenje normativnih baza, provjere te razvoj nacionalnih i međunarodnih registara autora. Zato je suradnja između normativne kontrole i ostalih razina obrade nužna je za održavanje povezanosti cijelog sustava obrade jedinica građe.

Zaključak

Stručnu obradu knjižnične građe odlikuje međuovisnost procesa usmjerenih na deskriptivnu katalogizaciju, sadržajnu obradu i normativnu kontrolu. Oni ne mogu djelovati izolirano te kvaliteta opisa ovisi o suradnji i koordiniranom djelovanju knjižničara specijaliziranih za ta područja. Pritom jasno i kvalitetno definiran tijek rada olakšava i podržava svakodnevni rad.

Predstavljeni standardi pokazuju da je obrada knjižnične građe područje koje se konstantno razvija, uzimajući u obzir tehnološki napredak. Suvremeno tehnološko okruženje nudi nove mogućnosti za opis i pristup građi. Knjižničari koji se bave obradom građe trebaju se stoga kontinuirano educirati i pratiti razvoj struke kako bi mogli najbolje iskoristiti te mogućnosti. Pritom je cijelo vrijeme potrebno uzimati u obzir potrebe i očekivanja korisnika kako bi se na najbolji način omogućio pristup knjižničnom fondu.

³⁰ Registering Researchers in Authority Files. URL: <http://www.oclc.org/research/publications/library/2014/oclcresearch-registering-researchers-2014-overview.html> (16. 10. 2025.)

Literatura:

1. About. RDA Toolkit. URL: <https://www.rdatoolkit.org/about> (16. 10. 2025.)
2. About the ISBD. IFLA. URL: <https://www.ifla.org/g/isbd-rg/international-standard-bibliographic-description/>
3. Barbarić A; Willer M. Kakav nacionalni kataložni pravilnik trebamo?: preliminarno istraživanje. // 13. seminar Arhivi knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture / ur. Mirna Willer, ur. Sanjica Faletar Tanacković Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 110-134. URL: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:284496>
4. Buzina, T. et al. Priručnik za izradu i dodjeljivanje usvojenih oznaka za žanr ili oblik : radna verzija. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2022. URL: <http://katalogizacija.nsk.hr/zanr-oblik/>
5. Cutter, C. A. Rules for a Dictionary Catalogue. 3rd ed. Washington: Government Printing Office, 1891. URL: <https://www.gutenberg.org/cache/epub/59215/pg59215-images.html>
6. Čaušević, B. Iskustva Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu na izradbi datoteke preglednih kataložnih jedinica i uputnica. // Zbornik radova / Znanstveni skup Normizacija osobnih imena u knjižničarstvu i leksikografiji, Zagreb, 15. i 16. svibnja 1996. ; urednica Dorica Blažević. Zagreb, 1996. Str. 131-145.
7. Dimovski, S.; Tuškan, K. Uloga normative baze predmetnih odrednica u kontroli i razmjeni podataka u bibliografskom okruženju. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 61, 1(2018), str. 509–529. URL: <https://hrcak.srce.hr/206817>
8. Dobreski, B. Descriptive Cataloging: The History and Practice of Describing Library Resources. // Cataloging & Classification Quarterly, 59, 2-3(2021), str. 225-241. URL: <https://doi.org/10.1080/01639374.2020.1864693>
9. ISBD: međunarodni standardni bibliografski opis / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju. Objedinjeno izd. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014.
10. Katulić, A., Buzina, T. i Dimovski, S. Korištenje predmetnog sustava Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu: stavovi knjižničara u sustavu znanosti i visokog obrazovanja. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 66, 1(2023), str. 45–71. URL: <https://hrcak.srce.hr/31069>
11. Library of Congress Genre/Form Terms PDF Files. URL: <https://www.loc.gov/aba/publications/FreeLCGFT/freelcgft.html>
12. Library of Congress Subject Headings PDF Files. URL: <https://www.loc.gov/aba/publications/FreeLCSH/freelcsh.html>
13. Miksa, S. D. Cataloging Principles and Objectives: History and Development. // Cataloging & Classification Quarterly, 59, 2-3(2021), str. 97-128. URL: <https://doi.org/10.1080/01639374.2021.1883173>
14. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Deskriptivna katalogizacija. Katalogizacija i klasifikacija. URL: <http://katalogizacija.nsk.hr/deskriptivna-katalogizacija>
15. Normativna baza UDK. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, cop. 2025. URL: <https://udk.nsk.hr>
16. Petr Balog, K. Teorijsko-povijesni pristup tumačenju korisničkog aspekta knjižničkog kataloga. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 59, 1/2(2016), str. 25-48. URL: <https://hrcak.srce.hr/178464>
17. Pravilnik i priručnik za predmetne odrednice. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna Knjižnica, 2019. URL: <http://ps.nsk.hr>

18. Priručnik za izradu i dodjeljivanje usvojenih oznaka za žanr ili oblik : radna verzija. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2023. URL: http://katalogizacija.nsk.hr/wp-content/uploads/2023/03/Prirucnik_ZanrOblik_radna-v.-2022.pdf (17.10.2025)
19. Registering Researchers in Authority Files. URL: <http://www.oclc.org/research/publications/library/2014/oclcresearch-registering-researchers-2014-overview.html>
20. Riva, P.; Le Boeuf, P.; Žumer, M. IFLA-in knjižnični referentni model: Konceptualni model za bibliografske informacije. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2020.
21. Štrbac, D. i Vujić, M. Pravilnik za predmetni katalog. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 2004.
22. Tadić, K. Rad u knjižnici. Opatija: Naklada Benja, 1994. URL: <https://dzs.ffzg.unizg.hr/text/katm.htm>
23. Taylor, A. G. Introduction to cataloging and classification. 10th ed. Westport, Conn. ; London: Libraries unlimited, 2006.
24. Tillett, B. Virtual International Authority File: presentation by Barbara B. Tillett. // IMME IC4, 16 August 2006, Seoul, Korea. URL: http://www.nl.go.kr/icc/down/060813_3.pdf
25. Verona, E. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio 2: Kataložni opis. Pretisak. Pretisak. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008.

TEMATSKI BLOK:

Radovi sa 7. stručnog skupa „Ostvarimo potencijale knjižnice” 2025. s temom: „Kako do uspješnijeg obrazovanja osoba s teškoćama čitanja”

Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić”
Karlovac, 15. 5. 2025.

Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić” Karlovac
Poliklinika za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG Karlovac

Stručni skup OSTVARIMO POTENCIJALE KNJIŽNICA

ČITANJE S RAZUMIJEVANJEM VS. ČITANJE S NERAZUMIJEVANJEM

Reading with comprehension vs. reading with lack of comprehension

Primljeno: 17. 11. 2025.
Prihvaćeno: 1. 12. 2025.

Sanja Galic

III. Gimnazija Osijek
sanja.galic01@gmail.com

Sažetak

Svrha rada je predstaviti primjere dobre prakse i prikazati iskustvo provedbe radionica poticanja čitanja i čitanja s razumijevanjem u knjižnici III. Gimnazije Osijek. Radionice su dio odgojno-obrazovne djelatnosti školske knjižnice usmjerene na poučavanje temeljnih životnih kompetencija potrebnih za cjeloživotno učenje. U III. Gimnaziji Osijek ih provodi školska knjižničarka samostalno ili u suradnji s predmetnim nastavnicima.

U radionicama učenici primjenom različitih tehnika uvježbavaju čitanje s razumijevanjem književnog, publicističkog ili stručnog teksta i povezivanje pročitano s predznanjem i aktualnim trenutkom. Osim poticanja čitanja, radionice doprinose boljem uspjehu učenika u učenju i razvoju višestrukih kompetencija: čitalačke, komunikacijske, socijalne i društvene te kulturne svijesti i izražavanja. Rad prikazuje primjenu različitih tehnika čitanja u suradničkom učenju koje pomažu učenicima u svladavanju teškoća čitanja: nedovoljna brzina, zamjena mjesta slova, pogrešno čitanje riječi, nerazumijevanje značenja pojedinih riječi, rečenica ili dijelova teksta. U radu se problematizira okolnosti i poteškoće provođenja radionica čitanja s razumijevanjem u gimnaziji budući da je uobičajeno mišljenje da gimnazijalci nemaju poteškoća s čitanjem. Osim toga su učenici dnevno i tjedno opterećeni obavezama vezanim uz učenje bilo u školi ili izvan nje pa nerado sudjeluju u radionicama koje se provode izvan redovnog rasporeda sati. Nastavnici su, s druge strane, opterećeni nastavnim gradivom koje trebaju obraditi s učenicima kako bi oni uspješno položili ispite državne mature, pa se nerado odlučuju na drukčije oblike rada u suradnji sa školskom knjižničarkom.

Ključne riječi: čitanje s razumijevanjem, radionice, suradničko učenje, školski knjižničar, teškoće čitanja

Abstract

Objective: The purpose of this paper is to present examples of good practice and to show the experience of implementing reading and reading comprehension workshops in the library of the III. gimnazija (grammar school) in Osijek. Workshops are part of the educational activities of the school library aimed at teaching basic life competencies necessary for lifelong learning. At the III. gimnazija in Osijek, they are conducted by the school librarian independently or in cooperation with subject teachers. In the workshops, students practice reading comprehension of literary, journalistic or professional texts using various techniques and connecting what they have read with prior knowledge and the current moment. In addition to encouraging reading, workshops contribute to student's better success in learning and the development of multiple skills: reading, communication, social and cultural awareness and expression. The paper shows the application of various reading techniques in collaborative learning that help students overcome reading difficulties: insufficient speed, substitution of letters, misreading words, misunderstanding the meaning of individual words, sentences or parts of the text.

The paper problematizes the circumstances and difficulties of conducting reading comprehension workshops in high schools, since it is commonly believed that high school students do not have reading difficulties. In addition, students are burdened with daily and weekly obligations related to learning, both in and out of school, and are reluctant to participate in workshops that are conducted outside the regular school schedule. Teachers, on the other hand, are burdened with teaching material that they need to cover with students in order for them to successfully pass the matura exams, and are therefore reluctant to decide on different forms of work in cooperation with the school librarian.

Keywords: collaborative learning, reading comprehension, reading difficulties, school librarian, workshops

Uvod

Knjižnica III. Gimnazije Osijek djeluje od samog osnutka Muške realne gimnazije 1870. godine. U tom su razdoblju škola i knjižnica prošle kroz mnoge društvene promjene (kapitalističko, socijalističko i tranzicijsko razdoblje te tri rata) i obrazovne reforme koje su se odrazile na njihov rad. Po vrsti pripada školskim knjižnicama, koje su kao i svaka druga knjižnica, organizirana zbirka knjižne i neknjižne građe. Nabavlja, obrađuje, čuva i daje na korištenje građu radi zadovoljavanja obrazovnih, kulturnih, informacijskih i stručnih potreba te cjeloživotnog obrazovanja svojih korisnika – učenika, nastavnika i drugih djelatnika škole. Budući da je ona knjižnica u sastavu javne ustanove (škole), osim knjižničnom sustavu pripada i odgojno-obrazovnom sa zadaćom neposredne podrške nastavnom proces i učenju na različite načine i iz različitih izvora. Osim toga, od školske se knjižnice očekuje da bude ugodan prostor pogodan za razne aktivnosti; od najjednostavnije posudbe knjižnične građe do zahtjevnijih: provedbe radionica informacijske i medijske pismenosti, vođenje izvannastavnih aktivnosti poput čitateljskog kluba, raznih kulturnih događanja, organizacije i provedbe projekata.

Razvojem društva uslijed globalnih i ubrzanih promjena mijenjala se uloga školske knjižnice te se težište s prikupljanja i posudbe knjižnične građe usmjerava na odgojno-obrazovnu djelatnost, odnosno poučavanje temeljnih životnih kompetencija potrebnih za cjeloživotno učenje. UNESCO-ov manifest za školske knjižnice navodi da je zadaća školske knjižnice potpora obrazovnim ciljevima i zadacima zacrtanim u nastavnom planu i programu škole, poticanje trajnih čitateljskih navika i uživanja u čitanju i učenju, omogućavanje stjecanja stvaralačkog iskustva pri korištenju i kreiranju informacija kao pomoć pri učenju i razumijevanju, te poticanju mašte i uživanja u čitanju, poticanje svih učenika da nauče i koriste vještine koje će im pomoći pri vrednovanju i korištenju informacija, bez obzira na njihovu vrstu, količinu i izvor, kao i razvijanje osjećaja za način komuniciranja unutar zajednice.¹ Standard za školske knjižnice u opisu odgojno-obrazovnog rada s učenicima navodi da su neke od zadaća školske knjižnice poučavanje i razvoj ključnih kompetencija, poticanje kritičkog mišljenja i rješavanja problema, te poučavanje za samostalno i cjeloživotno učenje.²

Budući da je III. Gimnazija Osijek prirodoslovno-matematička gimnazija, naglasak u nastavi i u izgradnji knjižnične zbirke je na STEM³ grupi nastavnih predmeta, materinjem i stranim jezicima. Izgradnjom zbirke školske knjižnice uključivanjem svih raspoloživih izvora, analognih i digitalnih, osigurava se njezino djelovanje u skladu s misijom: osiguravanja dostupnosti knjižnične građe, omogućavanja pristupa informacijama i pružanja kvalitetnih usluga svim korisnicima koje zadovoljavaju i obogaćuju njihove informacijske, komunikacijske, društvene i kulturne potrebe, unaprjeđenje nastavnog i stručnog rada te stvaranje uvjeta za aktivno učenje koji su preduvjet cjelovitog razvoja svakog učenika. Vizija knjižnice jest: razvijati se kao informacijsko, obrazovno i kulturno središte škole koje, u ugodnom i sigurnom okruženju, pruža usluge svim dionicima škole, potiče i osigurava pravo na čitanje, slobodan pristup informacijama i cjeloživotno učenje. Raznim odgojno-obrazovnim aktivnostima: projektima, radionicama, čitateljskim klubom i timskom nastavom, školska je knjižnica postala ključna poveznica stjecanja i ostvarivanja temeljnih kompetencija cjeloživotnog učenja.

Postavljena je hipoteza: školska knjižnica znatno doprinosi razvijanju čitalačke pismenosti koja je preduvjet za razvoj kompetencija, uspjeh u obrazovanju, društvu i kasnije u svijetu rada. Neke od načina ostvarenja hipoteze promotrit ćemo na primjeru radionica koje provodi školska knjižničarka III. Gimnazije Osijek.

¹ UNESCO-ov manifest za školske knjižnice (2019). URL: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/school-libraries-resource-centers/publications/school-library-manifesto-hr.pdf>

² Standard za školske knjižnice (7. 6. 2023.) // Narodne novine. 61/2023. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_06_61_1024.html, čl. 5.

³ Akronim od početnih slova naziva četiriju područja na engleskom jeziku: science, technology, engineering i mathematics. U našem odgojno-obrazovnom sustavu odnosi se na: prirodne znanosti (kemija, biologija, geografija), informatiku, inženjerstvo i matematiku.

Čitalačka pismenost

Dobro čitanje je preduvjet uspješnog učenja jer je većina znanstvenih spoznaja i književnih umjetničkih ostvarenja pohranjeno u knjigama. Informacije o svakodnevnim događanjima u svijetu oko nas prenose se u člancima na internetskim portalima i u dnevnim novinama. Primamo ih upravo čitanjem. Grosman kaže da je čitanje prepoznavanje i razumijevanje slova, njihovo povezivanje u riječi i tekst kojem pri tome dajemo smisao.⁴ Čudina-Obradović dodatno pojašnjava čitanje kao vještinu, psihološki proces i najnoviju evolucijsku prilagodbu ljudskog živčanog sustava potrebama komunikacije i kulture bez koje čovjek ne može jer na njoj počiva spoznaja svijeta i mogućnost budućeg profesionalnog razvoja.⁵ U dokumentu PISA 2018 čitanje je objašnjeno kao skup znanja, vještina i strategija koje pojedinci nadograđuju tijekom života u različitim kontekstima, kroz interakciju s vršnjacima i širom zajednicom.⁶ Čitanje je nužna vještina za osobni i društveni razvoj čovjeka jer je temelj obrazovanja i cjeloživotnog učenja. Ona više ne podrazumijeva samo čitanje tiskanih izvora, knjiga i časopisa, nego podrazumijeva i digitalne izvore informacija. Čitanje je moć razumijevanja i najmoćniji izvor informacija, a naučiti uspješno čitati znači naučiti učiti, moći stjecati znanje, komunicirati s drugim ljudima. Čitanjem bogatimo rječnik, poboljšavamo analitičke vještine, koncentraciju, poznavanje jezika na kojem čitamo, znanja o različitim kulturama i svijetu, što znači da razvijamo čitalačku pismenost. Razvijamo ju od ranog djetinjstva kada nam roditelji čitaju slikovnice, preko poučavanja osnova čitanja pohađanjem škole do čitanja za zbog osobnog profesionalnog razvoja i čitanja zbog užitka.

U ciklusu PISA 2018 čitalačka je pismenost definirana kao razumijevanje, korištenje, vrednovanje, promišljanje i angažman u tekstovima radi postizanja osobnih ciljeva, razvoja vlastita znanja i potencijala te aktivnog sudjelovanja u društvu.⁷ Čitalačka je pismenost, u vrijeme ubrzanih društvenih i tehnoloških promjena te gotovo sveobuhvatne digitalizacije, osnovna vještina i temelj uspjeha u svim predmetnim područjima te svjesnog, kritičkog i aktivnog sudjelovanja u svim dijelovima života.⁸

Kada u školskom kontekstu govorimo o čitanju pretežno mislimo na čitanje književnih djela budući da je ono sastavni dio nastavnog predmeta Hrvatski jezik. Grosman kaže da čitanje književnih djela doprinosi daljnjem razvoju fantazijskih sposobnosti koje su važne, ne samo za razvoj čitateljske sposobnosti, nego i za razvoj analitičkog mišljenja, sposobnosti predviđanja, sposobnosti kombinatorike i razumijevanja samoga sebe i drugih ljudi.⁹ Ukupno uzevši te su sposobnosti potrebne za čitanje s razumijevanjem različitih vrsta tekstova tijekom obrazovanja, slobodnog vremena i profesionalnog razvoja.

Čitanje s razumijevanjem

Čitanje samo po sebi nema smisla ako ne razumijemo ono što smo pročitali. Peti-Stantić kaže da je čitanje s razumijevanjem sposobnost čitanja i razumijevanje značenja teksta te integracija tog značenja s čitateljevim dotadašnjim znanjem.¹⁰ No, presporo čitanje dovodi do nemogućnost povezivanja riječi u smislenu cjelinu. Zbog toga su važne osnovne jezične vještine dekodiranja znakova, poznavanje značenja riječi i sposobnost razumijevanja značenja riječi iz konteksta u

⁴ Grosman, M. U obranu čitanja: čitatelj i književnost u 21. stoljeću. Zagreb: Algoritam, 2010. Str. 21.

⁵ Čudina-Obradović, M. Psihologija čitanja: od motivacije do razumijevanja. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga; Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2014, str. 9.

⁶ PISA 2018: Konceptualni okvir čitalačke pismenosti / Urednica Ana Markočić Dekanić. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2019. URL: https://pisa.ncvvo.hr/wp-content/uploads/2019/10/Konceptualni-okvir-čitalačke-pismenosti_PISA-2018.pdf (1. 10.2025.), str. 8

⁷ Isto.

⁸ Peti-Stantić, A. Čitanjem do (spo)razumijevanja: Od čitalačke pismenosti do čitateljske sposobnosti. Zagreb: Ljevak, 2022. Str. 72.

⁹ Grosman, M. U obranu čitanja: čitatelj i književnost u 21. stoljeću. Zagreb: Algoritam, 2010. Str. 76.

¹⁰ Peti-Stantić, A. Čitanjem do (spo)razumijevanja: Od čitalačke pismenosti do čitateljske sposobnosti. Zagreb: Ljevak, 2022. Str. 96.

kojem se nalaze, zatim sposobnost uočavanja strukture teksta, odnosno odlomaka u tekstu, te sposobnost zaključivanja o odnosima sadržaja u tekstu.¹¹ Bogat rječnik i automatizacija, odnosno čitanje odgovarajućom brzinom i točnošću je neophodna za uspješno čitanje s razumijevanjem. Uz nju je potrebna razvijena sposobnost razlikovanja funkcionalnih stilova, jer nije jednaka interpretacija nekog događaja u znanstvenom, publicističkom ili književnom tekstu. Poznato je da su književni tekstovi umjetnikovo, a ne neutralno viđenje stvarnosti pa treba poznavati stilska sredstva, poput metafore ili parabole, te razumijevati prostorne i vremenske te uzročno-posljedične odnose.¹² Slično tome tvrdi i Grüning¹³ kaže da pri čitanju nije najvažnija brzina, nego povezivanje riječi u manje cjeline što vodi razumijevanju, sjećanju, odnosno povezivanju s predznanjem i u cjelinu, te pohranjivanju informacije.

Dakle, čitanje s razumijevanjem podrazumijeva sposobnost opažanja pojava i događanja u svijetu oko nas što čini naše znanje koje je osnova za prepoznavanje riječi i poznavanje njihova značenja te povezivanja u rečenice i tekst. Osim toga je za čitanje s razumijevanjem važna sposobnost razlikovanja važnih od manje važnih informacija, njihovo analiziranje, sposobnost preoblikovanja i sintetiziranja s prethodno usvojenim znanjima. Dalje razumijevanje značenja teksta omogućuje stvaranje jasne slike cjeline što je pretpostavka za promišljanje o pročitanoj koje, osim jednostavne ili kompleksne interpretacije teksta, može dovesti do nastanka novih ideja i spoznaja.

Čitanje s nerazumijevanjem

Problema u čitanju s razumijevanjem mogu imati svi, pa i učenici gimnazije koji su u osnovnoj školi postigli odličan uspjeh. Visinko to objašnjava različitim stupnjem učeničke spremnosti za čitanje koji proizlazi iz stupnja pozornosti, pamćenja, razvijenosti govora, mišljenja i vida.¹⁴

Autorica dalje navodi neke najčešće poteškoće u čitanju koje dovode do smetnji u usvajanju nastavnog gradiva:

- poteškoće u dekodiranju riječi poput sricanja ili zamuckivanja
- nedovoljna brzina čitanja u sebi i naglas
- izmjena ili ispuštanje glasova pri čitanju naglas
- neprepoznavanje i nepoštivanje interpunkcije pri čitanju naglas
- pogrešna akcentuacija riječi i rečenična intonacija
- nerazumijevanje značenja riječi
- nerazumijevanje sadržaja pročitanoj teksta
- nedovoljno razvijena sposobnost zapažanja i navođenja redoslijeda događaja
- poteškoće s usredotočenošću na tekst.¹⁵

¹¹ Isto.

¹² Isto.

¹³ Grüning, C. Uspješno učenje: Povećajte uspješnost čitanja i učenja. Zagreb: Znanje, 2010. Str. 17.

¹⁴ Visinko, K. Čitanje, poučavanje i učenje. Zagreb: Školska knjiga, 2014. Str. 52.

¹⁵ Isto, str. 54.

Čitanje s nerazumijevanjem razvojne prirode

Peti-Stantić kaže da teškoće u čitanju proizlaze iz nemogućnosti integracije grafema u riječi posljedica čega je neprepoznavanje pisane riječi i njezina povezivanja s mentalnom slikom.¹⁶ Uzroci teškoća s čitanjem mogu biti razvojne prirode ili neki osobni razlozi.

Najpoznatija teškoća s čitanjem je disleksija. Prema Medicinskom leksikonu ona je razvojni poremećaj, odnosno nesposobnost djeteta da čita i piše.¹⁷ Osobe s disleksijom imaju teškoće s prepoznavanje slova (tipografija) i riječi što vodi nerazumijevanju značenja riječi, nemogućnosti njihova povezivanja u rečenicu i nerazumijevanje značenja teksta. Posljedica toga je stvaranje pogrešnih predodžbi i mišljenja te teškoća u učenju. Davis to objašnjava na sljedeći način: dok disleksičari čitaju, zbrka se nagomilava te ubrzo dolazi do zbunjenosti. Tada oni više ne vide što je stvarno napisano, nego ono što oni misle da je napisano. Posljedica je neprepoznavanje predmeta, djelovanja ili zamisli što dovodi do pogreške.¹⁸

U novije vrijeme se s teškoćama u čitanju povezuje poremećaj nedostatka sposobnosti. Često im je dosadno i imaju potrebu za kretanjem ili raditi nešto drugo, a ne čitati (hiperaktivnost). Takvi učenici ne mogu duže održavati pozornosti, nego je neprestano skreću na druge stvari. Budući da se ne mogu skoncentrirati na čitanje, dolazi do nerazumijevanja značenja teksta, pa se, ako ih tada nešto upitamo, osjećaju dezorijentirano i zbunjeno. Ista je posljedica toga kao i kod disleksije – stvaranje pogrešnih predodžbi, mišljenja.

Čitanje s nerazumijevanjem iz osobnih razloga

Teškoće u čitanju iz osobnih razloga uglavnom proizlaze iz nedovoljno razvijene vještine čitanja i čitalačke pismenosti u cjelini. Peti-Stantić za čitalačku pismenost kaže da osim znanja i sposobnosti podrazumijeva i motivaciju, stavove i određena ponašanja.¹⁹ Osobne razloge možemo podijeliti na unutarnje i vanjske.

Unutarnji razlozi odnose se na motivaciju i stavove. Nedostatak motivacije za čitanje, odnosno ako je ono učeniku teško ili je motiv samo ocjena, umanjuje učenikovu koncentraciju i sposobnost razumijevanja pročitano. Jednako tako do neuspjeha u razumijevanju pročitano dovodi negativan stav prema čitanju bez razumijevanja svrhe i dobrobiti od čitanja nekog teksta. Nedostatak motivacije i negativan stav mogu biti posljedica nerazvijenog rječnika. Promotrimo primjer učenice koja je odrasla i školovala se u Njemačkoj na njemačkom jeziku, a srednjoškolsko obrazovanje nastavlja u Hrvatskoj na hrvatskom jeziku, koja nije razlikovala neke riječi poput grb i grm što je dovodilo do nerazumijevanja teksta i odbojnosti prema čitanju. Učenici su danas navikli na kratke, „instant“ informacije kakve dobivaju na internetskim portalima, društvenim mrežama i SMS porukama koje uglavnom sadrže kratice, a ne pune riječi pa im je već sam pogled na duži tekst odbojan.

Vanjski razlozi odnose se na nedostatak podrške za čitanje u obitelji, društvu i školi. Neki učenici nisu dobili pozitivan primjer čitanja u obitelji jer njihovi roditelji i rođaci malo ili uopće ne čitaju. U društvu svojih vršnjaka neće često čuti da netko govori o knjizi koju je pročitao, nego najčešće upravo suprotno, da je čitati gubljenje vremena i sramota. One koji čitaju nerijetko ismijavaju nazivajući ih pogrdnim imenima.

Škola također ne pruža dovoljnu podršku u razvoju čitalačke vještine. Nastavnici su uglavnom u utrci s vremenom i potrebom za ostvarivanjem nastavnog kurikulumu tako da nemaju vremena, nekada niti volje, pripremiti učenicima zanimljive metode rada i tekstove iz kojih će učiti ili pripremiti drukčije oblike rada u suradnji sa školskom knjižničarkom.

¹⁶ Peti-Stantić, A. Čitanjem do (spo)razumijevanja: Od čitalačke pismenosti do čitateljske sposobnosti. Zagreb: Ljevak, 2022. Str. 176.

¹⁷ Disleksija. // Medicinski leksikon. Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, 1992. Str. 186.

¹⁸ Davis, R. D.; Braun, E. M. Dar disleksije: zašto neki od najpametnijih ljudi ne znaju čitati i kako mogu naučiti. Zagreb: Alineja, 2001. Str. 35.

¹⁹ Peti-Stantić, A. Čitanjem do (spo)razumijevanja: Od čitalačke pismenosti do čitateljske sposobnosti. Zagreb: Ljevak, 2022. Str. 182.

Nastavnici Hrvatskog jezika imaju propisana književna djela za lektiru koja u isto vrijeme za čitanje zadaju u više razreda. Školske knjižnice u takvoj situaciji ne mogu zadovoljiti potrebe svih učenika za knjigom što dovodi do nezadovoljstva i odbija učenike od čitanja. Osim toga učenici su dnevno i tjedno opterećeni obavezama vezanim uz učenje bilo u školi ili izvan nje pa nerado sudjeluju u radionicama koje se provode izvan redovnog rasporeda sati.

Nasuprot tome, dobar primjer podrške u školama su čitateljski klubovi koje uglavnom vode školski knjižničari. Školski knjižničar organizira čitateljski klub koji se sastaje u školskoj knjižnici, gdje članovi predlažu knjige za čitanje, raspravljaju o pročitanim djelima, iznose svoja mišljenja i uspoređuju dojmove.

Književni klub III. Gimnazije Osijek

U čitateljskom klubu učenici imaju kontrolu nad onim što čitaju budući da je to ili prema slobodnom izboru ili prema dogovoru unutar grupe. Čitatelji koji čitaju iz zadovoljstva su aktivni čitatelji jer razmišljaju o onome što čitaju, uspoređuju pročitano sa svojim mišljenjem, povezuju sa svojim znanjima i iskustvima što znači da razvijaju sposobnost čitanja s razumijevanjem. Na taj način djeluje i ponovo pokrenut Književni klub III. Gimnazije Osijek, koji je nastao na inicijativu samih učenika 2022./2023. koji su pod mentorstvom školske knjižničarke sudjelovali u eTwinning projektu „Upoznaj svoje sugrađane“ Podružnice Osječko-baranjske županije Hrvatske udruge školskih knjižničara. Pozitivno iskustvo u pripremi i održavanju susreta s dr. Draženom Gorjanskim, autorom romana Slučaj Laure D., potaknulo ih je na osnivanje kluba. Zanimljivo je da su svi bili iz istog razreda koji je tada bio najlošiji prema uspjehu u učenju i vladanju. U početnom razgovoru se pokazalo da su to učenici koji u razrednoj sredini ne mogu doći do izražaja i koji su čak psihički zlostavljani na rasnoj ili spolnoj osnovi. Voditeljica se odlučila za biblioterapiju, preporučivanje knjiga za pojedine probleme i brige koje će omogućiti pojedincu pogled u sebe, razumijevanje i prihvaćanje promjena.²⁰

Klub djeluje po modelu single-title²¹ u kojem svi čitaju jedno književno djelo za što je preduvjet da u knjižnici ima više primjeraka istog naslova. To u školskim knjižnicama za književna djela koja nisu u obaveznoj lektiri nije lako postići zbog nedovoljnih financijskih sredstava za nabavu knjižnične građe.

Uz raspravljanje o pročitanim knjigama klub priprema i organizira predstavljanja knjiga i autora ostalim učenicima i nastavnicima škole, te obilježavanje međunarodnih manifestacija posvećenih knjizi i školskim knjižnicama, kao što su Noć knjige i Međunarodni mjeseci školskih knjižnica. Osim toga članovi kluba sudjeluju u susretima s piscima u drugim knjižnicama i knjižarama. Tako razvijaju kompetencije: komunikacija na materinjem jeziku, digitalna kompetencija, socijalna i građanska, učiti kako učiti, inicijativnost i poduzetnost, kulturna svijest i izražavanje.

Radionice čitanja s razumijevanjem u knjižnici III. Gimnazije Osijek

U današnje vrijeme hiperprodukcije novih informacija i znanja više nije moguće klasično poučavanje gomilanjem činjenica koje bi učenici trebali zapamtiti i kasnije reproducirati, nego ono obuhvaća razumijevanje, primjenu i zaključivanje, izbor i identifikaciju važnih informacija i njihovo preoblikovanje²² kako bi učenici stekli nova znanja, vještine i

²⁰ Bašić, I. Biblioterapija i poetska terapija: priručnik za početnike. Zagreb: Školska knjiga, 2021, str. 12.

²¹ Bašić, I. O čitateljskim grupama: metodički priručnik s primjerima dobre prakse. Zagreb: Balans. 2014. Str. 53.

²² Jurčić, M. Pedagoške kompetencije suvremenog učitelja. Zagreb: Recedo, 2012. Str. 21.

stavove. Upravo su školski knjižničari kvalificirani i specijalizirani stručni suradnici koji: posjeduju znanja i vještine davanja kvalitetnih i provjerenih informacija, kreiraju poticajne odgojne aktivnosti za uspješno učenje u školi i izvan nje te poznaju i razumiju dječju razvojnu psihologiju.²³ Oni nisu ograničeni obaveznim nastavnim sadržajima i trajanjem školskog sata pa stvaraju poticajne uvjete koji će svim učenicima omogućiti kvalitetno učenje, organiziraju aktivnosti koje potiču učenike na aktivno sudjelovanje i međusobnu suradnju, motiviraju za neprekidno istraživanje, propitivanje, zaključivanje i interpretaciju različitih sadržaja, što osigurava stjecanje novih znanja i razvijanje specifičnih sposobnosti i kompetencija pojedinog učenika.

Ranije je spomenuta odgojno-obrazovna djelatnost školske knjižnice.²⁴ U Standardu za školske knjižnice opisano je da rad s učenicima podrazumijeva: poučavanje i razvoj ključnih kompetencija, poticanje kritičkog mišljenja i rješavanja problema, poučavanje za samostalno i cjeloživotno učenje, razvijanje svijesti o vrijednostima zavičajne i nacionalne kulture, posebno jezika, umjetnosti i znanosti... U istom je članku opisan je rad s nastavnicima kao rad na pripremi i provedbi nastavnih sati i radionica, pripremu i sudjelovanje u istraživačkoj nastavi, timski rad na pripremi i provedbi školskih, državnih i međunarodnih projekata i programa u skladu s kurikulumom.²⁵

Provedbom nastavnih sati i radionica korelacije raznih sadržaja s međupredmetnim²⁶ temama (Građanski odgoj, Održivi razvoj, Osobni i socijalni razvoj, Poduzetništvo, Učiti kako učiti, Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije, Zdravlje) učenici se potiču na aktivno sudjelovanje u istraživanju i promišljanju neke teme čime razvijaju čitalačku pismenost i svoje kompetencije. Njihov je cilj poticati razvoj znanja, vještina, sposobnosti, zanimanja i razvijati pozitivnu sliku o sebi i pozitivne vrijednosti. U nastavnim satima i radionicama koje školski knjižničar provodi sam ili u suradnji s predmetnim nastavnikom najčešće se provodi učenje povezivanjem nastavnih sadržaja s osobnim iskustvom i razmišljanjima, odnosno čitanje s razumijevanjem i iskustveno učenje. Najčešći oblik rada je rad u paru ili manjoj skupini pri čemu je naglasak na komunikaciji kojom se vježba suradnja, promišljanje i kontrola ponašanja, suosjećanje, planiranje, te snalaženje u raznim situacijama. Osim komunikacije vježba se čitanje s razumijevanjem književnog, publicističkog ili stručnog teksta, povezivanje pročitano s predznanjem i aktualnim trenutkom, izdvajanje važnijih od manje važnih informacija te uporaba raznih digitalnih alata.

Iz toga proizlazi da radionice čitanja s razumijevanjem doprinose boljem uspjehu učenika u učenju i, osim čitalačke, razvoju višestrukih kompetencija: komunikacijske, socijalne i društvene te kulturne svijesti i izražavanja.

Primjeri radionica

U radionici „Dnevnik Adama i Eve“²⁷ čita se istoimena novela Marka Twaina s ciljem razvijanja čitanja s razumijevanjem satiričnog književnog djela, sposobnosti izdvajanja najvažnijih podataka i poticanja kreativnog mišljenja. Učenici dobiju dijelove teksta koje trebaju pročitati poglavlje u svojoj skupini prilagođenim glasom kako ne bi smetali ostalim skupinama čime vježbaju aktivno slušanje. Pri čitanju imaju zadatak: izdvojiti najzanimljivije događaje i njihovu interpretaciju, prokomentirati ih u skupini, napisati sažetak o pročitanoj na letku kojeg će izložiti na ploči i predstaviti ostatku razreda. Na

²³ Kovačević, D. i Lovrinčević, J. Školski knjižničar. Zagreb: Zavod za informacijske studije. 2012. Str. 131-132. 12.

²⁴ Standard za školske knjižnice (7. 6. 2023) // Narodne novine. 61/2023. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_06_61_1024.html, čl. 5.

²⁵ Isto.

²⁶ Međupredmetne teme su orijentirane na odgoj, povezuju sadržaje kompetencija s obrazovnim sadržajima pojedinog nastavnog predmeta.

²⁷ Metodička priprema je javno dostupna na poveznici <https://edutorij.carnet.hr/materijali/4450603>

kraju čitanja svih sažetaka skupine trebaju pogoditi redoslijed poglavlja kako ih je autor poredao u noveli.

„Reci mi“ je nastavni sat ponavljanja sintakse u suradnji s nastavnikom Hrvatskog jezika. Učenici na početku sata trebaju prepoznati koja obilježja riječi nose u svom značenju. U tablici s riječima: čovjek, kava, kiša, kruh, novine, veselje trebaju označiti koja od obilježja: vidim, čujem, njušim, dodirujem te riječi imaju. Potom imaju zadatak u paru napisati jednostavnu rečenicu za svaku od zadanih riječi tako da sadrži i obilježje koje su prepoznali. Slijedi povezivanje napisanih jednostavnih rečenica u nekoliko slože te povezivanje u tekst.

Nastavni sati ne provode se samo u suradnji s nastavnicima Hrvatskog jezika, nego i STEM predmeta poput Biologije, Informatike i Kemije. Na tim je satima glavna uloga školskog knjižničara upućivanje na relevantne priručnike, bez obzira jesu li u tiskanom ili online izdanju, koji pomažu učenicima u razumijevanju novih pojmova i pomoć u njihovom pretraživanju.

Učenici će nakon sata u kojem se primjenjuje Podsjetnik za vođeno čitanje stručnog teksta²⁸ biti sposobni razumjeti stručni tekst, znati voditi bilješke, moći točno i kreativno koristiti informacije, učiti istraživački i u paru ili skupini. Podsjetnik je primjenjiv u svim nastavnim predmetima kada učenici uče samostalno budući da imaju zadatak: zabilježiti autora i naslov onoga što čitaju bez obzira je li to knjiga ili članak, predmet (o čemu je riječ) i koju mentalnu sliku stvaraju s njim u vezi, izdvojiti ključne riječi, navesti i protumačiti stručne pojmove samostalno i uz pomoć rječnika, prepričati pročitano te napisati sažetak.

„Strategija 7 ključeva“ u radionicama i nastavnim satima provodi se prema priručniku Zimmermann i Hutchins. Autorice predlažu sljedeće strategije²⁹ za čitanje s razumijevanjem:

- stvaranje mentalne slike, vizualnih i ostalih osjetilnih slika omogućuje emocionalno uključivanje u ono što se čita
- uključivanje predznanja
- postavljanje pitanja kako bi razjasnili značenje i usmjerili pažnju na ono što je važno
- zaključivanje i interpretiranje novih informacija na temelju stvaranja pretpostavki i istraživanja
- određivanje najvažnijih ideja ili tema razlikovanjem važnih od manje važnih informacija, odnosno bitnog od nebitnog
- sažimanje informacija zapisivanjem natuknica i izradom sažetka o pročitanoj
- „škripac“ strategija ili rezervni plan prema principu: vrati se na ono što nije jasno, nastavi čitati pa će se možda razjasniti, koristi rječnik ili leksikon, čitaj naglas kako bi poboljšao koncentraciju.

²⁸ Metodička priprema je javno dostupna na poveznici <https://edutorij.carnet.hr/materijali/4453367>

²⁹ Zimmermann, S.; Hutchins, C. 7 ključeva za čitanje s razumijevanjem: kako pomoći djeci da čitaju i razumiju pročitano! Buševac: Ostvarenje, 2009. Str. 5-6.

Zaključak

Školske knjižnice se u današnje vrijeme, uz prikupljanje i posudbu knjižnične građe, uglavnom usmjeravaju na odgojno-obrazovnu djelatnost, odnosno poučavanje temeljnih životnih kompetencija potrebnih za cjeloživotno učenje. Temelj razvoja svih kompetencija i ostvarivanja uspjeha u obrazovanju i profesionalnom razvoju je čitanje s razumijevanjem, odnosno razvijena čitalačka pismenost.

Čitanje je vještina prepoznavanja i razumijevanja slova, te njihovo povezivanje u riječi i smisleni tekst. Ono se razvija tijekom cijelog života: od ranog čitanja slikovnica u obitelji, preko formalnog poučavanja u školi, do samostalnog čitanja na različitim medijima i u različite svrhe (zabava, učenje, profesionalni razvoj). Dobro čitanje, ono s razumijevanjem, je preduvjet uspješnog učenja jer je većina znanstvenih spoznaja i književnih umjetničkih djela pohranjeno u knjigama, dok se informacije o svakodnevnim događanjima u svijetu oko nas prenose u člancima na internetskim portalima i u dnevnim novinama. Djeca i mladi su, zbog velike produkcije informacija i njima zabavnih sadržaja, uglavnom usmjereni kratkim informacijama dostupnim na društvenim mrežama, a nemaju strpljenja za čitanje dužih i zahtjevnijih tekstova kao što su popularno-znanstveni, znanstveni, publicistički ili književni.

U školskom kontekstu uglavnom govorimo o čitanju književnih djela koje doprinosi daljnjem razvoju mašte važne, analitičkog mišljenja, sposobnosti predviđanja, sposobnosti kombinatorike i razumijevanja samoga sebe i drugih ljudi. No njihova dužina ili učenicima nerazumljiv izraz (jezik i stil) odbija ih od čitanja. Dnevno i tjedno opterećenje učenika obavezama vezanim uz učenje bilo u školi ili izvan nje demotivirajuće je za sudjelovanje u radionicama koje se provode izvan redovnog rasporeda sati. Zbog toga školska knjižničarka pokušava s nastavnicima provoditi zajedničke sate koji integriraju poučavanje čitanja s razumijevanjem i nastavno gradivo. No nastavnici su pod pritiskom gradiva koje trebaju obraditi s učenicima kako bi oni uspješno položili ispite državne mature, pa se nerado odlučuju na drukčije oblike rada.

Postavljena hipoteza: školska knjižnica znatno doprinosi razvijanju čitalačke pismenosti koja je preduvjet razvoja kompetencija, uspjehu u obrazovanju, društvu i kasnije u svijetu rada je potvrđena.

Teškoće u čitanju proizlaze iz nemogućnosti povezivanja grafema u riječi što dovodi do neprepoznavanja pisane riječi i nemogućnosti povezivanja s njezinom mentalnom slikom. Uzroci teškoća s čitanjem mogu biti razvojne prirode, disleksija ili poremećaj nedostatka sposobnosti. Druga vrsta uzroka su neki osobni razlozi, poput nedostatka motivacije, negativan stav prema čitanju te izostanak podrške u obitelji društvu i školi..

Dobar primjer podrške u školama su čitateljski klubovi koje uglavnom vode školski knjižničari. Školski knjižničar organizira čitateljski klub koji se sastaje u školskoj knjižnici, gdje članovi predlažu knjige za čitanje, raspravljaju o pročitanim djelima, iznose svoja mišljenja i uspoređuju dojmove. Književni klub III. Gimnazije Osijek nastao je na inicijativu samih učenika budući da imaju potrebu čitati ona djela koja sami odaberu ili prema preporuci školske knjižničarke i razgovarati o onome što čitaju. Uz raspravljanje o pročitanim knjigama priprema i organizira predstavljanja knjiga i autora ostalim učenicima i nastavnicima škole, te obilježavanje međunarodnih manifestacija posvećenih knjizi i školskim knjižnicama.

Iako čitanje s razumijevanjem nije lagano, može se vježbati i poboljšati raznim tehnikama u radionicama i nastavnim satima koje u III. Gimnaziji Osijek provodi školska knjižničarka samostalno ili u suradnji s predmetnim nastavnicima. Budući da su organizirane tako da učenici rade u paru ili skupini, osim poticanja čitanja, te radionice doprinose boljem uspjehu učenika u učenju i razvoju višestrukih kompetencija: čitalačke, komunikacijske, socijalne i društvene te kulturne svijesti i izražavanja.

Literatura:

1. Bašić, I. Biblioterapija i poetska terapija: priručnik za početnike. Zagreb: Školska knjiga, 2021.
2. Bašić, I. O čitateljskim grupama: metodički priručnik s primjerima dobre prakse. Zagreb: Balans, 2014.
3. Čudina-Obradović, M. Psihologija čitanja: od motivacije do razumijevanja. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga; Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2014.
4. Davis, R. D.; Braun, E. M. Dar disleksije: zašto neki od najpametnijih ljudi ne znaju čitati i kako mogu naučiti. Zagreb: Alineja, 2001.
5. Disleksija. // Medicinski leksikon. Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, 1992.
6. Grosman, M. U obranu čitanja: čitatelj i književnost u 21. stoljeću. Zagreb: Algoritam, 2010.
7. Grüning, C. Uspješno učenje: Povećajte uspješnost čitanja i učenja. Zagreb: Znanje, 2010.
8. Jurčić, M. Pedagoške kompetencije suvremenog učitelja. Zagreb: Recedo, 2012.
9. Kovačević, D. i Lovrinčević, J. Školski knjižničar. Zagreb: Zavod za informacijske studije. 2012.
10. Peti-Stantić, A. Čitanjem do (spo)razumijevanja: Od čitalačke pismenosti do čitateljske sposobnosti. Zagreb: Ljevak, 2022.
11. PISA 2018: Konceptualni okvir čitalačke pismenosti / Urednica Ana Markočić Dekanić. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, 2019. ncvvo.hr. URL: https://pisa.ncvvo.hr/wp-content/uploads/2019/10/Konceptualni-okvir-čitalačke-pismenosti_PISA-2018.pdf
12. Standard za školske knjižnice (7. 6. 2023.) // Narodne novine. 61/2023. narodne-novine.nn.hr. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_06_61_1024.html
13. UNESCO-ov manifest za školske knjižnice. 2019. ifla.org. URL: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/school-libraries-resource-centers/publications/school-library-manifesto-hr.pdf>
14. Visinko, K. Čitanje, poučavanje i učenje. Zagreb: Školska knjiga, 2014.
15. Zimmermann, S.; Hutchins, C. 7 ključeva za čitanje s razumijevanjem: kako pomoći djeci da čitaju i razumiju pročitano! Buševac: Ostvarenje, 2009.

DOTAKNI PRIČU – BIBLIOTERAPIJA KAO PODRŠKA INKLUZIVNOM OBRAZOVANJU

Touch the Story – Bibliotherapy As a Support for Inclusive Education

Primljeno: 17. 11. 2025.
Prihvaćeno: 1. 12. 2025.

Tanja Šupe

OŠ „Pećine“, Rijeka

tanja.supe@gmail.com

Ksenija Sobotinčić Štropin

OŠ Pećine, Rijeka i OŠ „Klana“, Klana

ksenija.stropin@gmail.com

Sažetak

Ovaj rad prikazuje ulogu biblioterapije u obrazovnim okruženju, s naglaskom na njezinu primjenu u školskoj knjižnici. Biblioterapija kao terapijski pristup koji koristi književnost za osobni rast i emocionalni razvoj, može biti snažan alat za poticanje emocionalne inteligencije, empatije i socijalnih vještina kod djece. U radu ćemo predstaviti kako biblioterapija pomaže učenicima u razumijevanju svojih emocija i socijalnog ponašanja kroz vođeno čitanje i diskusiju pri čemu je ključna uloga školskog knjižničara u odabiru odgovarajuće literature i organiziranju aktivnosti. Također konkretnu primjenu biblioterapije u školskoj knjižnici kroz projekt „Dotakni priču“, koji integrira biblioterapiju u kurikulum škole kako bi potaknuli kreativnost, empatiju i prihvaćanje različitosti kod učenika. Mogućnost korištenja senzorne sobe kao posebnog okruženja i interaktivne radionice dio su aktivnosti koje podržavaju emocionalni razvoj i senzibilizaciju učenika za potrebe drugih. Biblioterapija nije samo alat za razvijanje čitateljskih navika, već i za razvijanje emocionalne pismenosti, socijalne svijesti i empatije što je posebno važan aspekt inkluzivnog obrazovanja.

Ključne riječi: biblioterapija, empatija, inkluzivno obrazovanje, tolerancija, školska knjižnica

Abstract

This article explores the role of bibliotherapy in educational settings, with a focus on its application in the school library. Bibliotherapy, as a therapeutic approach that uses literature for personal growth and emotional development, can be a powerful tool for fostering emotional intelligence, empathy, and social skills in children. The article will present how bibliotherapy helps students understand their emotions and social behavior through guided reading and discussion, with the school librarian playing a key role in selecting appropriate literature and organizing activities.

We will present the specific application of bibliotherapy in the school library through the project „Touch the Story,” which integrates bibliotherapy into the school curriculum to encourage creativity, empathy, and acceptance of diversity among students. The use of a sensory room as a special environment and interactive workshops are among the activities that support students' emotional development and their sensitivity to the needs of others. Bibliotherapy is not only a tool for developing reading habits, but also for enhancing emotional literacy, social awareness, and empathy—an especially important aspect of inclusive education.

Keywords: Bibliotherapy, empathy, inclusive education, tolerance, school library

Uvod

U suvremenom obrazovanju, sve se veći naglasak stavlja na inkluziju kao temeljnu vrijednost i pravo svakog učenika u okviru školskog sustava. Inkluzivno obrazovanje ne podrazumijeva samo fizičku prisutnost učenika s teškoćama u razredu, već aktivno stvaranje poticajnog, sigurnog i inkluzivnog okruženja u kojem se uvažavaju individualne razlike, a svi učenici imaju jednake mogućnosti za razvoj. Ključan dio tog procesa je senzibilizacija vršnjaka, učitelja i šire školske okoline. Razvoj empatije, tolerancije i socijalne svjesnosti postaju preduvjet za kvalitetnu inkluziju.

Inkluzivno obrazovanje

U postizanju inkluzivnog okruženja, biblioterapija se nameće kao vrijedno obrazovno-odgojno sredstvo koje kroz snagu književnosti, doprinosi emocionalnom razvoju učenika te potiče razumijevanje sebe i drugih. Biblioterapija se dijeli na dvije vrste, kliničku i literarnu biblioterapiju te se upravo literarna biblioterapija može provoditi u odgojno-obrazovnom radu s učenicima. Ona uključuje pažljivo odabrana književna djela, vođeno čitanje i strukturiranu raspravu, uz stručnu podršku knjižničara, učitelja ili edukacijskog rehabilitatora.

Dobrobiti biblioterapije osobito dolaze do izražaja upravo u radu s djecom. Biblioterapija potiče emocionalnu pismenost, jača empatiju, razvija socijalne vještine i pomaže djeci u prepoznavanju i razumijevanju vlastitih i tuđih osjećaja. Kroz likove i njihove životne situacije, učenici mogu prepoznati vlastita iskustva, pronaći utjehu, ali i razvijati sposobnost sagledavanja svijeta iz različitih perspektiva.

Upravo te vrijednosti bile su temelj za osmišljavanje školskog projekta „Dotakni priču“ koji se provodi u Osnovnoj školi Pećine u Rijeci. Projekt integrira literarnu biblioterapiju u kurikulum škole s ciljem jačanja emocionalne i socijalne dimenzije odgojno-obrazovnog procesa. Pomno odabranim slikovnicama, a u sklopu interaktivnih radionica uz korištenje senzorne sobe, učenici se potiču na razmišljanje, dijalog i prihvaćanje različitosti. Projekt se provodi u suradnji redovne školske knjižnice i specijalizirane Knjižnice za djecu s oštećenjem vida, čime se dodatno naglašava važnost zajedničkog djelovanja u stvaranju inkluzivnog i empatičnog školskog ozračja.

Prva dječja knjižnica za djecu s oštećenjem vida

Kao prednost, u provođenju projekta „Dotakni priču“, možemo istaknuti mjesto u kojem se isti realizira. Izlazak iz učionice u jedan drugačiji prostor prvi je poticaj u motiviranju učenika koji se rado uključuju u projekt.

Prva dječja knjižnica za djecu s oštećenjem vida otvorena je 2008. godine u sklopu Osnovne škole Pećine. (Vidi slike 1 i 2.) Osim što pruža materijalnu podršku djeci s oštećenjem vida u obliku prilagođene literature i didaktičkih pomagala, knjižnica ima važnu ulogu u senzibilizaciji okoline. Budući da proces senzibilizacije uvijek započinje u neposrednoj mikro okolini, naši učenici redovito sudjeluju u zajedničkim aktivnostima koje se provode u suradnji s redovitom školskom knjižnicom, čime se prirodno grade mostovi razumijevanja i prihvaćanja među djecom.

Prva dječja knjižnica za djecu s oštećenjem vida u OŠ Pećine

Biblioterapija u sklopu školskih projekata i programa

Biblioterapijske radionice održavaju se tijekom cijele školske godine u sklopu školskih projekata i programa koji se provode u redovnoj školskoj knjižnici i Knjižnici za djecu s oštećenjem vida. Učenici interpretiraju priče, izrađuju plakate i sudjeluju u vođenim razgovorima u sklopu radionica te se na taj način razvija kod njih čitalačka, socijalna i emocionalna pismenost. Takve aktivnosti pružaju djeci emocionalnu podršku, potičući ih na razmišljanje o novim situacijama u životu i reakcijama na njih.

U provođenju projekta „Dotakni priču“ važnu ulogu ima i senzorna soba koja djeluje u okviru Odjela za djecu s oštećenjem vida. (Vidi slike 3 i 4.) Njezina primarna namjena je da koristi kao terapijski prostor za rad s djecom korisnicima Odjela. Realizacijom ovog projekta senzorna soba dobiva novu, kreativno-senzibilizacijsku namjenu. Služeći kao mjesto opuštanja, introspekcije i aktivacije manje dominantnih osjetila, senzorna soba postaje idealan prostor za slušanje priča, maštanje i emocionalno povezivanje. Upravo otuda dolazi i naziv projekta „Dotakni priču“ – jer djeca ne samo da slušaju priču, nego je i dodiruju, osjećaju i doživljavaju na više razina. Ovaj prostorni doživljaj postaje svojevrsna ulaznica u svijet mašte, empatije i razumijevanja različitosti.

Senzorna soba u OŠ Pećine

Međunarodni projekt „Čitanje ne poznaje granice/Branje ne pozna meja“, koji promiče čitanje i razvoj različitih vrsta pismenosti, u suradnji s partnerskom školom OŠ Dragotina Ketteja iz Novog Mesta u Sloveniji omogućuje učenicima da upoznaju slovensku književnost i kulturu. Projekt se u Republici Hrvatskoj provodi uz suglasnost Ministarstva znanosti i obrazovanja, Agencije za odgoj i obrazovanje i potporu Sekcije za školske knjižnice Hrvatskoga knjižničarskog društva, Hrvatske udruge školskih knjižničara, Hrvatske mreže školskih knjižničara i Hrvatskog čitateljskog društva, a u Republici Sloveniji provodi se uz potporu Sekcije za šolske knjižnice Zveze bibliotekarskih društva Slovenije i pokroviteljstva Veleposlanstva Republike Slovenije u Zagrebu. Adekvatne terapijske bajke mogu se koristiti u sklopu provođenja međunarodnih projekata te su tijekom provođenja projekta „Čitanje ne poznaje granice/Branje ne pozna meja“ učenici čitali i slušali bajke slovenskog autora Ferija Lainščka iz njegove zbirke bajki „Mislice“. Kako je važna uloga svake bajke poticati maštu kod djece, tako smo i mi naše učenike potaknuli da osmisle drugačiji kraj ove bajke, svoje su ideje učenici prikazali kroz kratku formu stripa. Čitanje i slušanje priča tijekom provođenja školskih i izvanškolskih projekata doprinosi inkluzivnom obrazovanju, a čitanjem i interpretacijom književnih djela slovenskih autora, učenici razvijaju kreativnost i maštovitost u sklopu biblioterapijskog procesa. (Vidi slike 5 i 6.)

Provođenje projekta „Čitanje ne poznaje granice/Branje ne pozna meja“ u redovnoj školskoj knjižnici

Projektni plakat nastao u sklopu provođenja projekta „Čitanje ne poznaje granice/Branje ne pozna meja“

Sudjelujući na biblioterapijskoj radionici, a u sklopu podrške inkluzivnom obrazovanju, u okviru obilježavanja Svjetskog dana knjige i autorskih prava na temu „Knjiga kao prostor slobode“ učenici uče o senzibilizaciji te inkluziji. Tijekom biblioterapijskog procesa učenici uviđaju kako je sloboda pravo na izbor te pravo na izražavanje. Kako sloboda izražavanja može biti teško stečena učenici su uvidjeli slušajući inspirativnu priču o Helen Keller koja je unatoč sljepoći i gluhoći postala književnica, upravo njezina priča služi kao inspiracija za aktivnosti kojima se učenici senzibiliziraju u biblioterapijskom procesu. Učenici se tijekom radionice usmeno i pismeno izražavaju na temu priče o slobodi te izrađuju plakat s asocijacijama na slobodu. (Vidi slike 7 i 8.)

Slika 7. Plakat „Knjiga kao prostor slobode“

Slika 8. Učenici sudjeluju u provođenju programa u sklopu Svjetskog dana knjige i autorskih prava u senzornoj sobi u OŠ Pećine

Biblioterapijom do emocionalne i čitalačke pismenosti

Čitanjem i interpretiranjem priče o emocijama razvijaju se kod djece socioemocionalne kompetencije te emocionalna i čitalačka pismenost. Sudjelujući u aktivnostima slušanja i čitanja u vođenom biblioterapijskom procesu učenici razvijaju svoje potencijale. Čitanjem i slušanjem terapijskih priča kod djece se razvija samopouzdanje i sposobnosti suočavanja s vlastitim strahovima. Učenici u sklopu biblioterapijskog procesa upoznaju pet stupova emocionalne inteligencije: samosvijest, samoregulaciju, empatiju, socijalne vještine i motivaciju.¹ Interpretiranjem priča u sklopu biblioterapijskih radionica omogućuje se učenicima razvijanje njihovih socijalnih vještina te sposobnost izražavanja emocija što dovodi do razvoja emocionalne pismenosti.

Čitanje od najranije dobi važno je za razvoj djeteta, jednako kao i briga o njegovim osnovnim potrebama, poput hrane, zdravlja i ljubavi.² Čitajući književna djela, djeca ne samo da uče o svijetu, već se uče i razumijevanju svojih unutarnjih doživljaja, što im omogućuje bolje snalaženje u emocionalnim situacijama. Čitanje nije samo pasivno usvajanje informacija, već aktivna misaona aktivnost koja uključuje komunikaciju između čitatelja i pisanog teksta. Čitanje kao misaona aktivnost ključno je za razvoj kritičkog mišljenja, logičkog zaključivanja i sposobnosti slušanja.³ Čitanje omogućuje obogaćivanje rječnika, razvijanje mašte te širenje spoznaja, što djeci pomaže u boljoj komunikaciji sa svijetom koji ih okružuje te vodi k razvoju čitalačke pismenosti.

¹ Goleman, D. Emocionalna inteligencija. Zagreb: Mozaik knjiga, 1997.

² Stričević, I. i Radonić, M. Rođeni za čitanje promocija ranog glasnog čitanja djeci od najranije dobi. Paediatr Croat 2009; 53 (Supl 1). Str. 7-11

³ Sabljak, Lj. Knjiga i kako je čitati: priručnik za vođeno čitanje (biblioterapiju). Zagreb: Medicinska naklada, 2022.

Biblioterapijom do tolerancije

Tijekom procesa biblioterapije učenici sudjeluju u aktivnostima prepoznavanja, prihvaćanja, imenovanja i razlikovanja emocija te ih nadalje tijekom procesa čitanja, slušanja i interpretacije terapijskih priča likovnim ili literarnim uradcima mogu prezentirati. Aktivnosti koje se mogu provoditi tijekom biblioterapijskog procesa su: slušanje, čitanje, interpretiranje, analiziranje, usmeno izražavanje, likovno i pismeno izražavanje, odgovaranje na zadana pitanja u formi nastavnog listića ili kviza znanja, aktivnost kotač emocija, nastavni listić opisa emocija, upitnik „Kako bi se osjećao/la kad...” i sl. (Vidi sliku 9.)

Audio i audiovizualne terapijske priče mogu poslužiti kao podrška procesima senzibilizacije i inkluzije. Primjer takve audio priče je audio terapijske priče „Čarolija malog dinosaura Tvrta” iz zbirke priča „Vjetar iz udaljenih krajeva”, autorice Tanje Šupe. Priča govori o različitosti i kako različitost može utjecati na naše samopouzdanje.

Biblioterapija se provodi na temu pročitane priče te se održavaju aktivnosti pismenog i usmenog izražavanja o prihvaćanju različitosti, o inkluziji i prepoznavanju emocija. Tijekom biblioterapijskog procesa kod učenika se razvija čitalačka i emocionalna pismenost, a učenici stječu kompetencije kritičkog razmišljanja te interes za interpretaciju književnih djela što dugoročno vodi k unaprjeđenju čitateljskih navika i životnih vještina. Prepoznavanje i razumijevanje vlastitih i tuđih emocija važno je za odgojno-obrazovni proces kod učenika te vodi k empatiji i toleranciji.

Slika 9. Učenici se pismeno i likovno izražavaju tijekom biblioterapijskog procesa u Knjižnici za djecu s oštećenjem vida

Zaključak

Primjena biblioterapije kao podrška inkluzivnom obrazovanju kod učenika potiče razvoj čitalačke i emocionalne pismenosti te sposobnost kritičkog razmišljanja. Biblioterapija doprinosi ne samo razumijevanju i interpretaciji književnih djela, već i socijalizaciji te poticanju tolerancije. Priča kao medij za razvijanje tolerancije i inkluzivnog razmišljanja pruža nam brojne mogućnosti u radu s učenicima te doprinosi odgojno-obrazovnom procesu. Terapeutske priče pomažu djeci i mladima spoznati svijet oko sebe, uče djecu i mlade moralnim vrijednostima, pomažu istražiti stvarne životne situacije te omogućuju djeci vježbanje životnih vještina. Biblioterapija u odgojno-obrazovnom procesu potiče učenike na razmišljanje te pomaže stvaranju inkluzivnog društva.

Literatura:

1. Bušljeta, R. i Piskač, D. Literarna biblioterapija u nastavi književnosti. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2018.
2. Goleman, D. Emocionalna inteligencija. Zagreb: Mozaik knjiga, 1997.
3. Gottman, J. Kako odgojiti emocionalno inteligentno dijete. Split: Harfa, 2022.
4. Mikuletić, N. Biblioterapija u školskoj knjižnici ili razgovor o knjizi. Šolski center Srečka Kosovela Sežana; Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 2(2010), 133-140; Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/120454> (22. 4. 2024.)
5. Peti-Stanić, A. Čitanjem do (spo)razumijevanja: od čitalačke pismenosti do čitateljske sposobnosti. Zagreb: Ljevak, 2022.
6. Piskač, D. O književnosti i životu: primjena načela literarne biblioterapije u čitateljskoj praksi. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2018.
7. Sabljak, Lj. Knjiga i kako je čitati: priručnik za vođeno čitanje (biblioterapiju). Zagreb: Medicinska naklada, 2022.
8. Santos, R., Templ, H. i Radenković, N. (2017). Novi pogled na naša ljudska prava. Glas slijepih i slabovidnih osoba u Europi(EBU).
9. Sikirić, D. Bilić Prcić, A., Dugandžić, A. (2015) Nove tehnologije i slobodno vrijeme studenata oštećena vida na Sveučilištu u Zagrebu. Specijalna edukacija i rehabilitacija, 14 (1)
10. Stričević, I. i Radonić, M. Rođeni za čitanje promocija ranog glasnog čitanja djeci od najranije dobi. Paediatr Croat 2009; 53 (Supl 1): 7-11. URL: <https://hpps.com.hr/docs/marija-radonic-ivanka-stricevic-rodeni-za-citanje-promocija-ranog-glasnog-citanja-djeci-od-najranije-dobi/> (22. 4. 2024.)
11. Šupe, T. Vjetar iz udaljenih krajeva. Zagreb: Zaklada Čujem, vjerujem, vidim, 2023.

INKLUZIJA DJECE U ŠKOLE I FAKTORI KOJI UTJEČU NA PRIMJENU INKLUZIJE

Inclusion of Children in Schools and Factors Influencing the Implementation of Inclusion

Primljeno: 17. 11. 2025.
Prihvaćeno: 1. 12. 2025.

Ružica Jurković

Poliklinika za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG Karlovac

Sanja Vojtkuf

Poliklinika za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG Karlovac

susilovic.suvagka@gmail.com

Sažetak

Ovaj stručni rad bavi se pojmom inkluzivnog obrazovanja s naglaskom na zakonski i teorijski okvir koji omogućuje kvalitetnu integraciju djece sa posebnim obrazovnim teškoćama u redovni obrazovni sustav. U prvom dijelu rada objašnjava se koncept inkluzije kao temeljno pravo svakog djeteta na obrazovanje u najmanje restriktivnom okruženju, bez obzira na teškoće u razvoju. Prikazan je važeći zakonski okvir u Republici Hrvatskoj, uključujući Zakon o odgoju i obrazovanju te relevantne pravilnike i međunarodne dokumente, poput Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Salamanske izjave. Središnji teorijski temelj rada čini Bronfenbrennerova ekološka teorija razvoja, kojom se objašnjava kako različite razine okruženja – od neposrednog do društveno-političkog – utječu na obrazovno iskustvo učenika s teškoćama. Rad završava zaključkom i preporukama za praksu, koje uključuju jačanje suradnje među dionicima sustava, osiguranje dostupnosti stručne podrške i kontinuirano stručno usavršavanje nastavnika. Naglašena je potreba za sustavnim i međusobno usklađenim pristupom inkluziji, utemeljenom na pravima djeteta, individualnim potrebama i razvojnim resursima.

Ključne riječi: Bronfenbrennerova ekološka teorija, inkluzija, obrazovanje, posebne obrazovne potrebe

Abstract

This professional paper explores the concept of inclusive education, with a focus on the legal and theoretical framework that enables the effective integration of children with special educational needs into the regular education system. The first part of the paper explains the concept of inclusion as a fundamental right of every child to be educated in the least restrictive environment, regardless of developmental difficulties. It outlines the current legal framework in the Republic of Croatia, including the Education Act, relevant regulations, and international documents such as the Convention on the Rights of Persons with Disabilities and the Salamanca Statement. The central theoretical foundation of the paper is Bronfenbrenner's ecological systems theory, which explains how different levels of the environment – from the immediate to the socio-political – influence the educational experience of students with difficulties. The paper concludes with practical recommendations, including strengthening collaboration among educational stakeholders, ensuring access to professional support, and providing continuous professional development for teachers. It emphasizes the need for a systematic and coordinated approach to inclusion, based on children's rights, individual needs, and developmental resources.

Keywords: inclusion, education, special educational needs, Bronfenbrenner's ecological systems theory

Uvodni dio o inkluziji

Suvremeni obrazovni sustavi sve se više oblikuju u smjeru promicanja inkluzivnih vrijednosti, pri čemu se inkluzija prepoznaje kao temeljno načelo jednakosti, poštovanja različitosti i ostvarivanja prava na obrazovanje za svako dijete. Iako se pravo na obrazovanje ističe već u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima iz 1948. godine, tek posljednjih desetljeća inkluzivno obrazovanje dobiva snažniji institucionalni i zakonodavni okvir, postajući prioritet mnogih nacionalnih obrazovnih politika. Temeljna ideja inkluzije jest stvaranje sustava koji omogućuje sudjelovanje i uspjeh svih učenika, neovisno o njihovim individualnim karakteristikama, sposobnostima ili životnim okolnostima. Inkluzivno obrazovanje usmjereno je na uklanjanje prepreka u učenju i sudjelovanju te na osiguravanje jednake kvalitete obrazovanja za svu djecu – uključujući djecu s posebnim obrazovnim potrebama, a to su djeca s kroničnim bolestima, emocionalno-socijalnim poteškoćama, teškoćama u ponašanju, senzoričkim, motoričkim i intelektualnim teškoćama, djecu iz socioekonomski ugroženih sredina, djecu pripadnike nacionalnih manjina, izbjeglice, migranti, učenici koji ne govore jezik škole kao materinski jezik, kao i daroviti učenici. U tom kontekstu, inkluzija ne podrazumijeva samo fizičku prisutnost učenika u redovnom razredu, već i njihovu aktivnu participaciju, ravnopravan pristup sadržajima i osjećaj prihvaćenosti u zajednici. U brojnim strateškim i zakonskim dokumentima država inkluzija je definirana kao središnji cilj obrazovne politike te operacionalizirana kroz nacionalne kurikule, zakone i stručne smjernice. Povijesno gledano, inkluzija je evoluirala iz ideje integracije, koja se prvenstveno odnosila na uključivanje djece s teškoćama u razvoj u redovni sustav, dok suvremeni pristupi naglašavaju široko razumijevanje raznolikosti i potrebu za fleksibilnim i pravednim obrazovnim okruženjem koje uvažava sve učenike. Učinkovito inkluzivno obrazovanje temelji se na trima ključnim dimenzijama: sudjelovanju učenika u svim aspektima školskog života, postizanju obrazovnih ciljeva i razvoju osjećaja prihvaćenosti i vrijednosti u zajednici. Time se naglašava važnost ne samo fizičkog uključivanja, već i osnaživanja učenika za aktivno učenje i razvoj u poticajnom okruženju.

Međunarodni akti u svijetu i Republici Hrvatskoj

Međunarodni dokumenti poput Svjetske deklaracije o obrazovanju za sve, Salamanske izjave, Svjetskog obrazovnog foruma te Konvencije o pravima osoba s invaliditetom značajno su doprinijeli konceptualizaciji i implementaciji inkluzivnog obrazovanja, ističući potrebu za obrazovnim sustavima koji odgovaraju na potrebe sve djece i mladih. U tim dokumentima inkluzivne škole prepoznaju se kao najučinkovitiji mehanizam za ostvarenje obrazovne jednakosti⁷. U Hrvatskoj se inkluzija razvija kroz reformske procese, zakonodavne okvire i pedagošku praksu, no i dalje postoje brojni izazovi u osiguravanju dosljedne i učinkovite provedbe. Unatoč jasno definiranim zakonskim odredbama, svakodnevna praksa često ukazuje na potrebu za dodatnim resursima, stručnom podrškom i kontinuiranim profesionalnim usavršavanjem nastavnika. Inkluzivno obrazovanje, u svojoj biti, predstavlja odraz poštovanja temeljnih ljudskih prava i načela socijalne pravde. Ono zahtijeva obrazovni sustav koji će prepoznati i odgovoriti na raznolikost učenika pružajući im kvalitetno, pravedno i pristupačno obrazovanje unutar redovnog školskog okruženja. Prema definiciji UNESCO-a (2009), inkluzija je: „proces kojim obrazovni sustav odgovara na raznolikost učenika i uklanja sve oblike isključenosti koji proizlaze iz različitosti učenika“, čime se naglašava univerzalnost pristupa – za svu djecu, bez iznimke. U tom kontekstu, razumijevanje međusobnih odnosa između djeteta i njegova okruženja ključno je za uspješnu provedbu inkluzije. Bronfenbrennerov ekološki model razvoja pruža koristan teorijski okvir za analizu složenih čimbenika koji utječu na obrazovno iskustvo učenika, obuhvaćajući razine od obiteljskog i školskog konteksta do šireg društvenog i kulturnog sustava.

Inkluzivno obrazovanje u Republici Hrvatskoj

Inkluzivno obrazovanje u Republici Hrvatskoj temelji se na načelu osiguravanja jednakih mogućnosti svim učenicima, bez obzira na njihove individualne sposobnosti, teškoće ili razvojne razlike koje mogu utjecati na njihovo aktivno i ravnopravno sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu. Prema Pravilniku o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju inkluzivni pristup obuhvaća sve učenike čije sposobnosti, u interakciji s okruženjem, ograničavaju njihovu mogućnost ostvarivanja obrazovnih prava u punom opsegu. Ovaj pristup obuhvaća širok spektar teškoća koje mogu utjecati na obrazovni uspjeh i socijalno uključivanje učenika, a uključuju: tjelesna oštećenja, osjetilna oštećenja (vida i/ili sluha), intelektualne teškoće, teškoće u komunikaciji i govoru, specifične teškoće u učenju, poremećaje iz spektra autizma, emocionalno-bihevioralne teškoće, višestruke i kompleksne teškoće u razvoju. Kako bi se odgovorilo na raznolike potrebe ovih učenika, osigurani su različiti modeli obrazovanja koji se temelje na razini potrebne podrške. U skladu s individualnim mogućnostima učenika i rezultatima stručne procjene, omogućeni su sljedeći programi: redoviti program uz individualizirane postupke, redoviti program uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke, posebni program uz individualizirane postupke, posebni program za stjecanje vještina za život i rad. Pored samih obrazovnih sadržaja, učenicima se pruža i odgovarajuća organizacijska podrška, koja uključuje različite oblike uključivanja u sustav, kao što su: potpuno uključivanje u redovnu odgojno-obrazovnu skupinu (razred), djelomično uključivanje u redovni razred uz dodatnu podršku u posebnoj skupini, školovanje u posebnom razrednom odjelu ili skupini, uz podršku stručnih suradnika poput edukacijskih rehabilitatora, logopeda, psihologa i drugih stručnjaka. Temeljni cilj inkluzivnog sustava jest omogućiti svakom učeniku ostvarenje njegovih obrazovnih potencijala u najmanje restriktivnom okruženju, uz osiguranje sveobuhvatne podrške u skladu s njegovim mogućnostima, interesima i razvojnim potrebama. Takav pristup promiče punopravno sudjelovanje učenika u svim aspektima školskog života i jača njihovu integraciju u širu društvenu zajednicu. Inkluzivno obrazovanje danas se prepoznaje kao temeljni princip suvremenih obrazovnih sustava, usmjeren na osiguravanje ravnopravnog pristupa i punog sudjelovanja svih učenika, bez obzira na njihove individualne potrebe i teškoće. Međutim, učinkovita provedba inkluzije nije jednostavan zadatak; ona ovisi o složenoj mreži faktora koji djeluju na različitim razinama – od pojedinca i njegove obitelji, preko škole i lokalne zajednice, do šireg društvenog i kulturnog okruženja. Kako bismo razumjeli te međusobno povezane dimenzije koje utječu na ostvarivanje inkluzije, korisno je pristupiti problemu kroz prizmu ekološkog modela razvoja, kojeg je razvio Urie Bronfenbrenner. Ovaj model omogućuje sustavan i holistički pogled na različite sustave i kontekste u kojima dijete odrasta i uči, te na način na koji oni oblikuju mogućnosti i prepreke za inkluzivno obrazovanje.

Bronfenbrennerov ekološki model razvoja i inkluzivno obrazovanje

Ekološka teorija razvoja, koju je formulirao Urie Bronfenbrenner, jedan je od najutjecajnijih teorijskih okvira za razumijevanje odnosa između pojedinca i okruženja u kojem se on razvija. Temeljna pretpostavka ove teorije jest da se ljudski razvoj ne može promatrati izdvojeno iz konteksta, već se mora analizirati u okviru sustava međusobno povezanih okolišnih slojeva koji istovremeno oblikuju pojedinca i bivaju oblikovani njegovim djelovanjem. Upravo zbog svoje strukturalne složenosti i dinamičnog karaktera, ovaj model pokazuje se iznimno korisnim u analiziranju i planiranju inkluzivnih obrazovnih praksi. Bronfenbrenner promatra okolinu kao niz „gnijezda strukturiranih sustava“ – mikro-, mezo-, egzo-, makro- i kronosustav – koji se međusobno prožimaju i utječu na pojedinca. U središtu tog modela nalazi se učenik, a svi sustavi djeluju u cilju njegova razvoja, socijalne integracije i obrazovnog uspjeha. Iako brojna istraživanja

ističu značaj neposrednog okruženja učenika za uspješnu provedbu inkluzije, znatno su rjeđa ona koja se usmjeravaju na vanjske čimbenike – poput dostupnosti resursa na razini lokalne zajednice, škole ili obitelji – koji također mogu imati snažan utjecaj na obrazovno uključivanje.

Mikrosustav – učitelji, vršnjaci i školski kontekst

Mikrosustav obuhvaća neposredno okruženje u kojem učenik svakodnevno boravi i djeluje, a u kontekstu školovanja to su učitelji, vršnjaci i školsko osoblje. Ova razina ima ključnu ulogu u uspješnosti provedbe inkluzije te u oblikovanju i primjeni individualiziranih obrazovnih pristupa (npr. IEP-a – individualiziranih obrazovnih planova). Učitelji predstavljaju ključnu figuru u procesu inkluzije. Oni su odgovorni za osmišljavanje nastavnog procesa, prilagodbu sadržaja, provedbu evaluacije, stvaranje poticajnog okruženja i svakodnevnu interakciju s učenicima. Njihovi stavovi prema inkluzivnom obrazovanju, razina profesionalne kompetentnosti i spremnost za uključivanje svih učenika u nastavu često su odlučujući faktori uspješnosti inkluzivne prakse. Istraživanja pokazuju kako negativni stavovi učitelja često dovode do smanjene socijalne uključenosti učenika s teškoćama, dok se pozitivni stavovi i otvorenost mogu značajno povećati kroz strategije koje promiču kvalitetnu interakciju među učenicima, osobito kroz kooperativne aktivnosti. Učitelji također imaju važnu ulogu u komunikaciji s roditeljima učenika, pružajući informacije, savjete i emocionalnu podršku. Njihovo angažiranje u timskom radu pridonosi stvaranju školskog okruženja u kojem inkluzija nije samo deklarativna vrijednost, već svakodnevna praksa. Međutim, prema istraživanju Bouillet, učitelji često ističu nedostatak podrške stručnjaka unutar škole, posebno onih edukacijsko-rehabilitacijskog profila, poput edukacijskih rehabilitatora, logopeda ili socijalnih pedagoga, koji su brojčano u neravnoteži u odnosu na pedagoge. Nedostatna stručna pripremljenost učitelja za rad s učenicima s teškoćama predstavlja ozbiljan izazov u provedbi inkluzivne pedagogije. Bouillet i suradnici naglašavaju kako brojni učitelji nisu sigurni u vlastite kompetencije, što često rezultira niskim očekivanjima i osjećajem nesigurnosti. Ujedno, brojne škole nemaju dostatne materijalne i ljudske resurse za provedbu kvalitetnih prilagodbi, a učitelji ističu potrebu za priznavanjem i vrednovanjem svog dodatnog angažmana. Boras navodi da učitelji koji izražavaju pozitivne stavove prema inkluziji češće implementiraju inkluzivne strategije, a slični rezultati dobiveni su i kod studenata učiteljskih fakulteta. Učitelji dodatno naglašavaju važnost podrške lokalne zajednice i potrebu za kontinuiranim stručnim usavršavanjem. Inkluzivna praksa podrazumijeva kontinuirano profesionalno učenje i prilagodljivost, pri čemu učitelj ne djeluje samo kao prenositelj znanja, već i kao mentor, podrška i vodič koji svakom učeniku pomaže razviti svoje potencijale. Jedna od važnih prepreka provedbi inkluzije je nedostatak edukacija koje su usmjerene na konkretne metode rada s učenicima s kompleksnim razvojnim teškoćama. Dodatno, učiteljska povratna informacija o ponašanju i akademskim postignućima učenika izravno utječe na prihvaćenost tog učenika u vršnjačkoj skupini. Korištenje diferenciranih metoda poučavanja, uključivanje pomoćnog stručnog osoblja (npr. edukacijskih rehabilitatora, logopeda, psihologa) i učinkovita implementacija individualiziranih obrazovnih planova značajno doprinose uspješnosti inkluzivne prakse. Individualizirani planovi omogućuju prilagodbu sadržaja i nastavnih metoda te pružaju podršku učeniku u svakodnevnom školskom funkcioniranju, čime se znatno povećavaju šanse za uspješno uključivanje u obrazovni proces.

Mezosustav – suradnja škole i obitelji

Mezosustav označava povezanost različitih mikrosustava koji izravno utječu na dijete, a u kontekstu inkluzivnog obrazovanja osobitu važnost ima odnos između škole i obitelji. Kvaliteta suradnje između roditelja, učitelja i stručnjaka presudna je za dosljednu i učinkovitu provedbu individualiziranih obrazovnih programa (IEP-a) . Ova suradnja podrazumijeva zajedničko planiranje obrazovnih ciljeva, evaluaciju učenikovog napretka i redovitu razmjenu informacija s vanjskim stručnjacima i terapijskim službama. Aktivno uključivanje roditelja potiče osjećaj partnerstva, koji pozitivno djeluje na motivaciju i samopouzdanje učenika. Uspostava suradničkog tima koji uključuje odgajatelje, učitelje, stručne suradnike, terapeute i roditelje omogućava dublje razumijevanje potreba učenika s teškoćama i bolju prilagodbu nastavnih metoda tim potrebama . Kroz međusobnu razmjenu znanja, iskustava i resursa razvijaju se učinkovite strategije podrške koje omogućuju učenicima ostvarenje njihovih potencijala. Kontinuirana evaluacija i fleksibilnost u primjeni metoda učenja doprinose razvoju inkluzivne školske kulture, u kojoj se vrednuje različitost i poštuju individualne potrebe svakog učenika . Kvalitetna suradnja također jača razumijevanje, empatiju i međusobnu podršku među učenicima, stvarajući pozitivno i poticajno okruženje za učenje i socijalni razvoj. Time se poboljšava komunikacija unutar škole, jačaju međuljudski odnosi te se povećava opća uspješnost svih učenika unutar inkluzivne zajednice . U učinkovitu suradnju unutar mezosustava uključeni su sljedeći dionici: a) odgajatelji, učitelji i stručni suradnici – ključni u prilagodbi sadržaja i nastavnih metoda individualnim potrebama učenika, a njihova usklađena suradnja u planiranju, provedbi i evaluaciji individualiziranih pristupa izravno doprinosi obrazovnim ishodima učenika; b) stručnjaci iz područja posebnih potreba – terapeuti, psiholozi i logopedi omogućuju multidisciplinarni pristup, pružajući specifičnu podršku učenicima i savjete za sve članove tima; c) roditelji i članovi obitelji – aktivnim uključivanjem doprinose razumijevanju djetetovih potreba i osiguravaju kontinuitet podrške i izvan školskog okruženja ; d) školsko vodstvo i administracija – ravnatelji, koordinatori inkluzije i drugi članovi uprave odgovorni su za stvaranje inkluzivne kulture, osiguravanje resursa i organizaciju stručne podrške; e) lokalna zajednica i institucije – doprinose podržavajućem okruženju kroz dostupnost terapijskih usluga, radionica, edukacija i drugih oblika pomoći , Dostupnost terapija unutar škole u kojoj se učenik obrazuje od ključnog je značaja za njegov napredak i razvoj. Timska suradnja ovih dionika, temeljena na redovitoj komunikaciji, razmjeni informacija, zajedničkom planiranju i evaluaciji, ključna je za razvoj učinkovitih strategija podrške. Međutim, nedostatak stručnjaka unutar škole koji bi provodili terapije i pružali savjetodavnu podršku roditeljima i učiteljima može značajno otežati ovu razmjenu i smanjiti učinkovitost suradnje. Uspješna suradnja temelji se na zajedničkim ciljevima, međusobnom poštovanju, dijeljenju vrijednosti i spremnosti na otvoreni dijalog. Iako formalna suradnja unutar institucija može biti uspostavljena, njezina kvaliteta uvelike ovisi o motivaciji i angažmanu pojedinaca. Razvoj zajedničke vizije i međusobno razumijevanje unutar tima ključni su elementi održive i kvalitetne inkluzije .

Egzosustav – podrška zajednice i obrazovnih politika

Egzosustav obuhvaća šire društvene strukture koje ne djeluju neposredno na dijete, ali imaju značajan utjecaj na njegov razvoj i obrazovno okruženje. U kontekstu inkluzivnog obrazovanja, egzosustav uključuje čimbenike poput lokalne zajednice, obrazovnih politika, financiranja, dostupnosti stručne podrške te općih društvenih stavova prema inkluziji. Ovi aspekti ne oblikuju svakodnevno iskustvo učenika izravno, ali stvaraju kontekst u kojem se inkluzija provodi – ili onemogućava. Posebno važan utjecaj imaju dostupnost podrške na razini općina i regija, uključujući edukacije, supervizije i mogućnosti stručnog usavršavanja za nastavno

osoblje. Aktivnosti udruga roditelja te inicijative lokalne zajednice mogu značajno doprinijeti povećanju senzibilizacije javnosti i podršci učenicima s posebnim obrazovnim potrebama. Međutim, u praksi je provedba inkluzije često ograničena nedostatkom financijskih sredstava i resursa. Istraživanja pokazuju da brojne škole nemaju dovoljno proračunskih sredstava za nabavu asistivne tehnologije, specijaliziranih nastavnih materijala ili prilagođenih prostorija za učenike s teškoćama. Financijska ograničenja time izravno utječu na kvalitetu inkluzivnog obrazovanja. Uspješna provedba inkluzije zahtijeva ulaganja u infrastrukturu, suvremena nastavna pomagala, asistivne tehnologije te zapošljavanje dodatnih stručnjaka, poput edukacijskih rehabilitatora, logopeda, psihologa i socijalnih radnika. Nažalost, u mnogim školama ovi stručnjaci nisu dostupni, što dodatno opterećuje učitelje koji često nisu osposobljeni za preuzimanje uloga koje izlaze izvan njihovih kompetencija. Tehnološki napredak nudi brojne mogućnosti za podršku učenicima s teškoćama – od softvera za disleksiju do komunikacijskih uređaja za neverbalnu djecu – no mnoge škole još uvijek nisu adekvatno opremljene za njihovu primjenu. Uz materijalne uvjete, važan čimbenik egzosustava jesu i stavovi društva prema inkluziji. Time učenici ostaju uskraćeni za podršku koja bi mogla značajno poboljšati njihovo obrazovno iskustvo i uključivanje u školski život. Vizek Vidović upozorava kako negativni stavovi nastavnika, roditelja i učenika mogu dovesti do marginalizacije djece s teškoćama, otežavajući njihovu socijalnu integraciju i emocionalni razvoj. Ainscow i Booth ističu da promjena stavova i školske kulture zahtijeva dugoročan, sustavan i refleksivan pristup jer otpor prema promjenama može predstavljati ozbiljnu prepreku inkluziji. Učenici s teškoćama često se suočavaju s neprihvatanjem od strane vršnjaka, što može rezultirati izolacijom i smanjenim samopouzdanjem. Pojedini roditelji i nastavnici izražavaju zabrinutost da uključivanje učenika s teškoćama može usporiti napredak razreda, što dodatno umanjuje motivaciju za primjenu inkluzivnih praksi. Takvi stavovi mogu dovesti do smanjenog angažmana u prilagodbi nastave te nesvjesnog snižavanja očekivanja prema učenicima s teškoćama, čime se smanjuju njihove mogućnosti za napredak. Osim stavova, organizacijske i administrativne prepreke također otežavaju provedbu inkluzije. Složeni i neujednačeni administrativni postupci, manjak jasnih smjernica i nepostojanje usklađenih politika često rezultiraju nekonzistentnim pristupima među školama. Florian upozorava na manjak koordinacije između obrazovnih, zdravstvenih i socijalnih službi, što dodatno usporava provedbu individualizirane i integrirane podrške učenicima. Velik broj učenika u razredima otežava individualni pristup, dok priprema prilagođenih planova i metoda zahtijeva dodatno vrijeme i stručnost koju mnogi nastavnici nemaju kapaciteta za osigurati. Standardizirani kurikulumi, koji rijetko uzimaju u obzir različite stilove učenja i teškoće učenika, dodatno otežavaju postizanje pravednih obrazovnih ishoda. Uz to, primjena istih kriterija ocjenjivanja za sve učenike, bez obzira na njihove teškoće, može biti nepravedna i demotivirajuća. Iako su raznoliki i fleksibilni pristupi obrazovanju – poput multisenzorne metode, korištenja interaktivne tehnologije ili individualiziranih zadataka – prepoznati kao učinkoviti u inkluzivnoj nastavi, brojni učitelji nemaju pristup odgovarajućim edukacijama ili resursima. Time se smanjuje učinkovitost obrazovnog procesa za učenike s teškoćama, a istovremeno se povećava rizik od njihove socijalne i obrazovne isključenosti.

Makrosustav – vrijednosti, zakonodavni okviri i društveni kontekst

Makrosustav obuhvaća šire društvene, kulturne i zakonodavne okvire koji oblikuju stavove prema različitosti, invaliditetu i pravu na obrazovanje za svu djecu. Ove šire vrijednosti i norme imaju presudan utjecaj na to kako se inkluzija razumijeva i primjenjuje u praksi, te u kojoj se mjeri inkluzivne vrijednosti odražavaju u obrazovnom sustavu. U zakonodavnom smislu, većina suvremenih društava formalno prepoznaje pravo na inkluzivno obrazovanje, uključujući obvezu izrade i provedbe

individualiziranih obrazovnih programa (IOP/IEP) . Međutim, provođenje tih prava u svakodnevnoj školskoj praksi često ovisi o nizu drugih čimbenika: dostupnosti pomoćnog osoblja, kvaliteti i dostupnosti edukacije nastavnika, potpori stručnih službi i ravnomjernoj raspodjeli resursa . Jedan od izraženih izazova u okviru makrosustava su razlike između urbanih i ruralnih sredina. Istraživanja pokazuju da škole u ruralnim područjima češće imaju ograničen pristup logopedima, edukacijskim rehabilitatorima i drugim stručnjacima (npr. članovima mobilnih timova), kao i manji broj edukacija za učitelje . Time se smanjuje mogućnost sustavne i kvalitetne provedbe individualiziranih pristupa . U takvim uvjetima zakonodavne mjere, iako pozitivne, često ostaju nedovoljno operativne bez dodatne institucionalne i društvene podrške . U društvima u kojima prevladava deficitni model pristupa teškoćama, djeca s posebnim obrazovnim potrebama češće su suočena s preprekama, dok društva koja promiču inkluzivne i humanističke vrijednosti stvaraju temelje za veću prihvaćenost i ravnopravnost . Promicanje kulture različitosti, poštivanja individualnih potreba i jednakih mogućnosti odražava se na sve razine obrazovnog sustava – od nacionalnih kurikuluma do svakodnevne školske prakse .

Kronosustav – promjene kroz vrijeme i evolucija inkluzije

Kronosustav obuhvaća dimenziju vremena, odnosno promjene koje se događaju u životima djece, obitelji i obrazovnih sustava kroz duža vremenska razdoblja . U kontekstu inkluzije, ova razina uključuje povijesne, društvene i političke promjene koje su oblikovale suvremene pristupe učenicima s teškoćama . Tijekom posljednjih desetljeća dogodio se značajan prijelaz iz segregacijskog modela prema inkluzivnom obrazovanju, pri čemu su razvijeni instrumenti poput individualiziranih obrazovnih programa, podrška pomoćnih asistenata i digitalnih alata koji omogućuju prilagodbu nastavnog procesa . Ove promjene predstavljaju odgovor na sve izraženiju potrebu za fleksibilnijim, pravednijim i učinkovitijim obrazovnim sustavima koji uvažavaju različitosti . Nadalje, promjene u obrazovnim politikama i programima edukacije učitelja igraju ključnu ulogu u dugoročnom unaprjeđenju inkluzije . Inkluzivne prakse zahtijevaju kontinuirano stručno usavršavanje, intersektorsku suradnju i izgradnju profesionalne kulture koja prepoznaje i uvažava potrebe svih učenika . Samo dugotrajan i dosljedan rad na obrazovnim reformama može osigurati da vrijednosti inkluzije ne ostanu samo na razini deklaracije, već postanu dio stvarne školske prakse .

Zajednički učinak sustava – integracija razina u razumijevanju inkluzije

Sustavi egzosustava, makrosustava i kronosustava međusobno se nadopunjuju i oblikuju provedbu inkluzivnog obrazovanja u svakodnevnoj školskoj praksi . Egzosustav naglašava važnost lokalne zajednice, dostupnosti podrške i organizacijskih resursa, dok makrosustav oblikuje zakonodavne, kulturne i vrijednosne okvire koji određuju odnos društva prema različitosti . Kronosustav pak ukazuje na povijesne i razvojne promjene koje utječu na inkluzivne politike, tehnologiju i obrazovanje nastavnika . Prepoznavanje međuodnosa ovih razina omogućuje dublje razumijevanje složenosti provedbe inkluzije, ali i identificiranje konkretnih točaka intervencije – od zakonodavnih promjena, preko obrazovne politike i raspodjele resursa, do razvoja svijesti i stavova na razini zajednice . Inkluzija, kao dinamičan i višedimenzionalan proces, zahtijeva sustavan i koordiniran pristup na svim razinama ekološkog sustava .

Zaključak

Uspostava inkluzivnog obrazovnog sustava nije samo zakonska obveza, već i društvena odgovornost koja zahtijeva stvaranje okruženja u kojem učenici s posebnim obrazovnim potrebama mogu ravnopravno sudjelovati, razvijati se i ostvarivati svoj puni potencijal. Iako zakonodavni okvir u Republici Hrvatskoj prepoznaje pravo djece s teškoćama na obrazovanje, u praksi su uvjeti za kvalitetnu inkluziju još uvijek neujednačeni i često ovise o lokalnim resursima, dostupnosti stručnjaka i razini suradnje među uključenim dionicima. Bronfenbrennerov ekološki model pruža koristan teorijski okvir za razumijevanje svih čimbenika koji utječu na provedbu inkluzije – od mikrosustava škole i obitelji, do makrosustava koji uključuje društvene vrijednosti i obrazovne politike. Kako bi se postigli održivi pomaci u kvaliteti inkluzivne prakse, nužno je kontinuirano stručno usavršavanje nastavnika i stručnih suradnika o inkluzivnim metodama uz istodobno jačanje međuresorne suradnje obrazovnog, zdravstvenog i socijalnog sustava. Ključnu ulogu ima i partnerska suradnja škole i obitelji, koja čini temelj individualizirane podrške, dok dostupnost logopeda, edukacijskih rehabilitatora i psihologa u školama mora biti prioritet. Uz to, potrebno je razviti sustave praćenja kvalitete provedbe inkluzije te promicati pozitivne stavove o različitosti putem obrazovnih i društvenih kampanja. Samo usklađeno djelovanje svih razina sustava može osigurati kvalitetnu i održivu inkluziju, utemeljenu na pravednosti, razumijevanju i podršci za svakog učenika.

Literatura:

1. Ainscow, M., Booth, T., & Dyson, A. (2006). *Improving schools, developing inclusion*. Routledge.
2. Bacete, F. J. G., Ferrá, P., & Villuendas, E. (2017). Teacher feedback and peer acceptance at school: The mediating role of student perceived competence. *Educational Psychology*, 37(2), 174–190.
3. Black-Hawkins, K. (2010). The Framework for Participation: A Research Tool for Exploring the Relationship Between Achievement and Inclusion in Schools. *International Journal of Research & Method in Education*, 33(1), 21–40.
4. Booth, T., & Ainscow, M. (2002). *Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools*. Centre for Studies on Inclusive Education (CSIE).
5. Boras, D. (2019). *Inkluzivna škola: teorija i praksa*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.bo
6. Bossaert, G., Colpin, H., Pijl, S. J., & Petry, K. (2011). The social participation of students with special educational needs in mainstream education. *British Journal of Educational Psychology*, 83(1), 1–17.
7. Bouillet, D. (2013). Partnerstvo škole i obitelji u ostvarivanju inkluzivnog odgoja i obrazovanja. *Dijete, vrtić, obitelj*, 19(75), 5–15.
8. Bouillet, D. (2019). Uloga intersektorske suradnje u izgradnji inkluzivnog odgojno-obrazovnog sustava. *Zbornik Veleučilišta u Rijeci*, 7(1), 9–20.
9. Bouillet, D., Uzelac, S., & Ćulum, B. (2017). Profesionalne kompetencije učitelja i izazovi inkluzivne prakse. *Revija za socijalnu politiku*, 24(2), 153–170.
10. Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
11. Florian, L. (2014). *The SAGE Handbook of Special Education*. SAGE Publications.

12. Florian, L. (2014). What counts as evidence of inclusive education? *European Journal of Special Needs Education*, 29(3), 286–294
13. Florian, L., & Black-Hawkins, K. (2011). Exploring inclusive pedagogy. *British Educational Research Journal*, 37(5), 813–828.
14. Hendrickx, M., Mainhard, T., Boor-Klip, H., & Brekelmans, M. (2017). Teacher behavior and peer liking and disliking: The teacher as a social referent for peer status. *Journal of Educational Psychology*, 109(4), 546–558.
15. Igrić, L., Kolak, A., & Buško, D. (2015). Model suradnje u inkluzivnom obrazovanju: perspektiva odgojno-obrazovnih djelatnika i roditelja djece s teškoćama. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 51(1), 73–88.
16. Igrić, L., Wagner Jakab, A., & Fulgosi-Masnjak, R. (2004). Individualizacija i inkluzija u osnovnoškolskom obrazovanju djece s teškoćama u razvoju. *Educa*
17. Kranjčec, M., Lisak, A., & Žic Ralić, A. (2016). Stručna podrška inkluziji učenika s teškoćama u razvoju u osnovnoj školi. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 52(2), 104–119.
18. Kranjčec, T., Lišak, N., & Žic Ralić, A. (2016). Stavovi učitelja prema inkluziji učenika s teškoćama u razvoju. *Život i škola*, 62(1), 145–160.
19. Kudek Mirošević, J. (2012). Suradnja učitelja i roditelja djece s teškoćama u razvoju – pretpostavka uspješne inkluzije. *Napredak: Časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu*, 153(1), 61–78.
20. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. (2015). *Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju*. Narodne novine, 24/15.
21. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (MZO). (2020). Nacionalni plan za uključivanje učenika s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama u odgojno-obrazovni sustav RH 2021.–2027.
22. Nowicki, E. A., & Sandieson, R. (2002). A meta-analysis of school-age children's attitudes towards persons with physical or intellectual disabilities. *International Journal of Disability, Development and Education*, 49(3), 243–265.
23. OECD. (2018). *Equity in Education: Breaking Down Barriers to Social Mobility*. Paris: OECD Publishing.
24. Rinaldi, C. (2006). In *Dialogue with Reggio Emilia: Listening, Researching and Learning*. Routledge.
25. Rix, J., Hall, K., Nind, M., Sheehy, K., & Wearmouth, J. (2009). *Policy and power: Inclusive education and evidence-based policy-making*. Milton Keynes: Open University Press.
26. Rudelić, N., Đuranović, M., & Jureša, S. (2013). Stavovi i spremnost učitelja za rad s učenicima s posebnim obrazovnim potrebama u osnovnoj školi. *Život i škola*, 59(1), 129–140
27. Schwab, S., Sharma, U., & Hoffmann, L. (2022). Inclusive classroom climate: teacher and student perceptions. *European Journal of Special Needs Education*, 37(3), 457–471.
28. Sheehy, K., Rix, J., Collins, J., Hall, K., Nind, M., & Wearmouth, J. (2009). A systematic review of whole class, subject-based pedagogies with reported outcomes for the academic and social inclusion of pupils with special educational needs. In *Research Evidence in Education Library*. EPPI-Centre, Institute of Education, University of London.
29. Sirovatka, A., & Kranjčec, L. (2017). Inkluzija u hrvatskom obrazovanju: dostupnost stručnjaka u različitim regijama. *Institut za društvena istraživanja*.
30. Skočić Mihić, S., Jukić, V., & Mamić, V. (2014). Stavovi budućih učitelja i odgojitelja prema inkluziji. *Nova prisutnost*, 12(2), 273–288.
31. Slee, R. (2011). *The Irregular School: Exclusion, Schooling and Inclusive Education*. London: Routledge.

32. Suter, B., Wulschleger, C., & Wilhelm, P. (2020). Teachers' feedback and students' peer acceptance in inclusive classrooms. *Learning and Individual Differences*, 80, 101873.
33. Tomljanović, J. (2019). Suradnja s roditeljima djece s teškoćama u razvoju kao preduvjet kvalitetne inkluzije. *Život i škola*, 65(1), 87–98.
34. Todd, L. (2007). *Partnerships for Inclusive Education: A Critical Approach to Collaborative Working*. Routledge.
35. UNICEF. (2012). *The Right of Children with Disabilities to Education: A Rights-Based Approach to Inclusive Education*. Geneva: UNICEF Regional Office for CEE/CIS.
36. UNESCO. (1990). *World Declaration on Education for All* (Jomtien, Thailand). Paris: UNESCO.
37. UNESCO. (1994). *The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education*. Salamanca, Spain: UNESCO
38. UNESCO. (2000). *The Dakar Framework for Action: Education for All – Meeting Our Collective Commitments*. Dakar, Senegal: UNESCO
39. UNESCO. (2009). *Policy Guidelines on Inclusion in Education*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
40. United Nations. (1948). *Universal Declaration of Human Rights*.
41. United Nations. (2006). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. New York: United Nations.
42. Vizek Vidović, V. (2005). *Inkluzivno obrazovanje – izazovi i mogućnosti*. Zagreb: Educa.
43. Vujčić, L., & Jukić, M. (2014). Socioekonomski status i inkluzija djece s teškoćama. *Društvena istraživanja*, 23(4), 611–631.
44. Wulschleger, C., Suter, B., & Wilhelm, P. (2020). Teachers' feedback and students' peer acceptance in inclusive classrooms. *Learning and Individual Differences*, 80, 101873.
45. Žic Ralić, A., Kranjčec, T., & Lisak, N. (2016). Stavovi učitelja prema inkluziji učenika s teškoćama u razvoju. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 62(1), 145–160.

DA ZBOG GRAĐE NE BUDE SVAĐE – GRAĐA NA JEDNOSTAVNOM JEZIKU: KOLIKO IM JE JEDNOSTAVNO PRISTUPITI U HRVATSKOJ

TAKE IT "EASY": READING EXPLAINED IN EASY LANGUAGE AND HOW EASY IT IS TO ACCESS MATERIALS IN EASY LANGUAGE IN CROATIA

Primljeno: 17. 11. 2025.
Prihvaćeno: 1. 12. 2025.

prof. dr. sc. Mirjana Lenček, prof. logoped.

Marija Jozipović, mag. logoped.

Matija Panić, mag. bibl.

Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet:

Odsjek za logopediju, Knjižnica (voditelj)

mirjana.lencek@erf.unizg.hr* (autor za korespondenciju)

marija.jozipovic@erf.unizg.hr

matija.panic@erf.unizg.hr

Sažetak

Pojam jednostavnog jezika u hrvatskom, tj. jednostavan hrvatski (engl. Easy Croatian), je istraživački i stručno relativno nov, no logopedi se dijelovima ovog koncepta bave se već dugi niz godina, a knjižničari ga prepoznaju i vezuju uz termine građa lagana za čitanje i/ili lako čitljivi tekstovi. Cilj je ovog rada, osim pregleda povijesnih crtica jednostavnog jezika općenito te usporedbe s razvojem jednostavnog jezika u Hrvatskoj, ponuditi temelj za uvođenje prikladnog jedinstvenog termina, kao i pregled utvrđene dostupnosti građe na jednostavnom jeziku na tržištu i gradskim knjižnicama u Hrvatskoj. Polazište za razmatranje je određenje jednostavnog jezika kao oblika standardnog jezika koji je prilagođen kako bi bio čitljiviji i lakši za razumijevanje. Namijenjen je osobama koje imaju teškoća u razumijevanju standardnog jezika i odnosi se ne samo na pisane već i na govorene oblike, čime pridonosi pristupačnosti i mogućnostima inkluzivnog pristupa. U radu će se razmotriti prilagodbe unutar jednostavnog jezika i to one koje nisu vezane uz jezik (npr. grafičke prilagodbe) te jezično specifična pravila koja su uvjetovana obilježjima jezika i pisma. Kako su načela jednostavnog jezika vezana i uz kulturološke osobitosti, ponekad se jednostavan jezik treba sagledavati i u kontekstu prevođenja usklađenog s navedenim posebnostima. Prilagodbe neovisne o jeziku obično su informacijske i grafičke prirode, tj. 1) paratekstualne, 2) tekstualne, 3) vizualne i 4) slikovne, dok se jezične prilagodbe (opće, specifične, kulturološke) mogu izvršiti na razini različitih jezičnih sastavnica, odnosno mogu biti 1) leksičko-semantičke, 2) morfo(sintaktičke) i 3) pragmatičke.

Gljučne riječi: jezični poremećaji; teškoće čitanja; jednostavan jezik; građa lagana za čitanje; knjižnična građa

Abstract

The term Easy Language in Croatia, i.e., Easy Croatian, is relatively new in both research and professional contexts. However, speech and language pathologists and librarians have been working on parts of this concept for many years, relating it to terms such as "easy-to-read materials" or "easily readable materials." The aim of this paper is to provide an overview of the legal status of Easy Language in Croatia and examine the availability of Easy Language materials on the market and in public libraries across the country, with a focus on people with language disorders such as dyslexia. Its purpose, besides providing an overview of the historical development of Easy Language in general and comparing it with its progress in Croatia, is to offer a foundation for introducing a suitable unified term. The starting point for consideration is the definition of Easy Language as a form of standard language adapted to be more readable and easier to understand. It is intended for individuals who have difficulty understanding standard language and refers not only to written but also to spoken language, thus contributing to accessibility and inclusivity. We will present adaptations within Easy Language, including language-independent parts (e.g., graphic adaptations) and language-specific rules shaped by the characteristics of each language and script. As the principles of Easy Language are also connected to cultural specificities, adaptations must sometimes be considered in the context of translation that aligns with these cultural particularities. Language-independent adaptations are typically informational and graphical in nature, i.e., (1) paratextual, (2) textual, and (3) visual. Language adaptations (general, language- and/or culturally specific) can be made at the level of various linguistic components and may be: (1) lexical-semantic, (2) morpho(syntactic), and (3) pragmatic.

Keywords: language disorders; reading difficulties; Easy language; easy-to-read materials; library materials

UVOD

Jednostavan jezik kao alat za inkluziju

Jednostavan jezik oblik je standardnog jezika koji je prilagođen na konceptualnoj i strukturalnoj razini kako bi bio čitljiviji i lakši za razumijevanje. Namijenjen je osobama koje imaju poteškoće u razumijevanju standardnog jezika (Lindholm i Vanhatalo, 2021). Odnosi se ne samo na pisane, već i na govorne oblike jezika, te predstavlja sredstvo za postizanje pristupačnosti i instrument inkluzivnog pristupa (Maaß, 2020). Služi kao prilagođeni oblik jezika, usporediv sa znakovnim jezikom ili Brailleovim pismom, koji također omogućuju pristup informacijama osobama s različitim jezičnim i komunikacijskim potrebama. Jednostavan jezik obuhvaća i prilagodbe koje su neovisne o konkretnom jeziku te se kao takve mogu relativno jednako primijeniti u različitim jezicima, kao i prilagodbe koje ovise o strukturnim osobitostima pojedinoga jezika. Prilagodbe koje nisu vezane uz specifičnosti jezika najčešće su informacijske i grafičke naravi te uključuju paratekstualne elemente (npr. naslov, podnaslove, tipografiju), tekstualne odnosno diskursne značajke (npr. jasno strukturiranje informacija), kao i vizualne odnosno slikovne elemente (npr. ilustracije ili piktogrami). S druge strane, jezične prilagodbe ovise o jezičnim osobitostima i ortografskim pravilima svakoga jezika te se provode na razini različitih jezičnih sastavnica. One uključuju leksičko-semantičke (npr. izbor poznatih i konkretnih riječi), morfosintaktičke (npr. pojednostavnjena gramatička struktura) i pragmatičke prilagodbe (npr. izbjegavanje dvosmislenosti) (Lindholm i Vanhatalo, 2021; Maaß, 2020). U kontekstu hrvatskoga jezika, koji je morfološki bogat i ima relativno slobodan red riječi, primjena morfosintaktičkih načela jednostavnog jezika zahtijeva posebno promišljanje kako bi se zadržala srž poruke, ali njeno primanje učinilo jezično i kognitivno jednostavnijim procesom. Osim jezičnih i grafičkih obilježja, načela jednostavnog jezika mogu biti i kulturološki uvjetovana (Ahrens i Fioravanti, 2022). Na primjer, određene boje, riječi ili izrazi u jednoj se kulturi mogu percipirati kao neprikladni, dok su u drugoj neutralni. Također, različite kulture mogu davati prednos različitim načinima strukturiranja informacija – primjerice, linearnoj organizaciji u odnosu na hijerarhijsku.

Povijesno gledajući, Švedska se često smatra domovinom jednostavnog jezika jer je upravo tamo započeo razvoj koncepta na kojega se ovaj termin odnosi i to još 1960-ih kao dio borbe za ljudska prava i stvaranje inkluzivnog društva za sve, npr. tiskanjem knjiga i novina kako bi se jezik približio osobama s jezičnim ili intelektualnim teškoćama (Bohman, 2021). Pionir u razvoju koncepta jednostavnog jezika u Švedskoj (lättläst) i društvenih promjena koje su u skladu s njim uslijedile bio je Bror Ingemar Tronbacke. On je 1985. godine postao tajnik Zaklade za jednostavno čitanje, odnosno jednostavne vijesti i književnost (Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur), koju je osnovalo Ministarstvo za kulturu i obrazovanje u Švedskoj. Ta je zaklada preimenovana u Centar za jednostavno čitanje (Centrum för lättläst), a Tronbacke je postao njezin prvi ravnatelj. Tronbackeov angažman značajno je utjecao na širenje svijesti o važnosti jezične pristupačnosti i inkluzivnosti u komunikaciji. Njegov doprinos prepoznat je i na međunarodnoj razini i poslužio kao osnova za razvoj sličnih inicijativa u drugim zemljama kao što su Finska ili Španjolska. Danas je nasljednik pokrenute zaklade, odnosno centra, Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) - Švedska agencija za pristupačne medije, koja nastavlja rad na promicanju pristupačnosti informacija i materijala za sve građane. Dva važna događaja na međunarodnoj razini utjecala su na povijesni put i razvoj jednostavnog jezika. Prvi je osnivanje Inclusion Europe 28.5.1988. godine, a što se danas obilježava kao Međunarodni dan jednostavnog jezika.

Inclusion Europe je udruženje koje zastupa osobe s intelektualnim teškoćama i njihove obitelji, a pogotovo u pogledu pristupačnosti informacija koja omogućava sudjelovanje ovih osoba u različitim vidovima života. Drugi je događaj Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom (UN, 2006), koja jednostavan jezik povezuje s pristupačnom komunikacijom i socijalnim sudjelovanjem, prepoznajući ga kao jedno od sredstava za postizanje razumne prilagodbe. Iz svega toga ubrzo su uslijedile aktivnosti Međunarodnog saveza knjižničarskih društava i ustanova (International Federation of Library Associations and Institutions), koji je prepoznao važnost primjene jednostavnog jezika u praksi. U radnoj skupini za izradu tih smjernica iznimno je aktivno sudjelovao i Bror Tronbacke, ponovo kao jedan od predvodnika promidžbe informacija dostupnih za sve. Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova 1997. godine objavljuje prve smjernice za uvođenje i primjenu jednostavnog jezika u književnu i drugu građu (Tronbacke, 1997), čiji je urednik bio upravo Tronbacke, koji je prenio iskustvo iz Švedske na međunarodnu razinu. Te su smjernice poslužile mnogim zemljama kao temelj za razvoj vlastitih smjernica u okviru jednostavnog jezika, uzimajući u obzir jezične osobitosti. Približno deset godina kasnije objavljeno je i ažurirano izdanje smjernica (International Federation of Library Associations and Institutions – IFLA).

Status jednostavnog jezika danas se značajno razlikuje među državama. U Njemačkoj ima status službenog jezika (Maaß i sur., 2021), no u mnogim zemljama pravni status nije utvrđen ili se smatra jezičnom varijantom što znači da nije zakonski zaštićen (npr. Finska) ili je priznat kao službena varijanta samo na razini pojedinih regija, ali ne u cijeloj državi, kao što je slučaj u Italiji.

Sustavni pregled istraživanja i praktičnih odrednica za jednostavan jezik ukazuje na manjak znanstveno utemeljene podloge za jednostavan jezik općenito, a posebno za pojedine jezike i dovodi do nedovoljne primjene ovakvog vida podrške u praksi. Stoga, iako stručno iskustvo pokazuje velike mogućnosti jednostavnog jezika, važno je nastaviti znanstvenim radom usmjeravati sustavnost prilagodbi te oblikovanje kriterija koji se tiču pojedinih jezika i posebice populacija unutar određenih jezičnih regija (González-Sordé i Matamala, 2024), pa tako i hrvatskog jezika te kulturalnog i obrazovnog konteksta u Hrvatskoj.

Jednostavan jezik u hrvatskoj – novi(ji) termin, poznati koncept

Počeci jednostavnog jezika u Hrvatskoj također su usko povezani s ranije spomenutim smjernicama Međunarodnog saveza knjižničarskih društava i ustanova. Hrvatsko knjižničarsko društvo prepoznalo je njihovu vrijednosti za osobe s teškoćama čitanja, kao što su osobe sa specifičnim poremećajem čitanja i oštećenjem u učenju, tj. s disleksijom. Stoga su 2004. godine knjižničari, u suradnji s logopedima, stručnjacima koji pružaju podršku osobama s disleksijom, objavili prijevod s nazivom Smjernice za knjižnične službe i usluge za osobe s disleksijom (Hrvatsko knjižničarstvo društvo, 2004, prijevod prema Skat Nielsen i Irvall, 2001), a već 2005. Smjernice za građu laganu za čitanje – prijevod izvornog Guidelines for Easy-to-Read Materials (Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005, prema Tronbacke, 2005). Termin građa lagana za čitanje, kao i usko povezani pojam lako čitljivi tekstovi, zadržao se dugi niz godina. No s vremenom se i u hrvatskome jeziku počinje uvoditi pojam jednostavan jezik, počevši od radova Lenček i Kuvač Kraljević (2021), a nedavno i uži pojam jednostavan hrvatski (engl. Easy Croatian, Kuvač Kraljević i sur., u tisku). Može se reći da je naziv jednostavan jezik u Hrvatskoj relativno nov, tj. prisutan tek nekoliko godina i uveden s ciljem usklađivanja terminologije s međunarodnim preporukama i standardima. Ipak, sam koncept koji stoji iza tog termina, kao što je vidljivo iz ovog kratkog pregleda, u Hrvatskoj je prisutan već dvadesetak godina.

U Hrvatskoj postoji stručna tradicija i razumijevanje da je etička i moralna obaveza osigurati osobama s teškoćama pristupačne materijale i sadržaje na jednostavnom jeziku (Jozipović i Lenček, 2024), ali ne i jedinstvena definicija ni zakonska regulativa koja bi jasno propisivala njegovu uporabu (Lenček i Kuvač Kraljević, 2021). Zbog svega toga nerijetko se još uvijek koriste ranije navedeni zastarjeli termini, umjesto da se govori o jednostavnom jeziku ili nekim njegovim elementima i smjernicama. Za ostvarivanje pristupačnosti pisanih tekstova koriste se tek neka od pravila odnosno neki od elemenata jednostavnog jezika, a ne jednostavan jezik kao jedinstven i cjelovit koncept. Najznačajniji pokušaji primjene ovog načina komunikacije vezani su uz prilagodbe u obrazovnom kontekstu, i to za osobe s disleksijom (Lenček i sur., 2022). Zapravo, to je posebno zanimljivo obilježje i put jednostavnog jezika u Hrvatskoj, što zasigurno proizlazi iz činjenice da je primarno bio vezan za teškoće čitanja kao akademsku vještinu i disleksiju kao specifični poremećaj učenja. Većina drugih država, kao npr. Njemačka, gdje je jednostavni jezik uključen u brojne zakone, propise i službenu komunikaciju (Hansen-Schirra i Maaß, 2020), usmjerena je na jednostavan jezik kao put prema pristupačnosti javnih i službenih informacija, poput onih pravnih, ili uvođenja televizijskih programa i izdanja novina na jednostavnom jeziku.

Danas postoji sve više istraživanja o jednostavnom hrvatskom, pa raste znanstveni doprinos za uvođenju jednostavnog jezika u praksu. Stručna tradicija u suradnji knjižničara i logopeda postoji već dugi niz godina i važno je da se temeljem svega toga nastavlja. Međutim, pitanje je koliko su, unatoč prednostima koje materijali na jednostavnom jeziku imaju, oni u stvarnosti dostupni diljem Republike Hrvatske. Stoga je cilj ovog rada, osim pregleda povijesnih crtica jednostavnog jezika općenito te usporedbe s razvojem jednostavnog jezika u Hrvatskoj, ponuditi temelj za uvođenje prikladnog jedinstvenog termina (jednostavni jezik u Hrvatskoj, tj. jednostavni hrvatski), kao i pregled postojeće dostupne književne građe na jednostavnom jeziku u Hrvatskoj.

DOSTUPNOST GRAĐE NA JEDNOSTAVNOM JEZIKU U HRVATSKOJ

Dostupnost građe na jednostavnom jeziku na tržištu

U svrhu utvrđivanja broja nakladnika koji izdaju građu na jednostavnom jeziku, kontaktirana su 82 nakladnika koji se nalaze na popisu nakladnika na mrežnoj stranici Zajednice nakladnika i knjižara pri Hrvatskoj gospodarskoj komori, a čiji su kontakti dostupni na pripadajućim web stranicama. Neki od nakladnika navedenih na stranici nisu imali dostupne informacije za kontakt niti svoju mrežnu stranicu. Nakladnicima su postavljena tri upita kojima se željelo saznati: (1) izdaju li građu na jednostavnom jeziku/grauđu laganu za čitanje, (2) planiraju li u narednom razdoblju izdavanje novih naslova navedene građe te (3) izdaju li zvučne knjige. Na navedene upite odgovorilo je 36 od 82 nakladnika. Osnovano je za pretpostaviti da dio registriranih nakladnika u praksi nema aktivnu nakladničku djelatnost te da je to dijelom dovelo do smanjenog odaziva.

Od 36 nakladnika koji su odgovorili, njih 32 navelo je da ne izdaje takva djela te da ne planira njihovo izdavanje u budućnosti. Kao glavni razlog naveli su usku ili predmetno specijaliziranu usmjerenost vlastite izdavačke djelatnosti dok ih nekolicina (2/32) dodatno ističe kako smatraju takav oblik izdavaštva novčano potpuno neisplativim. Ovaj drugi argument ukazuje i na još uvijek nedovoljnu svjesnost o broju osoba koje imaju problem s čitanjem, odnosno pismenošću. Primjerice, približno 15% svjetske odrasle populacije ima problema s pismenošću, pri čemu je većina gotovo nepismena, dok između 10% i 26% pismenih odraslih navodi da su imali

problema pri opismenjavanju i navodi da imaju teškoće u učenju (Perin, 2020). Govorimo li samo o disleksiji kao poremećaju, riječ je o potrebama od više 10% populacije (Yang i sur., 2022) koja iziskuje materijale i tekstove jezično prilagođene za lakše čitanje i stvarno razumijevanje napisanoga. Međutim, činjenica je da je jednostavan jezik namijenjen i drugim skupinama s jezičnim i komunikacijskim poremećajima (npr. razvojni jezični poremećaj, afazija, poremećaj spektra autizma) slične ili čak veće prevalencije u općoj populaciji, kao i osobama s intelektualnim teškoćama, osobama kojima hrvatski nije materinski jezik te ga tek usvajaju, i mnogim drugima.

S obzirom na prethodno poznate podatke autorima (budući da neki od nakladnika koji se navode u nastavku nisu odgovorili na upit, ali je poznato da izdaju djela na jednostavnom jeziku), te na temelju informacija prikupljenih kao sastavni dio ovog rada, može se zaključiti da 9 od ukupno 82 pronađena nakladnika izdaje knjige prilagođene i prevedene na jednostavan jezik. To su: Alfa, Extratrade, Naklada Ljevak, Muzeji Ivana Meštrovića, Planet Zoe, OmoLab komunikacije, Školska knjiga, VBZ i Zaklada čujem, vjerujem, vidim. Dodatno, 5 od 36 nakladnika koji su odgovorili na upit izdaje i zvučne knjige, dok ih tri ističu da im je to u planu. U tom je kontekstu posebno korisna, a još uvijek nedovoljno poznata informacija da Hrvatska knjižnica za slijepe omogućava pristupačnost knjižnične građe i informacija korisnicima s teškoćama pri čitanju standardnog tiska.

Jedna zanimljivost uočena u komunikaciji s nakladnicima jest nedostatak razumijevanja termina jednostavan jezik (građa lagana za čitanje) kod onih koji nisu izričito rekli da ovakva djela ne izdaju. U nastavku su anonimno navedeni neki od zanimljivijih odgovora nakladnika, radi zaštite njihovih podataka i privatnosti:

Nemamo specifično takvih naslova, osim ako se među njih mogu ubrojiti dječje slikovnice s malo teksta.

Imamo niz izdanja koja su svakako lagana za čitanje i pisana jednostavnim jezikom, budući da se radi o slikovnicama i knjiga za djecu i mlade prilagođenima čitačima svih dobi.

U sklopu naše nakladničke djelatnosti imamo građu laganu za čitanje, ali nažalost naslovi, odnosno tekst nije prilagođen osobama s teškoćama čitanja.

Budući da su naša izdanja prvenstveno namijenjena predškolskoj djeci, pisana su jednostavnim jezikom [slikovnice].

Pošto nisam sigurna što bi točno definiralo lagano štivo mogla bih navesti naših pet slikovnica koje su pisane za djecu koja tek uče čitati pa su pisane sve velikim slovima.

Ako pod 'lagane' za čitanje mislite pristupačnu publicistiku onda je zapravo cijeli naš program takav.

Problem koji se kod ovakvih odgovora uočava jest da čak i oni koji nisu opća javnost, već se bave djelatnosti relativno bliskoj jednostavnom jeziku, nemaju svijest o tome što je jednostavan jezik, tj. poistovjećuju ga s građom za djecu ili eventualno tzv. lakim štivom kao što je publicistika pisana da bude "štivo za plažu". Upravo to može biti jedan od razloga zašto jednostavan jezik u Hrvatskoj u odnosu na neke druge zemlje nema status službenog jezika (Lenček i Kuvač Kraljević, 2021) niti se prepoznaje njegova vrijednost. Ovaj stav javnosti može značajno doprinositi stigmatizaciji osoba s jezičnim teškoćama, pa zbog toga čak i njihovom otporu da se koriste jednostavnim jezikom kao alatom za pristupačnost i inkluziju (Berget i Sandnes, 2018) što može imati i niz negativnih posljedica.

Dostupnost građe na jednostavnom jeziku u gradskim knjižnicama

Ukupno su pronađeni, odnosno dohvaćeni podaci o 33 naslova koje su nakladnici svrstali u građu laganu za čitanje, odnosno onu koju danas uvrštavamo u građu na jednostavnom jeziku. Navedeni naslovi koriste manji ili veći broj elemenata koji se navode u preporukama za prilagodbu prema načelima jednostavnog jezika. Bibliografija navedenih naslova dostupna je kao prilog ovom radu, a osim na opisanom istraživanju temelji se i na ranije sastavljenoj bibliografiji dostupnoj na mrežnoj stranici nacionalne kampanje „I ja želim čitati“ (Šolc, 2023). Svi su naslovi primarno namijenjeni djeci i mladima, pri čemu je riječ o svjetskim i domaćim klasicima koji su dio lektirne građe (55% dostupnih naslova) ili o literaturi usmjerenoj na poticanje pozitivnog razvoja djece (45%). Ono što se pritom uočava jest da i dalje prevladava razumijevanje kako su tekstovi i materijali na jednostavnom jeziku potrebni prvenstveno djeci s teškoćama u obrazovanju te kao poticaj za uvježbavanje čitanja kroz sadržaje koji su im bliski i zanimljivi. Međutim, i dalje nedostaje literature namijenjene mladima i odraslima s razvojnim ili stečenim jezičnim teškoćama, kao i odraslima koji pokušavaju naučiti hrvatski jezik, u vidu početnih, motivirajućih tekstova. Vjerovanje da je jednostavan jezik namijenjen isključivo djeci, zajedno s činjenicom da je većina dostupne literature usmjerena upravo na tu dobnu skupinu, dodatno može pridonijeti negativnoj percepciji kod odraslih koji iskazuju potrebu za podrškom u obliku tekstova i materijala na jednostavnom jeziku (Bredel, i Maaß, 2016).

Otežavajuća okolnost u pronalasku knjižnične građe na jednostavnom jeziku jest raznolikost načina na koje se ta građa označava, pri čemu se ističu sljedeći načini, s tim da jedan te isti naslov može biti označen s više različitih oznaka:

Jezična prilagodba prema smjernicama građe lagane za čitanje.

Jezična i grafička prilagodba po principu građe lagane za čitanje.

Jezična i grafička prilagodba teksta kao građe lagane za čitanje za osobe s poremećajima i teškoćama čitanja standardnog teksta.

Prerađeno prema smjernicama građe lagane za čitanje

Građa lagana za čitanje.

Prilagođena građa lagana za čitanje.

Knjiga je oblikovana i tiskana kako bi ju lakše čitale osobe s disleksijom.

Pisano Omo Type fontom prilagođenim za čitanje osobama s disleksijom i teškoćama u čitanju.

Publikacija zadovoljava europske standarde za izradu lako razumljivih informacija i pravila Inclusion Europe – europske udruge osoba s intelektualnim teškoćama i njihovih obitelji i namijenjena je osobito osobama s intelektualnim poteškoćama s čitanjem i razumijevanjem ili onima koji traže jednostavan sadržaj i osnovne informacije o temi

Za istraživanje dostupnosti 33 naslova na jednostavnom jeziku u gradskim knjižnicama pretraženi su katalozi gradskih knjižnica 10 najvećih gradova u Republici Hrvatskoj, odnosno: Knjižnica grada Zagreba, Gradske knjižnice Marka Marulića (Split), Gradske knjižnice Rijeka, Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek, Gradske knjižnice Zadar, Gradske knjižnice i čitaonice Pula, Gradske knjižnice Slavonski Brod, Gradske knjižnice „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac, Gradske knjižnice i čitaonice "Metel Ožegović" Varaždin. Dobiveni podaci uspoređeni su s brojem stanovnika pripadajućeg grada kako bi se vidjela zastupljenost po stanovniku. Dodatno, pregledom godišnjeg statističkog izvješća za 2023. godinu dobiven je uvid u broj primjeraka zvučnih knjiga u navedenim knjižnicama (Tablica 1.)

Tablica 1. Dostupnost građe na jednostavnom jeziku i zvučnih knjiga u gradskim knjižnicama

Gradovi (br. stanovnika)¹	Gradske knjižnice (br. primjeraka ukupno/br. stanovnika po primjerku)²	Gradske knjižnice (br. primjeraka zvučnih knjiga)³
Zagreb (767 131)	Zagreb (1090/704)	Zagreb (7211)
Split (160 577)	Osijek (207/465)	Karlovac (783)
Rijeka (107 964)	Split (165/974)	Varaždin (775)
Osijek (96 313)	Zadar (165/428)	Rijeka (391)
Zadar (70 779)	Rijeka (163/662)	Osijek (267)
Velika Gorica (61 075)	Karlovac (140/353)	Pula (170)
Pula (52 220)	Pula (109/480)	Zadar (147)
Slavonski Brod (49 891)	Varaždin (85/515)	Split (131)
Karlovac (49 377)	Velika Gorica (57/1071)	Slavonski Brod (37)
Varaždin (43 782)	Slavonski Brod (40 / 1247)	Velika Gorica (18)

Možemo uočiti da Knjižnice grada Zagreba, očekivano, imaju najveći broj primjeraka u odnosu na broj stanovnika, što ponovno svjedoči o centralizaciji različitih usluga i metoda podrške te, na žalost, o nejednakim mogućnostima za osobe s teškoćama u Republici Hrvatskoj (Detić i Kovačević, 2020; Jozipović i sur., 2020; Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021). Stvaranje kvalitetnog zakonodavnog okvira vezanog uz jednostavan jezik, odnosno prihvaćanje tog varijeteta standardnog jezika kao službenog jezika (kao što je znakovni jezik za osobe s oštećenjem sluha) može značajno pridonijeti smanjivanju ovakve neravnoteže. Kad se gleda omjer broja stanovnika i broja primjeraka, vidimo da bi Split trebao imati više primjeraka, kao i Velika Gorica i Slavonski Brod. Primjer Velike Gorice koja ima značajno manji broj primjeraka nego npr. Zagreb potvrđuje pretpostavku o izraženoj centralizaciji usluga u glavnom gradu, što znači da su svi koji imaju teškoće, a nisu u Zagrebu, u nepovoljnijem položaju kada je riječ o dostupnosti takvih usluga. Iako već znanstveno i stručno postoje dokazi o korisnosti jednostavnog jezika, te spoznaje same po sebi nisu dovoljne ako on nije dostupan onima kojima je potreban. Iznimno se pozitivno ističe Karlovac po broju primjeraka tiskane i zvučne građe u odnosu na broj stanovnika, što je zasigurno povezano s dugogodišnjom suradnjom knjižničara i logopeda te entuzijazmom struke. Svjedoče o tome i dugogodišnji stručni skupovi „Ostvarimo potencijale knjižnica“ koji se održavaju u Karlovcu, u Gradskoj knjižnici „Ivan Goran Kovačić“, a usmjereni su na osobe s teškoćama čitanja standardnog jezika.

Konačno, iako je dostupno 33 naslova, njihova je zastupljenost neujednačena (vidi Tablicu 2). Takva neujednačenost i mala dostupnost pojedinih djela dodatno otežava pristup određenim naslovima za više osoba istovremeno, bilo u istom kvartu ili čak gradu. Time se ograničavaju mogućnosti za organiziranje inkluzivnih aktivnosti, poput zajedničkog čitanja lektire na jednostavnom jeziku u razredu, što umanjuje prilike za poticanje društvenog uključivanja, razumijevanja i razvoja čitateljskih kompetencija kod svih učenika, posebno onih s teškoćama čitanja ili jezičnim izazovima. Nedostatak adekvatne knjižne građe također može obeshrabititi nastavnike i organizatore obrazovnih programa u primjeni takvih pristupa, čime se usporava i širenje svijesti o važnosti jednostavnog jezika kao sredstva podrške.

Najzastupljeniji naslovi	Br.	Najmanje zastupljeni naslovi	Br.
Gulliverova putovanja : 1. i 2. dio / Jonathan Swift [...] Zagreb : Zaklada Čujem, vjerujem, vidim, 2018.	127	Sijač sreće/Božidar Prosenjak [...] Zagreb : Alfa, 2016	39
Pale sam na svijetu/Jens Sigsgaard [...] Zagreb : Školska knjiga, 2018.	114	Prosjak Luka/August Šenoa [...] Zagreb : Zaklada Čujem, vjerujem, vidim, 2017.	35
Povjestice [...] /August Šenoa [...] Zagreb : Alfa, 2017.	114	Zvijezda koja čita = The reading star / tekst Ula Reič [...] – Zagreb : OmoLab komunikacije, 2020.	31
Priče iz davnine/Ivana Brlić-Mažuranić : [...] Zagreb : Zaklada Čujem, vjerujem, vidim, 2015.	104	Ivan Meštrović/Maja Šeparović Palada [...] Split : Muzeji Ivana Meštrovića, 2017.	13
Basne/Ezop [...] Zagreb : Školska knjiga, 2017.	95	Divlji konj/Božidar Prosenjak [...] Zagreb : Alfa, 2017.	74

ZAKLJUČAK

Jednostavni jezik predstavlja važno sredstvo osiguravanja pristupačnosti i oblik inkluzivnog pristupa, osobito za osobe s jezičnim teškoćama, ponajprije u području čitanja – s problemima u dekodiranju i/ili razumijevanju pročitano. U hrvatskom kontekstu, načela jednostavnog jezika najčešće se primjenjuju u obrazovnom sustavu, osobito u okviru prilagodbi lektirnih sadržaja za učenike s teškoćama čitanja i pisanja. Međutim, jednostavan jezik trenutačno se gotovo isključivo primjenjuje u obliku prilagodbi postojećih djela, dok sadržaji izvorno pisani na jednostavnom jeziku gotovo da ne postoje. Osim toga, mnogi nastavnici još uvijek nisu sigurni kako u praksu ugraditi načela jednostavnog jezika u nastavu, zbog čega je posebno važno unaprijed osigurati materijale koji mogu služiti kao potpora u radu i kao orijentacijska točka za daljnje prilagodbe.

Prilagodba tekstova na jednostavni jezik složen je proces koji ovisi o brojnim čimbenicima: vrsti i rodu književnog djela, vrsti diskursa, duljini i svrsi teksta (npr. udžbenički tekst, cjelovito književno djelo), te cilju same prilagodbe (Lenček i sur., 2022). U idealnim okolnostima, u proces se uključuju stručnjaci različitih profila – logopedi, lingvisti, knjižničari – a kad god je moguće, i sami autori izvornog djela (teksta). Takav pristup omogućuje očuvanje autentičnih ideja i sprječava narušavanje umjetničke vrijednosti djela, što je jedna od najčešćih primjedbi nastavnika hrvatskog jezika i književnika kada je riječ o prilagodbama književnih tekstova.

Pri tome je ključno jasno razlikovati ciljeve pojedinih aktivnosti. Situacije u kojima se zahtjeva čitanje izvornog teksta (npr. djela Ivane Brlić-Mažuranić ili antički epovi poput Antigone) mogu biti u suprotnosti s obrazovnim ishodima koji naglasak stavljaju na razumijevanje sadržaja, stila i značenja u književnopovijesnom kontekstu, a ne nužno na čitanje izvornog djela. Ako učenik ima teškoće u dekodiranju i razumijevanju, čitanje neprilagođenog teksta može znatno otežati ili onemogućiti postizanje obrazovnih ciljeva.

Dodatnu prepreku u svemu ovome predstavlja neujednačeno nakladničko označavanje građe na jednostavnom jeziku, što otežava njezino prepoznavanje i pronalazak, čak i kada je formalno dostupna u knjižnicama. Stoga je ključno osigurati jasno označavanje i dostupnost provjerenih, stručno prilagođenih materijala koji uistinu odgovaraju odrednicama jednostavnog jezika. Ipak, samo označavanje građe kao nečega pisanom na jednostavnom jeziku nije dovoljno. Uporaba logotipa ili isticanje da je tekst pisan jednostavnim jezikom mora biti popraćena provjerom s krajnjim korisnicima – primjerice, osobama s disleksijom – čije

povratne informacije predstavljaju ključnu potvrdu razumljivosti i pristupačnosti. Prilagodba teksta, dakle, predstavlja početnu točku i zahtijeva niz znanja o osobitostima jezika, teksta i populacije kojoj se namjenjuje, ali stvarna provjera valjanosti i učinkovitosti prilagodbe mjeri se mogućnostima djelovanja korisnika prema onome što je namjena čitanja čime se postiže istinsko ispunjavanje kriterija za imenovanje nečega djelom na jednostavnom jeziku.

Iako sve veći entuzijazam i potreba za pružanjem podrške osobama s jezičnim teškoćama u ovom kontekstu postoji među brojnim strukama, za uspješnu primjenu jednostavnog jezika nije dovoljna samo dobra volja – potrebni su temeljito razumijevanje, relevantna stručna znanja i sustavno praćenje značajki određene populacije, uz dugogodišnje iskustvo u radu s njom. Kao što su osobama s teškoćama kretanja nužna dizala i rampe, osobama s oštećenjem sluha znakovni jezik, osobama s teškoćama čitanja i razumijevanja neophodan je jednostavan jezik. U Hrvatskoj je hrvatski znakovni jezik priznat kao službeni, a upravo tom logikom važno je osvještavati značaj jednostavnog jezika kako bi se i on postupno približio takvom statusu, osobito imajući na umu njegovu ulogu u osiguravanju pristupačnosti za osobe s teškoćama u čitanju i razumijevanju. U brojnim europskim zemljama već je prepoznata važnost jednostavnog jezika kao sredstva za uključivanje i ravnopravno sudjelovanje u društvu, što bi trebao biti i cilj hrvatskoga sustava. Svijest o važnosti jednostavnog jezika raste, no, ona je i dalje nedovoljna, dijelom zbog toga što su jezične teškoće često nevidljive. Upravo ta nevidljivost otežava prepoznavanje potreba i smanjuje dostupnost usluga, čime se izravno utječe na kvalitetu života osoba koje bi od jednostavnog jezika imale najveću korist.

Literatura:

1. Ahrens, S., i Fioravanti, C. (2022). Cultural implications in Easy Language texts for migrants. Theoretical considerations and insights from practice in Germany and in Italy. *Journal of Translation and Technical Communication Research*, 15(2), 270–292. https://www.trans-kom.eu/bd15nr02/trans-kom_15_02_06_Ahrens_Fioravanti_Easy.20221219.pdf
2. Berget, G., i Sandnes, F. E. (2018). "I'm not stupid"–Attitudes towards adaptation among people with dyslexia. In M. Antona, i C. Stephanidis (Ur.), *Universal access in human-computer interaction. Methods, techniques, and best practices: UAHCI 2018. Lecture Notes in Computer Science – Vol. 1090* (pp. 557–566). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-78095-1_17
3. Bohman, U. (2021). Easy Language in Sweden. U C. Lindholm, i U. Vanhatalo (Ur.), *Handbook of Easy Languages in Europe* (str. 527–568). Frank & Timme. <https://doi.org/10.26530/20.500.12657/52628>
4. Bredel, U., i Maaß, C. (2016). *Leichte Sprache: Theoretische Grundlagen – Orientierung für die Praxis*. Dudenverlag.
5. Detić, R., & Kovačević, M. (2020). Stanje u logopedskoj praksi i potrebe logopeda u kontekstu dvojezičnosti i jezičnih teškoća. *Logopedija*, 10(2), 47–53. <https://doi.org/10.31299/log.10.2.1>
6. González-Sordé, M., & Matamala, A. (2024). Empirical evaluation of Easy Language recommendations: A systematic literature review from journal research in Catalan, English, and Spanish. *Universal Access in the Information Society*, 23(1), 1369–1387. <https://doi.org/10.1007/s10209-023-00975-2>
7. Hansen-Schirra, S., i Maaß, C. (2020). Easy Language – Plain Language – Easy Language Plus: Perspectives on comprehensibility and stigmatisation. U S. Hansen-Schirra i C. Maaß (Ur.), *Easy Language Research: Text and User Perspectives; Easy – Plain – Accessible, Volume 2* (str. 17–38). Frank & Timme. <https://doi.org/10.26530/20.500.12657/42088>
8. International Federation of Library Associations and Institutions – IFLA: Library Services to People with Special Needs Section (2010). *IFLA Professional Reports 120: Guidelines for easy-to-read materials*, Revision by M. Nomura, G. Skat Nielsen, i B. Tronbacke.

9. Jozipović, M., i Lenček, M. (2024) Obtaining informed consent from people with dyslexia: the role of easy language. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 60(2), 204–218. <https://doi.org/10.31299/hrri.60.2.9>
10. Jozipović, M., Ramljak, P., & Renić, I. (2020). Logopedska praksa s poremećajima glasa u Hrvatskoj. *Logopedija*, 10(1), 15–22. <https://doi.org/10.31299/log.10.1.3>
11. Lenček, M., i Kuvač Kraljević, J. (2021). Easy language in Croatia. U C. Lindholm & U. Vanhatalo (Ur.), *Handbook of Easy Languages in Europe* (str. 91–118). Frank & Timme. <https://doi.org/10.26530/20.500.12657/52628>
12. Lenček, M., Kuvač Kraljević, J., i Jozipović, M. (2022). Easy Language in Croatia. *International Journal of Childhood Education*, 3(1), 1–15. <https://doi.org/10.33422/ijce.v3i1.110>
13. Lindholm, C., i Vanhatalo, U. (2021). *Handbook of Easy languages in Europe*. Frank & Timme.
14. Maaß, C. (2020). Easy Language – Plain Language – Easy Language Plus: Balancing comprehensibility and acceptability. Frank & Timme.
15. Maaß, C., Rink, I., i Hansen-Schirra, S. (2021). Easy Language in Germany. U C. Lindholm, i U. Vanhatalo (Ur.), *Handbook of Easy Languages in Europe*. (str.191-218). Frank & Timme. <https://doi.org/10.26530/20.500.12657/52628>
16. Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. (2021). Strategija o pravima osoba s invaliditetom za razdoblje 2021.–2030. <https://mup.gov.hr/UserDocImages/2022/12/Unija%20ravnopravnosti%20Strategija%20o%20pravima%20osoba%20s%20invaliditetom%20za%20razdoblje%202021-2030.pdf>
17. Perin, D. (2020). *The Wiley handbook of adult literacy*. Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781119261407>
18. Popis 2021 : prvi digitalni Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. URL: <https://dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2021/88> [Pristup: 2025-04-03]
19. Skat Nielsen, G., & Irvall, B. (2001). Guidelines for library services to persons with dyslexia (IFLA Professional Reports No. 70). International Federation of Library Associations and Institutions.
20. Skat Nielsen, G., & Irvall, B. (2001). Guidelines for library services to persons with dyslexia (prijevod Hrvatskog knjižničarskog društva, 2004) [Smjernice za knjižnične usluge za osobe s disleksijom]. Hrvatsko knjižničarsko društvo.
21. Statistički podaci i pokazatelji uspješnosti narodnih knjižnica za 2023. godinu. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. URL: https://maticna.nsk.hr/wp-content/uploads/2024/05/Podaci_narodne_za_2023_2024.xlsx. [Preuzeto: 2025-04-03]
22. Šolc, V. (2023, 9. prosinca) Bibliografija tiskane građe lagane za čitanje objavljene u Hrvatskoj. I ja želim čitati. <https://ijazelimcitati.org/2023/12/09/bibliografija-tiskane-grade-lagane-za-citanje-objavljene-u-hrvatskoj/>
23. Tronbacke, B. (1997). Guidelines for easy-to-read materials (IFLA Professional Report No. 54). International Federation of Library Associations and Institutions.
24. Tronbacke, B. I. (1997). Guidelines for easy-to-read materials (prijevod Hrvatskog knjižničarskog društva, 2005) [Smjernice za građu laganu za čitanje]. Hrvatsko knjižničarsko društvo.
25. Ujedinjeni narodi (2006). Konvencija o pravima osoba s invaliditetom. <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>
26. Yang, L., Li, C., Li, X., Zhai, M., An, Q., Zhang, Y., Zhao, J., i Weng, X. (2022). Prevalence of Developmental Dyslexia in Primary School Children: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Brain Sciences*, 12(2), 240. <https://doi.org/10.3390/brainsci12020240>

NOVI PRISTUPI I STRATEGIJE ZA OSOBE S TEŠKOĆAMA U ČITANJU: PILOT-PROJEKT ROLE MODELS

New Approaches and Strategies for People with Reading Difficulties: Pilot Project Role Models

Primljeno: 17. 11. 2025.
Prihvaćeno: 1. 12. 2025.

Biljana Krnjajić

Osnovna škola Siniše Glavaševića, Vukovar
biljana.krnjajic@gmail.com

Jasna Panza

Osnovna škola Siniše Glavaševića, Vukovar
jasna.panza@gmail.com

Sažetak

Projekt pilot testiranja inkluzivnih obrazovnih materijala za učenike s teškoćama u razvoju proveden je u suradnji Osnovne škole Siniše Glavaševića i Osnovne škole Josipa Matoša iz Vukovara. U Vukovarsko-srijemskoj županiji Osnovna škola Josipa Matoša pruža obrazovanje učenicima s lakim, umjerenim i težim intelektualnim teškoćama, kao i učenicima s poremećajem iz spektra autizma. Cilj pilot-testiranja je promicanje inkluzije i raznolikosti u školi i razredu. Projekt je usmjeren na stvaranje inkluzivnijeg i poticajnijeg okruženja za učenje s teškoćama u razvoju. Osmišljen je niz aktivnosti kojima se potiče emocionalni i socijalni razvoj učenika, razvoj komunikacijskih vještina i pozitivnog mišljenja. Kako bi zajedno radili i stvarali, trebaju se uvažavati, poštivati i prihvaćati. Samo ujedinjeni u svojim različitostima možemo imati „supermoći“. U pilot-testiranju koristili smo materijale kreirane u projektu (zbirka kratkih, inspirativnih priča u formatu e-knjige) koji su predstavljali uzore učenicima s teškoćama u razvoju. Priče su osmišljene kako bi podržale istinski inkluzivne razrede i ponudile priliku za identifikaciju s pozitivnim modelima, odnosno uzorima, svim učenicima. Shvaćamo važnost pozitivnih uzora koji mogu utjecati na ponašanje učenika, njihove odnose i proces donošenja odluka. Štoviše, vjerujemo da priče koje čitaju duboko utječu na njih. Stoga nastojimo pružiti raznolikiji prikaz likova kako bismo proširili sposobnost učenika da vide sebe i druge u pričama s kojima se susreću. Želimo poboljšati njihove kompetencije i osnovne vještine, kao što je pismenost, kako bi postali samopouzdaniji te promicali inkluziju i raznolikost u školi i razredu.

Ključne riječi: empatija, inkluzija, razlike, senzibilizacija, sličnosti

Abstract

The pilot testing project of inclusive educational materials for students with disabilities was carried out in cooperation with the Siniša Glavašević Primary School in Vukovar and the Josip Matoš Primary School in Vukovar. The Josip Matoš School in Vukovar provides education to students with mild, moderate and severe intellectual disabilities, as well as students with autism spectrum disorders in the Vukovar-Srijem County. The aim of the pilot testing is to promote inclusion and diversity in the school and classroom. The project is aimed at creating a more inclusive and stimulating environment for learning with disabilities. A series of activities have been designed to encourage the emotional and social development of students, the development of communication skills and positive thinking. In order to work and create together, we need to appreciate, respect and accept each other. Only united in our differences can we have "superpowers". In the pilot testing, we used materials created in the project (a collection of short, inspiring stories in e-book format) that represented role models for students with disabilities. The stories are designed to support truly inclusive classrooms and provide opportunities for all students to identify with positive role models. We understand the importance of good role models, which can influence students' behavior, relationships, and decision-making. Moreover, we believe that the stories they read have a profound impact on them. Therefore, we strive to provide a more diverse cast of characters to broaden students' ability to see themselves and others in the stories they encounter. We want to enhance their competencies and basic skills such as literacy so that they become more confident, promoting inclusion and diversity in the school and classroom.

Keywords: empathy, inclusion, differences, sensitization, similarities

Uvod

U suvremenom obrazovanju sve se više naglašava važnost inkluzivnog pristupa koji omogućuje ravnopravno sudjelovanje svih učenika, neovisno o njihovim sposobnostima i teškoćama. Takav pristup polazi od pretpostavke da svako dijete ima pravo na kvalitetno obrazovanje i podršku prilagođenu vlastitim potrebama. Inkluzivno obrazovanje ne podrazumijeva samo fizičku prisutnost učenika u učionici, već i stvaranje poticajnog okruženja u kojem se svako dijete osjeća prihvaćeno, vrijedno i sposobno doprinijeti zajednici.

Poseban izazov u provedbi inkluzivnog pristupa predstavlja rad s učenicima koji imaju teškoće u čitanju. Čitanje je temelj cjelokupnog obrazovanja, razvojnih procesa i formiranja ključnih kompetencija, stoga teškoće u tom području mogu značajno utjecati na akademski uspjeh, samopouzdanje i motivaciju učenika. Teškoće u čitanju ubrajaju se među najčešće oblike specifičnih teškoća u učenju te zahtijevaju sustavno planiranje i primjenu diferenciranih strategija poučavanja. Učinkovito poučavanje u inkluzivnom kontekstu podrazumijeva razvoj metoda koje učenicima ne samo olakšavaju razumijevanje nastavnog sadržaja nego i potiču njihovu emocionalnu stabilnost, osjećaj pripadnosti te aktivno sudjelovanje u nastavi.

U tom kontekstu posebno se ističe pilot-projekt *Role models*, proveden u razrednoj nastavi u Osnovnoj školi Siniše Glavaševića u Vukovaru u kojemu junaci na različite načine oslikavaju svijet. Projekt je osmišljen s ciljem jačanja inkluzivnog obrazovanja kroz primjenu digitalno prilagođenih obrazovnih materijala i interaktivnih priča, koje učenicima s teškoćama u čitanju omogućuju bolje razumijevanje i dublje emocionalno povezivanje sa sadržajem. Projekt je pokazao da digitalni i vizualno podržani sadržaji, u kombinaciji s kreativnim pristupima, mogu značajno unaprijediti čitalačku pismenost, emocionalni razvoj, socijalnu integraciju te razvoj samopouzdanja i prihvaćanja različitosti kod učenika.

Cilj je ovoga rada prikazati suvremene pristupe i strategije u radu s učenicima koji imaju teškoće u čitanju, s posebnim naglaskom na pozitivna iskustva i rezultate proizašle iz provedbe pilot-projekta *Role models* – Junaci na različite načine oslikavaju svijet. Na temelju provedenih aktivnosti i opažanja, rad će istaknuti ključne elemente učinkovitog inkluzivnog poučavanja te ponuditi smjernice za daljnji razvoj prakse usmjerene na podršku svim učenicima.

Opis pilot-projekta *Role models*

Pilot projekt *Role models* – Junaci na različite načine oslikavaju svijet oblikovan je s jasno definiranim i višedimenzionalnim ciljevima usmjerenima na stvaranje kvalitetnog, pristupačnog i poticajnog obrazovanja za sve učenike, neovisno o njihovim individualnim mogućnostima i teškoćama. Glavna ideja projekta bila je potaknuti razvoj inkluzivnog obrazovanja kroz inovativne nastavne pristupe koji ujedinjuju tradicionalne pedagoške vrijednosti i suvremene digitalne tehnologije. Poseban je naglasak stavljen na osmišljavanje nastavnih sadržaja koji su ne samo razumljivi i vizualno podržani, nego i emocionalno angažirajući. Takav pristup učenicima omogućuje dublje povezivanje sa sadržajem, potiče njihovu motivaciju te doprinosi razvoju empatije i socijalne osjetljivosti.

Korištenjem interaktivnih e-knjiga, digitalnih alata i multimedijских materijala poticao se razvoj čitalačke i digitalne pismenosti – dviju ključnih kompetencija u suvremenom obrazovnom okruženju. Ovi alati nisu služili samo kao tehnička podrška nastavi, već i kao sredstvo za stvaranje dinamičnog, dostupnog i prilagođenog okruženja u kojem svaki učenik može učiti vlastitim tempom i na način koji mu najviše odgovara.

Projekt Role models time je ponudio primjer dobre prakse u kojem se integriraju inkluzivne vrijednosti, kreativni pristupi učenju i digitalne inovacije, stvarajući čvrste temelje za razvoj obrazovanja usmjerenog na djetetove potrebe i potencijale.

Emocionalni i socijalni razvoj učenika

Posebna se vrijednost projekta Role models – Junaci na različite načine oslikavaju svijet očitovale u sustavnom poticanju emocionalnog sazrijevanja učenika, razvoju njihovih komunikacijskih sposobnosti te jačanju socijalnih vještina. Kroz pažljivo osmišljene aktivnosti i vođene razgovore, učenici su imali priliku istraživati vlastite emocije, prepoznavati ih i imenovati te ih izražavati na primjeren i konstruktivan način. Identifikacija s likovima iz priča imala je posebno važnu ulogu u tom procesu. Učenici su, poistovjećujući se s junacima koji prolaze kroz različite emocionalne situacije, razvijali sposobnost razumijevanja tuđih osjećaja i perspektiva. Takav pristup poticao je razvoj empatije, tolerancije i međusobnog poštovanja, čime se stvaralo inkluzivno i podržavajuće razredno okruženje.

Projekt je ujedno pridonio jačanju samopouzdanja i osjećaja pripadnosti među učenicima. U aktivnostima koje naglašavaju individualne snage i pozitivne osobine djeca su imala priliku prepoznati vlastite sposobnosti i doživjeti uspjeh, bez obzira na teškoće s kojima se suočavaju. Na taj se način gradilo pozitivno samopoimanje i poticala unutarnja motivacija, što su ključni preduvjeti za uspješan emocionalni i socijalni razvoj.

U konačnici, projekt Role models potvrdio je važnost pristupa koji kombinira emocionalno učenje i socijalnu interakciju kao temelj za razvoj cjelovite osobnosti učenika te za stvaranje razredne zajednice utemeljene na razumijevanju, suradnji i međusobnom uvažavanju.

Obrazovni resursi i digitalni sadržaji

U provedbi su korišteni pažljivo osmišljeni obrazovni resursi koji su omogućili učinkovitu realizaciju postavljenih ciljeva. Ključni element bila je digitalna zbirka kratkih priča, prilagođena uzrastu i razini razumijevanja učenika nižih razreda osnovne škole. U okviru pilot-testiranja korišteni su edukativni materijali razvijeni unutar projekta, koji su uključivali zbirku kratkih, inspirativnih priča u formatu e-knjige. Neki od naslova obuhvaćenih ovom zbirkom bili su Vještica s čarobnim rukama, Tomo u kući djeda Božićnjaka, Pustolovine istraživačice Matilde, Alexovo putovanje, Bob i znanstveni laboratorij, Lopta je okrugla, Super Marko i Liliy u svijetu umjetnosti.

Slika 1. E-knjige (Izvor: Arhiva škole)

Svaka od ovih priča osmišljena je s ciljem podrške stvaranju istinski inkluzivnih razreda te pružanja prilika učenicima za identifikaciju s pozitivnim modelima i uzorima. U slikovnicama su učenici upoznawali vršnjake koji se razlikuju od ostalih zbog različitih tjelesnih ili drugih osobina. Na taj su način priče služile kao alat za poticanje razumijevanja, empatije i prihvatanja različitosti, te za promicanje poštovanja među učenicima bez obzira na individualne razlike.

Tekstovi su bili napisani jednostavnim jezikom, kraćim rečenicama i bogatim vizualnim sadržajem, što je olakšavalo razumijevanje i uključivanje učenika s teškoćama. Likovi u pričama predstavljali su širok raspon različitosti emocionalnih, kognitivnih, fizičkih i socijalnih kako bi se svaki učenik mogao identificirati s nekom situacijom ili osobom iz teksta.

Istodobno, priče su nosile snažne poruke o važnosti prijateljstva, međusobne pomoći, hrabrosti i prihvatanja. Uz svaku priču izrađeni su materijali za učenike od radnih listića, tematske radionice i prijedlozi za razgovor koji su pomogli u povezivanju književnog sadržaja s učenikovim svakodnevnim iskustvima.

Slika 2: Dixit kartice i kartice super moći (Izvor: Arhiva škole)

Na taj način projekt Role models predstavlja primjer sveobuhvatnog pristupa obrazovanju koji integrira čitalačku pismenost, emocionalni razvoj i inkluzivne vrijednosti.

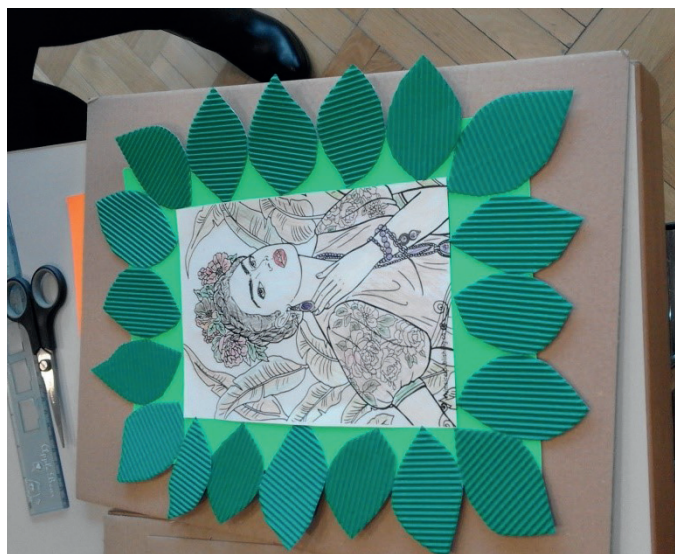
Aktivnost „Priča o Fridi Kahlo“

U okviru pilot-testiranja provedena je i aktivnost pričanja prilagođene verzije životne priče Fride Kahlo, slavne meksičke umjetnice. Naglasak je bio na njezinoj hrabrosti, upornosti i prihvatanju vlastite različitosti. Priča je bila prilagođena uzrastu učenika razredne nastave, uz pojašnjenja i ilustracije koje su pomogle u razumijevanju složenijih dijelova njezina života (npr. bolest, nesreća, umjetničko stvaranje).

Kroz priču su se isticali trenuci Fridine snage — njezina sposobnost da se ne preda unatoč životnim izazovima, način na koji je s pomoću umjetnosti izražavala svoje osjećaje, te njezina autentičnost i vjernost vlastitom identitetu.

Aktivnost „Moje jedinstveno ja“

U ovoj aktivnosti učenici su nastavili razvijati svijest o vlastitoj individualnosti likovnim izražavanjem. Samostalno su stvarali portrete u stilu Frida Kahlo, pri čemu su naglašavali njezine posebnosti. Aktivnost je poticala samopouzdanje, samoprihvatanje i kreativnost, a ujedno je doprinijela spoznaji da su razlike među ljudima prirodne i vrijedne poštovanja.

Slika 3, 4, 5: Portreti u stilu Frida Kahlo (Izvor: Arhiva škole)

Aktivnost „Plavi grad, žuti grad“

Sljedeća aktivnost provedena s učenicima temeljila se na promicanju suradnje, razumijevanja i prihvatanja različitosti kroz simboličku i kreativnu igru pod nazivom „Plavi grad, žuti grad“.

Učenici su bili raspoređeni u dvije skupine, ovisno o boji (plava ili žuta) koju su odabrali u prethodnoj igri. Svaka skupina dobila je papire u svojoj boji (plave ili žute). Na jednom su papiru ispisivali popis stvari koje mogu biti te boje čime se poticalo asocijativno i divergentno mišljenje. Od preostalih papira učenici su izrađivali kuće različitih veličina, što je omogućilo izražavanje kreativnosti i suradnje unutar skupine.

Nakon završetka izrade, svaka je skupina predstavila svoj „grad“ i popis riječi na velikom bijelom papiru, koji je bio postavljen na pod ili stol. Knjižničarka je potaknula razgovor pitanjem: „Koja boja je važnija i zašto?“ čime se otvorila rasprava o jednakovrijednosti, različitosti i potrebi za međusobnim uvažavanjem.

U sljedećem dijelu aktivnosti učenicima je predstavljena slikovnica „Plavi grad, žuti grad“, koja tematski nadopunjuje simboliku boja i suradnje. Tijekom čitanja, knjižničarka je uključivala djecu pitanjima poput: „Imate li ideju kako su mogli obojati most?“, potičući time njihovu participaciju, maštu i empatijsko promišljanje.

Po završetku čitanja svi su učenici zajedno na velikom papiru crtali most koji simbolizira povezivanje i suradnju između dvaju gradova, odnosno dviju različitih skupina. Na taj način učenici su aktivno stvarali vizualni prikaz zajedništva i spoznali važnost suradnje te prihvatanja različitosti kao temelja zajedničkog napretka.

Zajedničkim aktivnostima učenici su bili potaknuti na suradnju i zajedničko stvaranje, čime se naglašavala ideja da je jedinstvo u različitostima ključno za razvijanje njihovih „supermoći“. Ova interakcija omogućila im je da uče kako se nositi s različitim situacijama te da razumiju važnost timskog rada i međusobne podrške, čime se poticala socijalna integracija i osnaživanje učenika kao aktivnih sudionika inkluzivnog obrazovnog okruženja.

Slika 6: Plavi grad, žuti grad (Izvor: Arhiva škole)

Aktivnost „Promatranje slike i osmišljavanje pitanja na temu tolerancije i prihvaćanja različitosti“

U okviru pilot-testiranja provedena je i aktivnost usmjerena na razvoj empatije, kritičkog mišljenja i komunikacijskih vještina, pod nazivom „Promatranje slike i osmišljavanje pitanja na temu tolerancije i prihvaćanja različitosti“. Djeci je ponuđena ilustracija koja prikazuje situaciju povezanu s temama tolerancije, međusobnog poštovanja i prihvaćanja različitosti — primjerice, djecu različitih kultura koja se zajedno igraju ili dijele u invalidskim kolicima koje sudjeluje u zajedničkoj igri. Zadatak učenika bio je promatrati sliku i, umjesto davanja odgovora na već postavljena pitanja, osmisлити vlastita pitanja vezana uz prikazanu situaciju. Primjeri pitanja koja su učenici mogli formulirati uključuju:

- Zašto su svi važni u igri?
- Kako se osjećaju djeca na slici?
- Što bi ti učinio/la da vidiš da je netko isključen iz igre?

Tijekom aktivnosti uočeno je da djeca prirodno lakše daju odgovore nego što postavljaju pitanja, što je otvorilo prostor za dodatni rad na razvoju misaonih i jezično-komunikacijskih vještina. Aktivnost je potaknula učenike na dublje promišljanje i razumijevanje društvenih odnosa, kao i na razvijanje empatije prema drugima.

Kako je aktivnost napredovala, djeca su se postupno oslobodila u izražavanju i sve su spremnije dijelila vlastite ideje i osjećaje. Uočeno je povećanje sigurnosti u verbalnoj komunikaciji, kao i veća spremnost na uvažavanje različitih perspektiva svojih vršnjaka. Ova aktivnost pokazala se posebno učinkovitom u poticanju otvorenosti, emocionalne pismenosti i kritičkog promišljanja kod učenika mlađe školske dobi.

Slika 7: Kartice za aktivnost promatranje slike (Izvor: Arhiva škole)

Aktivnosti i metode

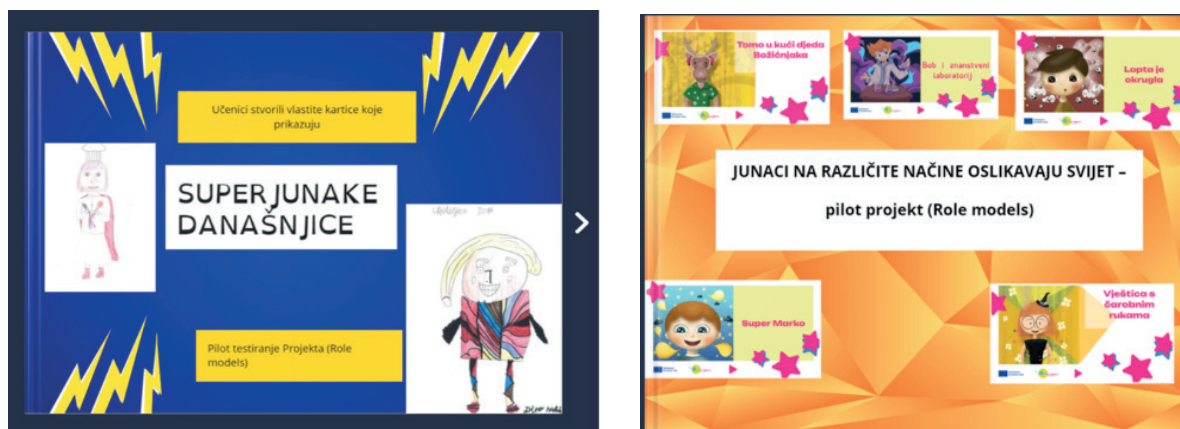
Jedna od ključnih aktivnosti bila je izrada „kućica vrlina“. Djeca su, koristeći razne materijale (dasmasa), kreirala kućice koje simboliziraju dječja prava poput prava na kreativnost, hrabrost, upornost, marljivost, strpljivost, mudrost i ljubaznost. Svaka kućica bila je jedinstvena i tako odražavala individualnost i kreativnost svakog učenika. Ove aktivnosti pomogle su djeci da bolje razumiju i internaliziraju vrijednosti koje su im predstavljene.

Primjer dobre prakse: aktivnost „Tko je superheroj?“

U okviru pilot-projekta razvijena je aktivnost „Tko je superheroj?“ osmišljena s ciljem poticanja emocionalnog izražavanja, razvijanja empatije, prihvaćanja različitosti te promicanja pozitivnog ponašanja među učenicima mlađe školske dobi. Kroz vođenu diskusiju, vizualne poticaje i refleksivno promišljanje učenici se potiču da pojam superheroja sagledaju iz šire perspektive – uviđajući da heroji nisu samo izmišljeni likovi iz popularne kulture, već i stvarne osobe iz njihova neposrednog okruženja, poput članova obitelji, prijatelja i učitelja. Aktivnost započinje otvorenom raspravom u kojoj učenici iznose svoja viđenja superheroja, dok knjižničarka i učiteljica usmjeravaju razgovor prema ideji da stvarni heroji ne trebaju imati plašt ni nadnaravne moći kako bi bili uzori. Učenici se potiču da prepoznaju vlastite „superakcije“ i shvate kako i sami mogu biti superheroji, neovisno o izazovima s kojima se suočavaju. Središnji dio aktivnosti temelji se na korištenju poticajnih kartica koje prikazuju s jedne strane poznate izmišljene junake, a s druge strane djecu ili odrasle koji svojim svakodnevnim djelima pokazuju hrabrost, suosjećanje ili odgovornost. Promatrajući i uspoređujući prikaze, učenici razvijaju sposobnost analitičkog mišljenja, verbalnog izražavanja i kritičkog promišljanja o stvarnim vrijednostima. Posebna se pažnja posvećuje razumijevanju ponašanja u kontekstu emocija i teškoća. Knjižničarka učenike usmjerava na to da loše ponašanje često proizlazi iz nesnalaženja u emocionalno zahtjevnim situacijama te ih potiču da ne poistovjećuju osobu s ponašanjem. Učenici se također ohrabruju da prepoznaju vlastite „supermoći“ – osobine i vještine koje ih čine posebnima i sposobnima pridonijeti zajednici.

Aktivnost potiče razvoj komunikacijskih vještina, emocionalne pismenosti, kritičkog mišljenja, empatije i suradnje. Učionica se pritom pretvara u sigurno i podržavajuće okruženje u kojem učenici slobodno izražavaju misli i osjećaje, uvažavaju mišljenja drugih i uče o važnosti prihvaćanja različitosti. Koncept „svakodnevnog superheroja“ tako postaje most između stvarnog života i obrazovnog sadržaja, pružajući učenicima snažan motivacijski okvir za daljnje učenje i osobni razvoj. Aktivnost Tko je superheroj? pokazala se iznimno učinkovitom i u radu s učenicima s teškoćama u razvoju, jer

omogućuje povezivanje na osobnoj razini, razvijanje pozitivne slike o sebi i stvaranje inkluzivnog razrednog ozračja.

Zbirka učeničkih radova prikazana putem alata BookCreator, dostupne na:
https://read.bookcreator.com/iE56mhLzKCQVL0VWkO3azKdW5X82/Mh-34eH_RQmYCYkWDHpTYQ i <https://read.bookcreator.com/iE56mhLzKCQVL0VWkO3azKdW5X82/S02VX2wSQQK5mapgBi7G7Q>

Kreativne radionice i proces stvaranja priče

Cjelokupna serija radionica unutar projekta osmišljena je s ciljem poticanja kreativnog izražavanja, razvojnih vještina i razumijevanja ključnih elemenata priče. Pažljivo strukturiranim aktivnostima učenici prolaze kroz proces stvaranja priče – od oblikovanja likova i definiranja mjesta radnje do prepoznavanja sukoba i pronalaženja rješenja. U početnim koracima učenici stvaraju likove kombinirajući igru i vizualnu kreativnost, dok stvaranjem karte mjesta radnje prostorno organiziraju tijek priče i smještaju likove u konkretne kontekste. Slijedi niz aktivnosti koje potiču razmišljanje o izazovima i mogućim rješenjima, čime učenici razvijaju sposobnost analize problema i osmišljavanja konkretnih akcija koje likovi mogu poduzeti.

U završnoj fazi učenici u skupinama povezuju elemente priče u smislenu radnju, stvarajući logičan i koherentan slijed događaja. u grupnom radu svatko doprinosi razvoju priče, crtajući ili dopunjavajući elemente na zajedničkim listovima, što potiče suradničko učenje i poštivanje tuđih ideja.

Izrada i uporaba ilustracija

Učenici izrađuju ilustracije vlastitim crtežima ili uz pomoć digitalnih alata poput Canve, GIMP-a, Photopee ili Paint 3D-a, a mogu koristiti i besplatne repozitorije ilustracija (Wikimedia Commons, Pexels, Pinterest, Pixabay). Važno je voditi računa o autorskim pravima i pravilima korištenja materijala. Posebno korisne pokazale su se aplikacije poput Araasaca i Pictoselectora koje nude ilustracije prilagođene učenicima s teškoćama u razvoju. Moguće je koristiti i generatore umjetne inteligencije kao što su Fotor, Stable Diffusion, Craiyon i DeepAI, koji omogućuju stvaranje vizualnog sadržaja prema vlastitim opisima.

U završnom dijelu učenici uče kako odgovorno koristiti digitalne materijale, prepoznati pojmove javne domene i autorskih prava te povezati vizualni i narativni izričaj. Na taj način razvijaju digitalnu, likovnu i jezičnu pismenost, a stvaranje ilustracija dodatno osnažuje njihovu motivaciju i kreativnost.

Zaključak

Projekt Role models – Junaci na različite načine oslikavaju svijet predstavlja primjer uspješnog, inkluzivnog i interdisciplinarnog pristupa učenju koji povezuje obrazovne, emocionalne i socijalne aspekte razvoja učenika. Integracijom čitalačke pismenosti, emocionalnog sazrijevanja i digitalnih kompetencija projekt pridonosi stvaranju školske zajednice koja njeguje empatiju, prihvaćanje, suradnju i međusobno poštovanje.

Učenicima je omogućeno učenje koje uvažava njihovu individualnost, potiče osjećaj prihvaćenosti te otvara prostor za osobni i socijalni razvoj. Na taj način projekt ne samo da doprinosi razvoju inkluzivne školske kulture, nego i pokazuje kako suvremeno obrazovanje može biti usmjereno na cjelovit razvoj djeteta — intelektualni, emocionalni i društveni.

Slika 10: Pjesmica nastala u okviru nastavne aktivnosti

Literatura:

1. Bojović, D. Više od igre-svijet u meni: dramske metode u radu s djecom. Split: Harfa, 2015.
2. Milčec, M. Svaka je mrvica važna: 120 priča za djecu. Zagreb: Školska knjiga, 2017.
3. Rebrović, Lj., Pipal, I. Plavi grad, žuti grad. Zagreb: Mala zvona, 2018.
4. Relja, J. Učim i veselim se : didaktički materijali za poticanje kognitivnog, socijalnog i emocionalnog razvoja učenika u dobi od 6 do 10 godina. Zagreb: Ljevak, 2016.
5. Edukativni filmovi:
 - Pedro Solís García – „Cuerdas”: <https://www.youtube.com/watch?v=vtrHla0RkAo>
 - "The Present" - by Jacob Frey / Dar: <https://www.youtube.com/watch?v=WfxQuD9weWM>

POTPORA STUDENTIMA I PRILAGODBA PROGRAMA U REDOVNOM ŠKOLOVANJU U VISOKOOBRAZOVNOJ USTANOVI

Student support and program adaptation in full-time education at a higher education institution

Primljeno: 17. 11. 2025.
Prihvaćeno: 1. 12. 2025.

Majda Šavor

Veleučilište u Karlovcu
majda.savor@vuka.hr

Sažetak

Studenti sa teškoćama čitanja, pisanja ili teškoćama učenja sve su više prepoznati u sustavu visokog obrazovanja te imaju pravo na prihvatljivu prilagodbu praćenja nastave i polaganja ispita uz poštivanje akademskih standarda. Najčešće se prilagodba sastoji u grafičkoj prilagodbi ispitnog materijala, prilagodbi nastavne literature, produljenom vremenu pisanja ispita, produljenom vremenu za predaju seminarskih radova. Uz to, moguće je prilagoditi nastavni i ispitni proces i na dodatne načine koji bi uključivali tehničku opremu, preuzimanje nastavnih materijala unaprijed i sl.

Prilagodbu nastavnog procesa studenti mogu dobiti na temelju prijašnje dokumentacije tj. nalaza i mišljenja logopeda, rješenja o individualiziranom pristupu u osnovnoj ili srednjoj školu, odluci o polaganju državne mature uz prilagodbu ispitne tehnologije ili nekog drugog dokumenta iz kojeg su vidljive teškoće studenta ili način potreban način prilagodbe. Studenti kod kojih su prisutne teškoće, a nemaju prethodnu dokumentaciju upućuju se na pregled logopedu.

Studenti sa teškoćama čitanja mogu se obratiti službi za podršku studentima ili službi za podršku studentima s invaliditetom na visokom učilištu kojeg pohađaju radi ostvarivanja prava. Različita visoka učilišta imaju različito razrađene procedure ostvarivanja prava koje uključuju podnašanje zahtjeva za prilagodbu uz postojeću dokumentaciju.

Zbog straha od negativne procjene okoline ili negativnih iskustava tijekom dosadašnjeg obrazovanja neki studenti odlučuju se ne potražiti pomoć pa tako stvaran broj studenata s teškoćama čitanja ostaje nepoznat. S druge strane, neki studenti su razvili dobre kompenzacijske mehanizme što potencijalno predstavlja dodatni razlog za ne traženje podrške.

Uz navedenu prilagodbu važno je istaknuti i podršku u usvajanju tehnika učenja te psihološku podršku. Nošenje s teškoćama u čitanju zahtijeva

Abstract

Students with reading, writing, or learning difficulties are increasingly recognized within the higher education system and have the right to reasonable accommodations in teaching process and taking exams, while academic standards are upheld. Adaptations most commonly include graphical adjustments to exam materials, adaptation of course literature, extended exam-taking time, and extended deadlines for submitting seminar papers. Additionally, further adaptations of teaching and examination processes are possible, including the use of technical equipment, access to teaching materials in advance, and similar measures.

Students may obtain adaptations based on prior documentation, such as reports and opinions from speech and language therapists, decisions on individualized approaches during primary or secondary school, permissions for adapted procedures during state exams, or other documentation that indicates the student's difficulties and the necessary adaptations. Students who experience difficulties but lack prior documentation are referred to a speech and language therapist for evaluation.

Students with reading difficulties may contact the student support office or the office for students with disabilities at their higher education institution to exercise their rights. Different institutions have different procedures for accessing support, typically requiring submitting a request for adjustment with necessary documentation.

Due to fear of negative judgment or past negative educational experiences, some students choose not to seek help, leaving the actual number of students with reading difficulties unknown. Conversely, some students may have developed effective compensatory mechanisms, which may further reduce the likelihood of them seeking support.

In addition to academic adaptations, it is important to highlight the need for support in learning strategies and also psychological support. Coping

više truda i vremenskog angažmana u usvajanju gradiva u odnosu na studente koji takve teškoće nemaju. To može dovesti do više razine stresa, nižeg samopoštovanja i samopouzdanja, jačeg doživljaja neuspjeha, više razine anksioznosti i sl. Stoga je uz nastavnu prilagodbu studentima s teškoćama čitanja potrebno osigurati i mogućnost psihološke podrške kako bi lakše ostvarili svoje pune potencijale.

Ključne riječi: teškoće čitanja, prilagodba, psihološka podrška

with reading difficulties requires more effort and time to master the teaching material compared to students without such difficulties. This can lead to increased stress, lower self-esteem and self-confidence, stronger feelings of failure, heightened anxiety, and similar issues. Therefore, alongside academic accommodations, students with reading difficulties should also have access to psychological support to help them reach their full potential.

Keywords: reading difficulties, accommodation, psychological support

Uvod

Sve je više studenata koji se radi disleksije obraćaju nadležnim službama na visokim učilištima sa zahtjevom za prilagodbu nastavnog procesa i polaganja ispita. Među tim studentima također je sve više onih kojima kroz prijašnji sustav obrazovanja nije dijagnosticirana disleksija. Dio studenata s disleksijom ipak ostaje neidentificiran jer odlučuju ne potražiti podršku pri studiranju. Različiti su razlozi tome. Dio studenata još uvijek ima strah od stigmatizacije okoline što može uključivati strah od stigmatizacije nastavnika, vršnjaka ili moguće posljedice na buduće zapošljavanje. Dio neidentificiranih studenata razvio je tokom školovanja vlastite resurse u vidu specifičnih tehnika učenja bez posebnih prilagodbi nastavnog procesa. Posebnu pažnju treba posvetiti trećoj skupini studenata koji nedovoljno poznaju svoja prava u visokom obrazovanju zbog čega se ne obraćaju sustavima za podršku studentima. Takvi studenti se često javljaju u centre za podršku ili studentska savjetovališta radi teškoća u polaganju ispita i svladavanju gradiva općenito pri čemu se identificiraju specifične teškoće, a studenti se informiraju o daljnjim postupcima.

Sve do 2010.g. nije bilo podataka o broju studenata s disleksijom u Republici Hrvatskoj. Prvo evidentiranje studenata s disleksijom počelo je 2009.g. kroz projekt iSHEDS Tempus (Identification and support in Higher Education for Dislexic Students) radi pružanja podrške u studiranju na Sveučilištu u Zagrebu (Smjernice za izjednačavanje mogućnosti studiranja osoba s disleksijom, 2011). Upis studija može biti veliki izazov za osobe s disleksijom što ukazuje na potrebu za organiziranjem sustava podrške. S druge strane sustav treba biti usmjeren i na identifikaciju jakih strana studenata s disleksijom (Lenček, 2012.) kako bi se razvijali njihovi kapaciteti.

Studenti s disleksijom imaju istih teškoća kao i učenici na prethodnim razinama obrazovanja. Dijagnostički priručnik DSM V (2014.) disleksiju definira kao specifični poremećaj čitanja pri kojem je narušena točnost čitanja riječi, brzina ili fluentnost čitanja te razumijevanje pročitano, a ne može se objasniti nekim drugim teškoćama. Te teškoće često prate i teškoće u pismenom izražavanju, a nekad i u organiziranju i radu u okviru zadanih rokova.

Na mnogim visokim učilištima osnovani su centri za podršku studentima s invaliditetom. Ti centri pružaju savjetodavnu podršku studentima s različitim teškoćama, izdaju stručna mišljenja o školovanju studenata s disleksijom te pružaju podršku nastavnicima u radu sa studentima s disleksijom.

Zakonodavni okvir

Zakon o visokom obrazovanu i znanstvenoj djelatnosti (NN 119./2022.) ne navodi termin disleksija, ali navodi se da studenti s utvrđenim stupnjem invaliditeta koji studiraju u redovitom statusu ostvaruju posebna prava iz studentskog standarda u skladu s općim aktom visokog učilišta.

Pravilnik o organizaciji i djelovanju Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu koji je stupio na snagu 2010. godine navodi da je Ured za studente s invaliditetom namijenjen svim studentima koji zbog bolesti, oštećenja ili poremećaja, bez obzira na rješenje o utvrđenom postotku tjelesnog oštećenja, imaju stalne, povremene ili privremene teškoće u realizaciji svakodnevnih akademskih aktivnosti (studenti s oštećenjima vida i sluha, motoričkim poremećajima, kroničnim bolestima, psihičkim bolestima i poremećajima i specifičnim teškoćama učenja kao primjerice disleksijom, disgrafijom i ADHD-om, te ostalim zdravstvenim stanjima i teškoćama koje mogu utjecati na tijek studiranja). Studenti s disleksijom klasificiraju se u skupinu studenata s invaliditetom ili teškoćama i kao takvi ostvaruju prava kao i ostali studenti s invaliditetom u skladu sa prisutnim teškoćama.

Smjernice za unapređenje sustava potpore studentima s invaliditetom u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj (2016.) pozivaju se na Pravilnik o organizaciji i djelovanju Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu (2010.) te usvajaju istu klasifikaciju studenata s invaliditetom.

U okviru navedenog projekta iSHEDS Tempus (Identification and support in Higher Education for Dislexic Students) po vodstvu koordinatorice projekta za Hrvatsku prof.dr.sc. Marije Lenček donesene su Smjernice za izjednačavanje mogućnosti studiranja osoba s disleksijom (2011.g.) kojima se definira ostvarenje prava studenata s disleksijom na jednake mogućnosti školovanja što se odnosi na mogućnosti prijavljivanja, prilagodbu u nastavi, prilagodbu provođenja ispita te ostale oblike podrške.

Koordinacija pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za podršku u visokom obrazovanju (2023.) donijela je brošuru Za sadašnje i buduće studente s invaliditetom: Što je bitno znati o pravima i oblicima potpore u kojoj se navodi da Studenti s invaliditetom, uključujući studente sa specifičnim teškoćama u učenju, kao primjerice disleksijom, disgrafijom, ADHD-om, za koje postoji takva potreba, imaju pravo na individualizirano prilagođen način praćenja nastave i polaganja ispita.

Hrvatska akademska i istraživačka mreža – CARNET u suradnji s Centrom za istraživanje, edukaciju i primjenu novih znanja UP2DATE uz provjeru i nadopunu Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske – SOIH i Hrvatskog saveza slijepih donijela je Smjernice za osiguravanje digitalne pristupačnosti (2019.). Dokument navodi specifične smjernice za osobe s teškoćama u učenju i čitanju koje se odnose na organizaciju mrežnih sadržaja, jezično oblikovanje teksta, vrstu fonta i važnost prilagodbe fonta te audio i video zapise.

Nacionalna skupina za unapređenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj donijela je Plan mjera za unapređenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja za razdoblje 2023. – 2025. (2023.) koje se između ostalog odnose i na studente s invaliditetom. Plan mjera definira aktivnosti kao što su prikupljanje podataka o studentima s invaliditetom, poticanje daljnjeg razvoja centara za podršku studentima s invaliditetom, identifikaciju potreba studenata i sl.

Evidentiranje i ostvarivanje prava studenata s disleksijom

Studenti s disleksijom imaju mogućnost izjašnjavanja o svom statusu već prilikom upisa na studij, prilikom upisa svake iduće godine ili u bilo kojem trenutku u kojem žele podršku u nastavnom procesu i procesu polaganja ispita.

Ukoliko visoko učilište organizira dodatnu provjeru znanja za upis na studijske programe, učenik ima pravo na individualizirani prilagođeni način provođenja dodatnih provjera. Za ostvarivanje tog prava, učenik se treba na vrijeme obratiti visokom učilištu (Nacionalna skupina za unapređenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja, 2016.). Učenici sa disleksijom imaju također pravo na prilagodbu ispitne tehnologije na državnoj maturi.

Studenti podnašaju zahtjev za ostvarivanje svojih prava najčešće centrima/uredima/koordinatorima za studente s invaliditetom ili centrima/uredima/koordinatorima za podršku studentima, ovisno o organizacijskoj strukturi visokog učilišta na kojem student studira. Zahtjev potkrepljuju odgovarajućom dokumentacijom (rješenjima o individualiziranom pristupu u prethodnom obrazovanju, prilagodbi ispitne tehnologije na državnom maturi, nalazima i mišljenjima logopeda i sl.). Studenti koji nemaju prijašnju dokumentaciju koja potvrđuje postojanje disleksije upućuju se prije rješavanja zahtjeva na dijagnostički postupak od strane logopeda. Na temelju zahtjeva i dokumentacije donosi se rješenje tj. preporuka o načinima prilagodbe nastavnog procesa i procesa polaganja ispita.

Prilagodba nastavnog procesa i procesa polaganja ispita

Načini prilagodbe nastavnog procesa i polaganja ispita ovise o specifičnim teškoćama studenta. Prilikom prilagodbe važno je paziti na to da svi ishodi učenja moraju biti ispunjeni. Prilagodba treba biti prihvatljiva kako bi se olakšalo usvajanje ishoda učenja, ali treba paziti da se ne naruše akademski standardi o čemu treba voditi računa sam predmetni nastavnik (Kiš-Glavaš, 2012). Ono što treba biti prilagođeno je sami proces stjecanja ishoda učenja pri čemu sve profesionalne kompetencije trebaju biti usvojene (Nacionalna skupina za unapređenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja, 2016.). U istraživanju koje je provedeno sa fokus skupinama studenata s invaliditetom u Zadru i Rijeci sami studenti su naglasili kako im je važno da profesori nemaju dvostruka mjerila u vezi s ocjenjivanjem studenata s invaliditetom (Doolan i sur, 2015.). Iz tog razloga Smjernice za unapređenje sustava potpore studentima s invaliditetom u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj navode uvođenje obaveze pravodobnog informiranja nastavnika o upisu studenta s invaliditetom na njihov predmet kako bi mogli pripremiti na vrijeme.

Prema uputama Koordinacije pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za podršku u visokom obrazovanju (2023.) prilagodba nastavnog procesa može uključivati: prilagodbu ispitne literature, korištenje prilagođene računalne tehnologije tijekom predavanja, ustupanje prezentacija i nastavnih materijala unaprijed (u digitalnom ili pisanom obliku), produljeno vrijeme pisanja seminarskih i drugih radova. Prema Smjernicama za izjednačavanje mogućnosti studiranja osoba s disleksijom (2011.) studentima s disleksijom je dozvoljeno audio snimanje predavanja bez posebnih dodatnih odobrenja uz prethodnu najavu nastavniku. Takve snimke student smije koristiti isključivo za osobnu upotrebu. Uz navedeno, smjernice donose preporuke o grafičkom oblikovanju pisanih materijala (jednostavan font, vrsta slova, veći prored, poravnanje teksta) uključujući i prezentacije.

Prilagodba procesa polaganja ispita obuhvaća omogućavanje usmene provjere znanja umjesto pismene kad god je to moguće, a posebno umjesto pisanja eseja, produljenje vremena pisanja ispita za barem 30% u odnosu na vrijeme koje imaju na raspolaganju ostali studenti, izbjegavanje kratkih i brzih pismenih provjera znanja, metoda ispitivanja višestrukim izborom koji se odnosi na sličan sadržaj, izbjegavanje pisanja odgovora u posebne liste papira i sl. Samo ocjenjivanje pismenih radova također je dio prilagodbe polaganja ispita. Imajući na umu da je u konačnici važna usvojenost ishoda učenja i poznavanje gradiva, a ne način izražavanja ili pravopisne i gramatičke greške, sve dok je ispravno prenesena suština teme koja se ocjenjuje. Pri tome studentu treba omogućiti da se izražava na način koji mu najviše odgovara npr. na računalu (Smjernice za izjednačavanje mogućnosti studiranja osoba s disleksijom, 2011).

Digitalna podrška

Studentima s disleksijom izuzetno pomažu različita digitalna rješenja, od onih koja omogućuju prilagođen izgled teksta (font, boja, veličina slova), lakše pismeno izražavanje do onih koji pretvaraju tekst u govor (Brkljačić i sur, 2022.). Studentima s disleksijom potrebno je učiniti dostupnom različite digitalne tehnologije te također omogućiti korištenje računala na nastavi te prema potrebi na pismenim ispitima.

Akadska i psihološka podrška

Teškoće s kojima se studenti s disleksijom nose, a koje ne rijetko uključuju ulaganje dodatnog napora i više vremena kako bi usvojili ishode učenja od ostalih studenata, mogu imati za posljedicu više razine stresa, anksioznosti, frustracije, depresivnosti, naučene bespomoćnosti, niže samopouzdanje i samopoštovanje. Posljedice također mogu biti pojačani umor te jači doživljaj neuspjeha. Sve to može dovesti do pada motivacije, koncentracije i slabijeg školskog uspjeha.

Iz tog razloga studentima s disleksijom nužno je po potrebi osigurati podršku u usvajanju vještina učenja u skladu sa specifičnim teškoćama, tehnika organiziranja gradiva, načina ponavljanja i provjere naučenoga, vještina organiziranja vremena i prezentacijskih vještina te podučiti kako utjecati na koncentraciju i motivaciju za učenje. Važno imati na umu utjecaje na emocionalni status koji može biti narušen uslijed teškoća koje nosi disleksija. Stoga je važno osigurati i psihološku podršku studentima kako bi lakše regulirati svoje emocije i gradili resurse za nošenje sa teškoćama. Uza sve navedeno treba imati na umu da dio studenata dolazi na studij sa razvijenim vještinama i resursima za uspješno nošenje sa dodatnim teškoćama koje nosi studiranje s disleksijom i ne osjećaju potrebu za akademskom ili psihološkom podrškom tijekom studija.

Zaključak

Studenti s disleksijom pripadaju ranjivim skupinama u visokom obrazovanju. Sustav visokog obrazovanja treba uložiti napore u prepoznavanje studenata s disleksijom i omogućiti im usvajanje gradiva poštujući različitost u postupcima usvajanja gradiva i pismenog izražavanja. Na taj način može se osigurati pristup visokom obrazovanju pod jednakim uvjetima te omogućiti razvijanje individualnih resursa potrebnih za uspješan profesionalni život.

Literatura:

1. Američka psihijatrijska udruga, DSM-5 Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje. Zagreb: Naklada slap, 2014.
2. Brkljačić, K., Kralj, D. i Kralj, D. Application of computers in improving the life and work of persons with dyslexia. 8th International Professional and Scientific Conference Occupational Safety and Health: Book of proceedings. Karlovac: Veleučilište u Karlovcu, 2022.
3. Doolan, K., Košutić, I., Barada, V., 2015.: Institucijski poticaji i prepreke za uspjeh u studiju: perspektiva studenata/ica (Izvešće o nalazima istraživanja), Institut za razvoj obrazovanja, Zagreb.
4. Kiš-Glavaš, L., 2012.: Studenti s invaliditetom u sustavu visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj, u: Opće smjernice (Kiš-Glavaš, L. ur.), priručnik za nastavno, administrativno i stručno osoblje sveučilišta, Sveučilište u Zagrebu, str. 35- 69.
5. Lenček, M. (2009). Studenti s disleksijom, u: Studenti s invaliditetom: Opće smjernice. Sveučilište u Zagrebu URL: [https://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/Studiji_studiranje/ Podrska/SSI/Opce_smjernice.pdf](https://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/Studiji_studiranje/Podrska/SSI/Opce_smjernice.pdf)
6. Lenček, M. (2012): Procjena disleksije u hrvatskome: Neke značajke čitanja i pisanja odraslih. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, Vol. 48 No. 1, str. 11-26.
7. Plan mjera za unapređenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja za razdoblje 2023.-2025. Nacionalna skupina za unapređenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja. URL: <https://mzom.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/VisokoObrazovanje/RazvojVisokogObrazovanja/Plan-mjera-za-unaprjedenje-socijalne-dimenzije-visokog-obrazovanja-za-razdoblje-2023-2025.pdf>
8. Podzastupljene i ranjive skupine u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj (2024.). Nacionalna skupina za unapređenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja. URL: <https://mzom.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/VisokoObrazovanje/RazvojVisokogObrazovanja/podzastupljene-i-ranjive-skupine-u-visokom-obrazovanju-2024-novo.pdf>
9. Pravilnik o organizaciji i djelovanju Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu, 2010. Sveučilište u Zagrebu. URL: https://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/O_Sveucilistu/Dokumenti_javnost/Propisi/Pravilnici/Pravilnik_Ured_za_studente_s_invaliditetom.pdf
10. Smjernice za izjednačavanje mogućnosti studiranja osoba s disleksijom (2011). Sveučilište u Zagrebu. <https://www.unizg.hr/studiji-i-studiranje/podrska-studentima/ured-za-studente-s-invaliditetom/edukativni-materijali/>
11. Smjernice za osiguravanje digitalne pristupačnosti (2019.). Hrvatska akademska i istraživačka mreža – CARNET i sur. <https://www.carnet.hr/wp-content/uploads/2019/11/Smjernice-digitalne-pristupac%CC%8Cnosti-ver.-1.1.pdf>
12. Smjernice za unapređenje sustava potpore studentima s invaliditetom u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj (2016.). Nacionalna skupina za unapređenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja. <https://mzom.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/VisokoObrazovanje/RazvojVisokogObrazovanja/Smjernice%20za%20unapre%20en%20sustava%20potpore%20studentima%20s%20invaliditetom%20u%20visokom%20obrazovanju%20u%20Republici%20Hrvatskoj.pdf>
13. Za sadašnje i buduće studente s invaliditetom: Što je bitno znati o pravima i oblicima potpore (2023). Koordinacija pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za podršku u visokom obrazovanju. <https://posi.hr/publikacije/#single/0>
14. Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, Narodne novine 119/2022.

PROJEKT „NE VOLIM – VOLIM ČITATI!“ U ŠIBENSKO-KNINSKOJ ŽUPANIJI

Project „I don't like – I like to read!“ in Šibenik-Knin County

Primljeno: 17. 11. 2025.
Prihvaćeno: 1. 12. 2025.

Melinda Grubišić Reiter

Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“ Šibenik
mgrubisic-reiter@knjiznica-sibenik.hr

Sažetak

Rad prikazuje realizaciju programa „Ne volim – volim čitati!“, namijenjenog učiteljima, roditeljima, stručnim suradnicima osnovnih škola te učenicima od prvog do četvrtog razreda koji imaju poteškoće u čitanju. Program se provodio na tri lokacije: u Osnovnoj školi Vjekoslava Kaleba Tisno, Osnovnoj školi Vodice i Osnovnoj školi Skradin.

Učitelji i stručni suradnici sudjelovali su u predavanjima i radionicama na kojima su se upoznavali s uzrocima i posljedicama teškoća u čitanju, načinima kako djeci pomoći da te poteškoće ublaže i prevladaju te kako ih motivirati na čitanje. Održana su predavanja „Specifične teškoće učenja – disleksije, disgrafije, diskalkulije“ i „Kako pomoći djetetu s teškoćama čitanja – građa lagana za čitanje“, kao i radionica „U koži disleksičara – kako motivirati dijete za čitanje knjiga“. U radioničkom dijelu prvog dijela programa aktivno su sudjelovali i učenici, čime je osigurana neposredna primjena naučenih tehnika i veća povezanost sadržaja s njihovim iskustvima. Program je provodila Željka Butorac, prof. kroatistike i logopedije.

U radu su također prikazani rezultati ankete koju su stručni suradnici – školski knjižničari proveli među učiteljima u školama, s ciljem dobivanja uvida u to koje su teškoće vezane uz čitanje bile prisutne te koliko je učenika imalo takve poteškoće.

Program, financiran sredstvima Ministarstva kulture i medija, trajao je od studenoga 2020. do travnja 2021. godine, dok je drugi dio održan 28. i 29. travnja 2025. Njegov je cilj bio povećati sudjelovanje u programima poticanja čitanja ranjivih skupina (djeca i mladi, osobe s invaliditetom, pripadnici jezičnih i nacionalnih manjina), kao i jačati važnost čitanja u suvremenom tehnološko-medijskom prostoru na inovativan i kreativan način.

Posebnu korist od programa imali su učenici jer su naučili tehnike čitanja, oslobodili se straha, stekli uvjerenje da mogu čitati bolje, što je bilo

Abstract

The paper presents the implementation of the program „I Don't Like Reading – I Like Reading!“, intended for teachers, parents, professional associates in primary schools, and pupils from the first to the fourth grade who experience reading difficulties. The program was carried out at three locations: Vjekoslav Kaleb Primary School in Tisno, Vodice Primary School, and Skradin Primary School.

Teachers and professional associates participated in lectures and workshops where they became acquainted with the causes and consequences of reading difficulties, ways to help children alleviate and overcome these challenges, and methods of motivating them to read. The lectures „Specific Learning Difficulties – Dyslexia, Dysgraphia, Dyscalculia“ and „How to Help a Child with Reading Difficulties – Easy-to-Read Material“ were delivered, along with the workshop „In the Shoes of a Dyslexic – How to Motivate a Child to Read Books“. Pupils also took an active part in the workshop segment of the first part of the program, which ensured the direct application of newly acquired techniques and a stronger connection between the content and their own experiences. The program was conducted by Željka Butorac, Professor of Croatian Language and Literature and Speech Therapy.

The paper also presents the results of a survey carried out by professional associates – school librarians – among teachers, with the aim of gaining insight into the types of reading difficulties present and the number of pupils affected by them.

The program, funded by the Ministry of Culture and Media, lasted from November 2020 to April 2021, while its second part was held on April 28 and 29, 2025. Its main objective was to increase participation in reading promotion programs among vulnerable groups (children and young people, persons with disabilities, members of linguistic and national minorities), as well as to strengthen the importance of reading within the contemporary technological and media environment in an innovative and creative way.

presudno za njihovo daljnje školovanje i razvoj osobnosti. Neki od njih dobili su i veću motivaciju da nastave čitati i zakorače u svijet knjiga.

Ključne riječi: disleksija, djeca s teškoćama u učenju, ne volim-volim čitati, programi u školskim knjižnicama Šibensko-kninske županije

The pupils benefited most from the program, as they learned new reading techniques, overcame their fears, and gained confidence in their ability to read more effectively—an essential step for their further education and personal development. Some of them even found new motivation to continue reading and to step into the world of books.

Keywords: Children with Learning Difficulties, Dyslexia, I Don't Like – I Like to Read, Programs in School Libraries of the Šibenik-Knin County

Uvod

Procjenjuje se da je svaka deseta osoba disleksičar, no globalni podaci nisu uvijek jednoznačni. Različita istraživanja pokazuju da između 5 i 17 % populacije ima disleksične poteškoće, dok pojedini izvori navode i do 20 %. Razlike u brojkama posljedica su različitih kriterija dijagnosticiranja, metodologije istraživanja, ali i stupnja osviještenosti pojedinih obrazovnih sustava. Ono što je zajedničko svim izvješćima jest činjenica da disleksija pogađa djecu i odrasle bez obzira na jezik, kulturu ili nacionalnost.

U Hrvatskoj je situacija slična kao u svijetu – procjenjuje se da oko 10 % učenika pokazuje disleksične poteškoće. No zabrinjavajući je podatak da velik dio njih prolazi kroz obrazovni sustav bez službene dijagnoze i bez odgovarajuće podrške. Oni s dijagnozom također nisu uvijek u boljoj poziciji jer se njihovi problemi nerijetko negiraju, minimiziraju ili ignoriraju. Nedovoljna educiranost nastavnika o metodama rada s disleksičnom djecom dodatno otežava situaciju.

Dijagnoza i rana intervencija

Pravovremena i točna dijagnoza disleksije temelj je za pružanje kvalitetne i učinkovite podrške djetetu. Dijagnoza ne predstavlja samo medicinski ili psihološki nalaz, već je početna točka za organiziranje adekvatne pomoći djetetu, njegovoj obitelji i njegovom obrazovnom okruženju. Brojna istraživanja potvrđuju da djeca koja dobivaju pomoć u ranoj dobi imaju znatno bolje obrazovne i emocionalne ishode od onih kojima je dijagnoza postavljena kasnije.

U dijagnostičkom postupku ključna je uloga stručnog tima. Logoped prepoznaje i korigira jezične teškoće, psiholog procjenjuje emocionalne i kognitivne aspekte, pedagog usmjerava obrazovne prilagodbe, a učitelji, koji su u svakodnevnom kontaktu s djetetom, prvi uočavaju teškoće. Redovito praćenje napretka i revizija preporuka omogućuju da se plan rada prilagođava potrebama djeteta.

Važno je naglasiti da disleksija ne utječe samo na čitanje i pisanje, nego i na emocionalni, socijalni i obiteljski život. Rana intervencija zato ima višestruko značenje: osim boljeg školskog uspjeha, ona omogućuje zdrav razvoj osobnosti, očuvanje samopouzdanja i sprečavanje sekundarnih teškoća poput anksioznosti ili poremećaja ponašanja.

U tom je procesu važan i razvoj slušnih, vizualnih i predčitalačkih vještina koje se ne razvijaju jednako kod sve djece. Dok neka djeca spontano usvajaju te sposobnosti, većini je potrebno sustavno poučavanje. Djeca s disleksijom, unatoč mnogim satima vježbanja, često i dalje imaju teškoće u ovladavanju tim vještinama, što može biti frustrirajuće i za njih i za roditelje. Istraživanja pokazuju da je prethodno znanje djeteta ključno u razumijevanju novog gradiva te da aktivnosti prije čitanja mogu značajno pomoći u kasnijem razvoju pismenosti. Čitanje je interaktivan proces – ono kombinira čitateljevo iskustvo i postojeća znanja s novim tekstom. Nedostatak tečnosti u čitanju može nepovoljno utjecati na razumijevanje pročitano, stoga je važno razvijati automatizaciju i tečnost čitanja.

Znakovi disleksije u predškolskoj dobi

Već u predškolskoj dobi mogu se uočiti određeni znakovi upozorenja. Djeca s disleksijom kasne u razvoju govora, sporije usvajaju nove riječi, teško pamte nazive boja, brojeva i slova. Često ne primjećuju rimu u dječjim pjesmicama ili igrama, a mogu se žaliti da im čitanje izgleda teško ili nezanimljivo. Kod nekih se javljaju poteškoće u finim motoričkim vještinama – primjerice u vezivanju cipela ili pravilnom držanju olovke.

Problemi u povezivanju glasova sa slovima jedan su od najsnažnijih pokazatelja – dijete može ne prepoznati ni slova vlastitog imena. Ako u obitelji postoje slične teškoće, rizik je još veći, budući da je disleksija u velikoj mjeri nasljedna.

Unatoč teškoćama, djeca s disleksijom često pokazuju i izražene snage: bogatu maštu, znatiželju, darovitost za kreativne igre, izuzetno razumijevanje usmenih priča i razvijen rječnik za svoju dob. Upravo te kvalitete treba njegovati kako bi dijete razvijalo pozitivan odnos prema učenju.

Roditelji mogu pomoći razvijanju interesa za čitanje kroz razgovor, čitanje djetetu ili zajedničko čitanje. Samo redovitim vježbanjem čitanje postaje dio djetetove svakodnevne rutine i osigurava napredak u razumijevanju pročitano.

Znakovi disleksije u školskoj dobi

S polaskom u školu teškoće postaju vidljivije. Učenici čitaju sporije i ispod prosjeka za svoju dob, često pogađaju riječi ili ih izbjegavaju naglas pročitati. Njihovo čitanje može djelovati „neprirodno“, a pisani radovi su često neuredni. U govoru koriste općenite riječi („ono“, „stvar“) umjesto točnih izraza, a često im je teško prisjetiti se pravih riječi. Usmeni odgovori im obično idu bolje od pisanih, no za pisanje domaćih zadaća i radova potrebno im je neuobičajeno puno vremena. Poteškoće u pamćenju redoslijeda, zbunjivanje lijeve i desne strane, premještanje brojeva te nizak osjećaj samopouzdanja česti su pratitelji disleksije u ovoj dobi. Učenici se često osjećaju frustrirano, emocionalno reaguju ili izbjegavaju aktivnosti koje uključuju čitanje i pisanje.

Uloga roditelja i učitelja u prvim godinama školovanja

Razdoblje od prvog do četvrtog razreda presudno je za formiranje temeljnih vještina čitanja i pisanja. Učitelj je prva osoba koja uočava teškoće u razredu, dok roditelji kod kuće primjećuju poteškoće pri pisanju zadaće ili odbijanje učenja. Preporuka je promatrati dijete tijekom razdoblja od tri mjeseca, a ako napretka nema unatoč zajedničkom radu, nužno je potražiti stručnu pomoć. Učenici s disleksijom mogu pokazivati promjene u ponašanju – povlače se u sebe, postaju nesigurni ili razvijaju otpor prema učenju. Zato je nužno da roditelji i učitelji djeluju

zajednički. Ako suradnja izostane, najviše pati učenik. Samo uz obostranu podršku moguće je djetetu osigurati pozitivan školski put.

Suradnja roditelja, učitelja i stručnog tima

Rad s učenicima koji imaju disleksiju zahtijeva otvorenu i trajnu suradnju roditelja, učitelja i stručnjaka. Odnos roditelja i učitelja treba biti temeljen na povjerenju i međusobnom razumijevanju – roditelj mora prihvatiti da učitelj radi s cijelim razredom, a učitelj pokazati empatiju prema roditeljskoj zabrinutosti. Logoped radi na razvijanju jezičnih vještina, psiholog i pedagog pružaju emocionalnu podršku i pomažu u kriznim situacijama, dok učitelj svakodnevno provodi prilagodbe u nastavi. Napredak djeteta treba redovito pratiti i komunicirati putem sastanaka, razgovora ili elektroničke komunikacije. Samo zajednički i usklađeni pristup svih uključenih može osigurati ravnopravne uvjete za učenje.

Teškoće u višim razredima i pubertetu

Ulaskom u više razrede teškoće s disleksijom mogu postati izraženije. Uz zahtjevnije nastavne sadržaje pojavljuju se i izazovi puberteta – emocionalne promjene, traženje identiteta, nesigurnost i frustracija. Učenici se tada često povlače u sebe ili pak pokazuju buntovno ponašanje. Osjećaj zaostalosti u odnosu na vršnjake može dovesti do gubitka motivacije i negativne slike o sebi. Zato je iznimno važno naglašavati djetetove jake strane – bilo da su to glazba, sport, likovna umjetnost ili druga područja. Aktivnosti u kojima dijete doživljava uspjeh pomažu mu u izgradnji samopouzdanja i prevladavanju poteškoća u učenju. Prijelaz iz razredne u predmetnu nastavu dodatni je izazov jer predmetni nastavnici često nisu dovoljno educirani o disleksiji. Potrebna je jasna komunikacija roditelja, nastavnika i stručnjaka te dogovorene prilagodbe koje omogućuju učeniku da prati nastavu i ostane motiviran.

Strategije podrške i savjeti za učenike

Učenici s disleksijom trebaju razvijati strategije koje im pomažu u svakodnevnom učenju. Velike zadatke korisno je razložiti na manje korake, a izrada dnevnih planova pomaže u boljoj organizaciji. Digitalni alati, poput Worda ili specijaliziranih programa za prepoznavanje govora, značajno olakšavaju pisanje i pamćenje gradiva. Važno je osigurati dodatno vrijeme za pisanje zadaća i pripremu ispita te davati jasne i ponovljene upute. Strpljenje i poticanje pozitivnog stava prema učenju ključni su za uspjeh. Učenici također mogu razvijati metakognitivne strategije – učenje praćenjem vlastitog napretka, bilježenjem uspjeha i prepoznavanjem poteškoća.

Psihološki i emocionalni aspekti disleksije

Disleksija je i obrazovni i psihološki izazov. Djeca koja se bore s ovim teškoćama često razvijaju osjećaj manje vrijednosti, nesigurnost ili frustraciju. Mogu se povući iz društva, izbjegavati školske aktivnosti ili pokazivati neprimjereno ponašanje. Uloga roditelja i učitelja je pružiti stalnu podršku i razumijevanje. Otvoreni razgovori, afirmacija djetetovih uspjeha i poticanje samopouzdanja pomažu mu da razvije pozitivnu sliku o sebi. Psiholog i pedagog imaju važnu ulogu u savjetovanju, vođenju kriznih situacija i poticanju otpornosti. U razdoblju puberteta, kada se motivacija i interes često smanjuju, važno je usmjeravati učenike na njihove jake strane, razgovarati o budućem obrazovanju i ojačati vještine suočavanja s izazovima.

Nova tehnologija kao prilika

Razvoj informacijske tehnologije unio je značajne promjene u područje obrazovanja osoba s disleksijom. Programi za pisanje omogućuju uredne i čitke radove, a digitalni alati olakšavaju učenje i organizaciju. Tehnologija učenicima pruža mogućnost da pokažu svoje znanje i kreativnost bez ograničenja koje im nameću poteškoće u čitanju i pisanju. Digitalne aplikacije, audioknjige, interaktivni programi i alati za prepoznavanje govora pomažu učenicima da na drugačiji način pristupe gradivu. Time se ne olakšava samo proces učenja, nego se i gradi osjećaj samostalnosti i samopouzdanja.

Uloga knjižničara u radu s djecom i mladima s disleksijom

U školskim knjižnicama:

- knjižničar je važna poveznica između učitelja, stručnog tima i roditelja – može uočiti poteškoće u čitanju i pisanoj komunikaciji kod učenika koji redovito posjećuju knjižnicu;
- osigurava knjige prilagođene djeci s disleksijom (npr. knjige tiskanih većim fontom, lakših rečenica, posebno dizajniranih izdanja ili audioknjige);
- potiče razvoj predčitalačkih i čitalačkih vještina kroz igre, radionice i čitateljske aktivnosti koje jačaju razumijevanje teksta, tečnost i motivaciju za čitanje;
- organizira susrete i radionice za učitelje i roditelje o strategijama podrške učenicima s disleksijom;
- pruža emocionalnu podršku učeniku – motivira ga, afirmira njegova postignuća i stvara pozitivno iskustvo čitanja;
- surađuje s logopedom, psihologom i učiteljima u izradi individualiziranih pristupa čitanju i učenju.

U narodnim knjižnicama:

- knjižničar osigurava raznolike formate građe – audioknjige, e-knjige, slikovnice s jednostavnijim tekstom, slikovno-tekstualne materijale i priručnike za roditelje;
- organizira programske aktivnosti poput pričaonica, radionica glasnog čitanja, druženja s autorima i kreativnih čitateljskih radionica;
- promiče kulturu čitanja bez stigme – djeca i odrasli s disleksijom dobivaju sigurno okruženje za razvijanje čitalačkih navika;
- pruža informacijsku i savjetodavnu podršku roditeljima i odraslima koji žele saznati više o strategijama za prevladavanje teškoća u čitanju;
- aktivno sudjeluje u zajedničkim projektima knjižnica, škola i udruga koje rade na osvještavanju problema disleksije i poticanju inkluzivnog obrazovanja.

Šibenska priča

Kampanja „I ja želim čitati!“ pokrenuta je s ciljem edukacije i informiranja javnosti o disleksiji i disgrafiji te povećanja broja knjižnica koje nude programe i sadržaje prilagođene osobama s teškoćama čitanja. Razrada ideje započela je krajem 2015. godine, a službeni početak obilježen je 30. rujna 2016. održavanjem 13. okruglog stola pod nazivom „Imate li teškoće čitanja? Dobro došli u knjižnicu!“, u suradnji Hrvatskog knjižničarskog društva s NSK i Knjižnicama grada Zagreba.

Prije službenog početka kampanje, u Gradskoj knjižnici „Juraj Šižgorić“ u Šibeniku održano je prvo javno predavanje o disleksiji, poznato kao „Šibenska priča o disleksiji“. Nakon toga održan je i okrugli stol pod istim nazivom u organizaciji udruga „Izvor ljubavi“ (Udruga za pomoć djeci s teškoćama u učenju Šibensko-kninske županije). Ovaj događaj označio je rani početak lokalnih aktivnosti na području edukacije o disleksiji, koje su kasnije proširene i na druge knjižnice u Šibensko-kninskoj županiji.

Važno je istaknuti da je Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“ započela s edukativnim aktivnostima o disleksiji već 2014. godine, dakle prije službene objave nacionalne kampanje „I ja želim čitati!“. U početku je knjižnica pružala podršku davanjem prostora za događanja, osobito u suradnji s Udrugom „Izvor ljubavi“, školama i drugim partnerima. Među istaknutim aktivnostima nalaze se radionica „Emocionalni svijet djece s disleksijom“ i predstavljanje slikovnice „Svjetlo nade“ održani 2014. godine, predavanje „Šibenska priča o disleksiji“ iz 2016., kviz za djecu s teškoćama u čitanju iz 2017. te promocija knjige „Čitanje treba biti dostupno svima“ održana 2021. godine.

Unatoč vrijednim i ranim aktivnostima koje su dale značajan doprinos osvještavanju problema disleksije i pružanju podrške djeci i roditeljima, kontinuitet programa u području edukacije o teškoćama čitanja nije se razvio u punoj mjeri. Upravo zato javlja se potreba za obnovom i jačanjem edukacijskih sadržaja, kako bi knjižnice i dalje bile mjesta inkluzije, razumijevanja i podrške, a čitanje dostupno svima.

Udruga „Izvor ljubavi“

Udruga Izvor ljubavi iz Šibenika osnovana je u travnju 2008. godine na inicijativu roditelja s ciljem pomoći djeci s disleksijom, disgrafijom, diskalkulijom i ADHD-om te senzibiliziranja zajednice za potrebe djece i mladih s teškoćama u učenju. Od samih početaka udruga je naglašavala važnost stvaranja socijalno osjetljivog društva koje poštuje različitosti i štiti prava najranjivijih skupina, a posebno djece školskog uzrasta koja se susreću s izazovima u svladavanju čitanja, pisanja i računanja. Vjerujući da svako dijete, unatoč teškoćama, može ostvariti svoje potencijale i snove, udruga je ustrajnim radom organizirala stručne susrete, seminare, predavanja i radionice namijenjene djeci, roditeljima, učiteljima i cijeloj lokalnoj zajednici. Već 2008. godine započela je suradnju s Hrvatskom udrugom za disleksiju, a iste godine u partnerstvu s Gradskom knjižnicom „Juraj Šižgorić“ Šibenik organiziran je dvodnevni seminar za školsko i predškolsko osoblje. Uslijedila su predavanja i radionice među kojima se ističu „Pomognimo im da prevladaju teškoće u učenju“ (2009.), „Učenje bez suza“ (2010.), „Disleksija od rane dobi do fakulteta“ (2011.), „Moje dijete ima teškoće u učenju“ (2012.) te „Kako uče djeca s disleksijom“ (2014.), čime je sustavno građen edukativni i potporni okvir za djecu i odrasle koji se susreću s ovim teškoćama. Poseban naglasak stavljen je na važnost rane dijagnostike, zapošljavanja logopeda u vrtićima i školama te primjenu individualnih metoda učenja, što je prepoznato i na razini lokalnih i državnih institucija. U okviru svog programa udruga je provodila logopedске radionice, grupne i individualne vježbe za razvijanje jezičnih i govornih sposobnosti, poticanje čitanja i pisanja, razumijevanja pročitanoг, bogaćenje vokabulara, usvajanje tehnika pamćenja te snalaženja na papiru, a organizirane su i radionice kreativnog i dramskog izražavanja, tjelesnog odgoja, učenja stranog jezika te svladavanja matematike i fizike. Takvim pristupom djeci je olakšan put u složenom svijetu slova i brojeva, a roditelji i učitelji dobili su alate i znanja za pružanje adekvatne podrške. Udruga je svojim djelovanjem dala vrijedan doprinos ne samo osnaživanju djece i njihovih obitelji, nego i oblikovanju šire društvene svijesti o potrebi stvaranja inkluzivnog i poticajnog okruženja za svako dijete, čime je postala jedan od važnih čimbenika razvoja podrške djeci s teškoćama u učenju u Šibensko-kninskoj županiji.

Programi disleksije u knjižnicama Šibensko-kninske županije

U Šibensko-kninskoj županiji knjižnice provode programe usmjerene na djecu s disleksijom i govorno-jezičnim teškoćama, često u suradnji s odgojno-obrazovnim institucijama i stručnjacima. Gradska knjižnica Vodice od 2015. godine provodi projekt Brnistra: razvoj govora i vještine čitanja od najranije dobi, namijenjen djeci od prve do osme godine života. Projekt se realizira u suradnji s Dječjim vrtićem „Tamaris“, Osnovnom školom Vodice te pod savjetodavnom podrškom logopedskih stručnjaka i učiteljica razredne nastave. Program se sastoji od radionica za razvoj vještina predčitanja u suradnji s DV Tamaris, radionica „Čitajmo kroz igru“ za učenike prvih razreda, s ciljem poticanja početnog čitanja, interaktivnih predavanja i radionica za roditelje te sve zainteresirane odgojno-obrazovne djelatnike, kao i literature prilagođene djeci s teškoćama u čitanju, uključujući građu laganu za čitanje i brošure o disleksiji. Projekt „Brnistra“ od 2017. godine uključuje se u nacionalnu kampanju „I ja želim čitati“, usmjerenu na pravovremenu podršku razvoju čitalačkih vještina. Knjižnica u Tisnom objavila je slikovnicu Kameni pogled prilagođenu djeci s disleksijom. Slikovnica je izrađena prema principima građe lagane za čitanje, a promociji je prethodilo predavanje „Kako ekrani ugrožavaju govor“ (predavačica: pedijatrica Dunja Radetić). Knjižnica surađuje s lokalnim vrtićima i školama u edukaciji djece i roditelja. Knjižnica u Murteru započinje projekt za djecu s disleksijom u suradnji sa Sveučilištem u Zadru, usmjeren na ranom poticanju čitalačkih vještina i govorno-jezičnog razvoja. Detalji projekta su u fazi razvoja, no uključivanje akademske institucije pokazuje multidisciplinarni pristup. Knjižnice u Šibensko-kninskoj županiji sustavno razvijaju programe podrške djeci s disleksijom, koristeći suradnju s vrtićima, školama i stručnjacima. Ove inicijative omogućuju ranom razvoju vještina čitanja i govora, podižu svijest o disleksiji te pružaju podršku roditeljima i odgojno-obrazovnim djelatnicima.

Projekt „Ne volim – volim čitati!“ prvi dio

Program je bio namijenjen učiteljima, roditeljima, stručnim suradnicima osnovnih škola te učenicima od 1. do 4. razreda koji imaju teškoće u čitanju. Provodio se na tri lokacije – u Osnovnoj školi Vjekoslava Kaleba u Tisnom, Osnovnoj školi Vodice i Osnovnoj školi Skradin. Učitelji i stručni suradnici sudjelovali su u predavanjima i radionicama na kojima su upoznati s uzrocima i posljedicama teškoća u čitanju, kao i s načinima kako pomoći djeci da ih ublaže i prevladaju te kako ih motivirati na čitanje. Predavanja su bila na teme „Specifične teškoće učenja – disleksija, disgrafija, diskalkulija“ i „Kako pomoći djetetu s teškoćama čitanja – građa lagana za čitanje“, dok je radionica „U koži dislektičara – kako motivirati dijete za čitanje knjiga“ omogućila sudionicima da se izravno stave u poziciju učenika s disleksijom. Program je provodila logopedinja Željka Butorac, a organizacijski dio vodila je Melinda Grubišić Reiter, voditeljica Matične službe za školske i narodne knjižnice Gradske knjižnice „Juraj Šižgorić“ Šibenik.

Krajem studenoga, 24. i 25., započelo je provođenje projekta „Ne volim – volim čitati!“ kada je u svakoj školi (Tisno i Vodice) održano po jedno predavanje i radionica. Logopedinja Željka Butorac pripremila je informativni upitnik za učitelje i knjižničare koji je poslužio kao polazište za edukaciju i plan daljnjeg rada s učenicima. Na temelju dobivenih rezultata stekao se jasniji uvid u broj učenika s teškoćama čitanja. Školskim knjižnicama podijeljene su knjige građe lagane za čitanje kupljene putem Zaklade Čujem, vjerujem, vidim. Također, stručni suradnici – školski knjižničari – podijelili su anketu učiteljima kako bi se utvrdilo koje su teškoće najprisutnije i koliko učenika ima teškoće u čitanju.

Analiza ankete pokazala je sljedeće:

1. Učitelji su djelomično do dobro upoznati s uzrocima, pojavnostima i teškoćama čitanja.
2. Većina učitelja nije upoznata s pravilima i smjernicama Građe lagane za čitanje, koja je izuzetno važna u radu s ovim učenicima.
3. Učitelji su samo djelomično upoznati sa Smjernicama za rad s učenicima s teškoćama.
4. Velik broj učitelja radi s učenicima koji imaju teškoće čitanja; neke kolegice istaknule su da u njihovim razredima 15–20 % učenika ima teškoće (prosječno 3–5 učenika po razredu).
5. Gotovo svi učitelji izrazili su potrebu za konkretnim uputama i smjernicama za rad, materijalima i vježbama čitanja te logopedskim mišljenjima za učenike.

Na temelju rezultata ankete i razgovora s učiteljima, u svakoj je školi odabrano po šest učenika za sudjelovanje u radionicama i vježbama. S učenicima se radilo individualno i grupno, a cilj je bio utvrditi status čitanja i jezika te primijeniti potrebne tehnike i oblike pomoći za usvajanje čitanja.

Nakon nove godine, 11. i 12. travnja, u Osnovnoj školi Vjekoslava Kaleba održano je kratko predavanje za učitelje predmetne nastave, radionica za učitelje razredne i predmetne nastave te radionica sa šest učenika nižih razreda. U Osnovnoj školi Vodice realizirane su dvije radionice s pet učenika nižih razreda, uz prisustvo logopedinje i knjižničarke, dok su u Osnovnoj školi Skradin održani predavanje i radionica za učitelje te radionica za šest učenika (troje iz razredne nastave i dvojica iz šestih razreda).

Svaki učenik dobio je zadatke za rad kod kuće i u razredu (radne listiće i PowerPoint prezentacije), a za učitelje su organizirane dodatne online konzultacije. Održano je i pet online vježbi za učenike putem videopoziva.

Program „Ne volim – volim čitati!“, koji je sufinanciralo Ministarstvo kulture i medija, imao je poseban značaj jer je učenicima pomogao svladati strah od čitanja, naučiti tehnike čitanja s razumijevanjem i steći sigurnost u vlastite sposobnosti. Mnogi su zahvaljujući programu stekli pozitivnije iskustvo čitanja, pristupili knjigama s većim samopouzdanjem i motivacijom, a neki su ga istaknuli i kao prekretnicu u svom školovanju i razvoju. Osim toga, školskim knjižnicama podijeljeni su kompleti građe lagane za čitanje s pripadajućim CD-om u MP3 formatu i e-knjigom, što predstavlja vrijedan radni materijal za daljnju primjenu.

Cilj programa bio je povećati sudjelovanje ranjivih skupina – djece i mladih, osoba s invaliditetom te pripadnika jezičnih i nacionalnih manjina – u programima poticanja čitanja, a istodobno naglasiti važnost čitanja u suvremenom tehnološko-medijskom okruženju na kreativan i inovativan način. Knjižnice Šibensko-kninske županije time su potvrdile svoju važnu ulogu u podršci učenicima s teškoćama čitanja, njihovim roditeljima i učiteljima.

Projekt „Ne volim – volim čitati!“ drugi dio

Drugi dio projekta „Ne volim – volim čitati!“ realiziran je nekoliko godina kasnije, 28. i 29. travnja 2025., u osnovnim školama u Skradinu i Tisnom, također financiran od Ministarstva kulture i medija. Obje škole, nažalost, nemaju zaposlenog logopeda, što se pokazalo kao veliki nedostatak s obzirom na sve izraženiju potrebu za stručnim radom s djecom koja imaju teškoće u čitanju, pisanju, računanju i učenju općenito. Sve je više učenika kojima je potrebna logopedska podrška, pa je ponovni dolazak logopedinje Željke Butorac u škole izazvao iznimno pozitivan odjek među svim sudionicima projekta.

U projektu su sudjelovali učitelji razredne i predmetne nastave te stručni suradnici – pedagozi, psiholozi i školski knjižničari. Ovoga puta susreti su bili organizirani bez prisustva učenika, jer je fokus bio na edukaciji nastavnog i stručnog kadra.

Cilj projekta bio je odgovoriti na ključno pitanje: kako približiti čitanje učenicima sa specifičnim teškoćama učenja – disleksijom, disgrafijom, diskalkulijom, jezičnim teškoćama te poremećajima pažnje i koncentracije (ADD, ADHD). Projektom se željelo educirati učitelje i stručne suradnike o simptomima koji mogu upućivati na ove teškoće, informirati ih kada i kako mogu intervenirati te pružiti smjernice o upućivanju učenika na logopedsku dijagnostiku i terapiju.

Budući da su logopedske usluge ograničene, a liste čekanja često duge, posebno je važno osnažiti nastavnike i knjižničare da na vrijeme prepoznaju teškoće, razumiju ih i primijene odgovarajuće metode i strategije koje učenicima mogu olakšati čitanje i učenje, ali i pridonijeti razvoju njihovih socijalnih vještina.

Na početku edukacije učitelji su ispunjavali upitnik o svojim učenicima, na temelju kojega je provedena analiza stanja u razredima. Slijedila je edukacija s praktičnim radionicama u kojima su sudionici imali priliku iz prve ruke doživjeti kako se osjeća učenik sa specifičnim teškoćama učenja. Edukacija je obuhvatila konkretne metode i primjere postupanja koji mogu ublažiti učeničke teškoće i pružiti im podršku u školovanju.

Tijek radionica bio je posebno osmišljen kako bi se sudionike upoznalo s teškoćama, ali i praktičnim načinima kako ih prevladati. Nakon kratkog upoznavanja, učitelji i stručni suradnici imali su priliku osjetiti „kako je biti u koži dislektičara“ – kroz vježbe koje su im otežavale čitanje i razumijevanje pročitano. Provedeno je i testiranje tehnike čitanja i pamćenja pročitano (BŠ test), a sudionici su radili i listiće za razvoj vizualno-motorne koordinacije, slijeda i orijentacije u prostoru. Program je uključivao i motoričke stimulacije (Brain gym, koordinaciju, motoričko pamćenje i brzinske reakcije), slagalice sa slovima, slogovima i riječima te različite vježbe RM. Naglašena je važnost svakodnevnih zadataka čitanja kod kuće i u školi, kao i korištenje prilagođenih naslova lektire.

Učitelji i stručni suradnici pokazali su izuzetno velik interes i angažman te su se aktivno uključili u sve aktivnosti radionica. Tijekom edukacije razvila se i suradnička atmosfera, a sudionici su na kraju samostalno rješavali zadatke. Posebno su istaknuli želju za nastavkom projekta i daljnjim edukacijama koje bi im pomogle u svakodnevnom radu.

Dogovoreno je da svi zainteresirani i nadalje mogu postavljati pitanja i tražiti stručne savjete vezane uz poučavanje čitanja, analizu pročitano teksta te motivaciju učenika za češće korištenje školskih knjižnica i razvijanje čitateljskih navika.

Zaključak

Implementacijom znanja stečenih na radionicama u svakodnevni rad učitelja, knjižničara i stručnih suradnika omogućuje se kontinuirano stručno usavršavanje te primjena novih metoda poučavanja djece sa specifičnim teškoćama u učenju, osobito disleksijom i disgrafijom. Školski knjižničari imaju važnu ulogu u procesu ranog prepoznavanja učenika s teškoćama u čitanju te njihovom motiviranju za daljnje čitateljske aktivnosti. Ključnu ulogu u tome ima suradnja knjižničara s učiteljima i stručnim suradnicima, jer samo zajedničkim djelovanjem moguće je razvijati učinkovite strategije podrške.

Nabavom građe lagane za čitanje, osiguravanjem inkluzivnih sadržaja te radom u malim skupinama, knjižničari mogu značajno doprinijeti prevenciji i ublažavanju problema s čitanjem. Time knjižnica postaje sigurno i poticajno okruženje u kojem se razvijaju ne samo čitateljske vještine nego i samopouzdanje djeteta.

Kada učenik ovlada određenom vještinom, ona postaje dio njegove osobnosti, misaonog procesa i kreativnog izraza. Usvojene vještine oblikuju kvalitetu svih kasnijih misli i kreativnih postignuća, a učenje i čitanje postaju izvor trajnog osobnog i intelektualnog rasta. Upravo je zato uloga knjižničara u pružanju podrške djeci s disleksijom i srodnim teškoćama u učenju neprocjenjiva – jer ne doprinosi samo njihovom obrazovanju, već i cjelokupnom razvoju njihove osobnosti i potencijala.

Literatura:

1. Balić, D. i Ivanda, M. Disleksija: teškoća-nadarenost: (teškoće učenja, čitanja, pisanja, računanja, pažnje). Šibenik: Udruga za pomoć djeci s poteškoćama u učenju Šibensko-kninske županije „Izvor ljubavi“ Šibenik, 2014.
2. Davis, R. D. i Braun, E. M. Dar disleksije: Zašto neki od najpametnijih ljudi ne znaju čitati i kako mogu naučiti. Zagreb: Alineja, 2001.
3. Gradska knjižnica Vodice. Brnistra: rano otkrivanje jezičnih i govornih smetnji. 2024. URL: <https://www.gkv.hr>
4. Izvješće o radu Gradske knjižnice „Juraj Šižgorić“ Šibenik u 2021. godini. URL: [http://www.knjiznica-sibenik.hr/dokum/Izvjesce o radu knjižnice u 2021. pdf](http://www.knjiznica-sibenik.hr/dokum/Izvjesce%20o%20radu%20knjiznice%20u%202021.pdf).
5. Izvješće o radu Gradske knjižnice „Juraj Šižgorić“ Šibenik u 2022. godini. URL: [http://www.knjiznica-sibenik.hr/dokum/Izvjesce o radu knjižnice u 2022.pdf](http://www.knjiznica-sibenik.hr/dokum/Izvjesce%20o%20radu%20knjiznice%20u%202022.pdf).
6. Jensen, E. Različiti mozgovi, različiti učenici. Zagreb: Educa, 2004.
7. Miles, T. R. i Miles, E. (). Sto godina disleksije. Jastrebarsko: Naklada Slap, 2004.
8. Narodna knjižnica i čitaonica Tisno. Kameni pogled – slikovnica prilagođena djeci s teškoćama u čitanju. 2023. URL: <https://nkc-tisno.hr>
9. Norda, A. Čitanje treba biti dostupno svima: Jednostavan informativni vodič za dislektičare i sve koji žele znati više o disleksiji. Vodice: Udruga disleksičara NORDA DISLEKSIJA, 2021

OBAVIJESNI DIO

KORAK PO KORAK DO KNJIGE: USLUGA ZA ZNATIŽELJNE

Milkica Ursa

Knjižnice grada Zagreba, Knjižnica Božidara Adžije

milkica.ursa@kgz.hr

Knjižnica Božidara Adžije, iz mreže Knjižnica grada Zagreba, u sklopu usluge Korak po korak do knjige nudi stručno vodstvo kroz cjelokupni prostor knjižnice, od dijelova kamo korisnici inače ne mogu pristupiti (zatvoreno spremište, odjel nabave i obrade knjiga) do slobodnog pristupa. Na taj se način posjetitelje upoznaje s putom knjige, od trenutka kada uđe u knjižnicu do smještaja na police. Usluga je namijenjena učenicima osnovnih i srednjih škola, članovima knjižnice te svim zainteresiranim koji žele vidjeti kako knjižnica djeluje iznutra.

Uslugom se želi potaknuti, osobito mlade, na korištenje knjižnice i knjižničnih usluga, kao i potaknuti na čitanje, čime knjižnica postaje neizostavni dio izobrazbe. Početak usluge vezao se za Noć knjige 2022. godine, nastavio u Mjesecu hrvatske knjige i traje do danas. Obilazak se kombinira s postavljenim izlozbama ili nekim drugim programima i događajima u knjižnici te je uslugu dosad koristilo dvjestotinjak učenika srednjih škola i tridesetak studenata tijekom 2022. godine, tristotinjak učenika 2023. godine, u 2024. godini oko stotinu i pedeset učenika i četrdesetak odraslih osoba. Prema IFLA-inim smjernicama, jedna od najvažnijih veza narodne knjižnice na institucionalnoj razini jest ona s lokalnim školama i obrazovnim ustanovama. Tipovi povezanosti i/ili suradnje uključuju organizirane posjete razreda narodnoj knjižnici, zajedničko promicanje čitanja i pismenosti o čemu se vodilo računa pri izradbi (IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice, 2011.).

Cilj je uključiti učenike, članove knjižnice i one koji to nisu, u čitanje sa zadovoljstvom, razumijevanje i kritičko promišljanje pročitane te potaknuti na svladavanje znanja i vještina kako bi nakon usvojenog i sami postali promicatelji kulture u lokalnoj i široj zajednici. Što se skriva iza polica prepunih knjiga, može se otkriti uz prethodni dogovor. Učenici dolaze uz pratnju nastavnika, knjižničara/ki ili samostalno u manjim skupinama. Posjeti su mogući i za učeničke skupine izvan Grada Zagreba.

Prvenstvo obilaska daje se odjelima nabave i obrade knjižnične građe – inventarizaciji, katalogizaciji, klasifikaciji, predmetnoj obradi; zatim smještaju na police i pronalaženju prema signaturi, tj. putu knjige od nabave do korisnikovih ruku. Prilika je to upoznati i knjižnične stručnjake te zaviriti u odjele namijenjene samo zaposlenicima.

Zatim se obilazi najživlji dio knjižnice, informativno-posudbeni pult, koji je u Slobodnom pristupu, gdje se obavlja posudba i povrat knjižnične građe, pronalazi literatura vezana za tematske upite i rješavaju informacijski upiti upućeni knjižničarima. Prostor za čitanje dnevnog tiska i ostale knjižnične građe, izložbeni prostor za postavljanje studijskih, tematskih, likovnih i drugih izložbi, također je u slobodnom pristupu, kao i izložbeni stalci s preporukama knjižničara. Korisnici se ovdje mogu slobodno kretati, tražiti građu prema signaturama ispisanim na svakoj polici, pri čemu im, ako je potrebno, pomažu djelatnici.

Zatvoreno spremište je u podrumskim dijelovima knjižnice, ova se knjižnična građa rjeđe posuđuje, ima oznaku velikog slova A – arhiv. Može se pregledavati uvezana serijska građa, novine i časopisi iz područja društveno-humanističkih znanosti za čije je područje knjižnica specijalizirana. Primjerice, pretraživati novine s vlastitim nadnevkom rođenja i aktualnostima vezanim za taj dan pa starija građa, na taj način, postaje atraktivna. Posjetiteljima je zanimljivo pomicati kompaktuse s policama knjiga jer se osjećaju kao u labirintu. Smjernice upućuju na to da se ponude organizirani obilasci knjižnice da bi se korisnici naučili samostalno služiti knjižnicom i ugodno osjećali, čime se potiče korištenje svih oblika građe (Smjernice za knjižnične usluge za mladež, 2009.).

Studijska čitaonica ima 54 mjesta za rad, na raspolaganju 66 sati tjedno. Smješta referentnu ili priručnu građu, serijske publikacije, dnevne novine i tekuće časopise. Građa je namijenjena radu u knjižnici, ima posebnu oznaku lokacije Č – čitaonička građa, ZF – zaštićeni fond, i poseban je prostor za učenje i tihi rad.

Sa svrhom samostalnog korištenja informacijskih izvora, jer knjižnica treba osigurati pristup svima (IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice, 2011.), sudionike se uputi kako mogu pretraživati mrežni katalog Knjižnica grada Zagreba, mrežne stranice i društvene mreže da bi stekli dodatne izvore informiranja za razvijanje istraživačke znatiželje.

Obilazak se organizira radnim danima i traje oko 45 minuta, uz prethodnu prijavu na e-poštu Knjižnice, osobno na adresi ili telefonski. Za obilazak nije potrebno biti članom Knjižnica Grada Zagreba.

U suradnji s nastavnim osobljem odgojno-obrazovnih ustanova, kao nadopuna pedagoško-kulturnim i obrazovnim sadržajima, u posjet dolaze i studenti obližnjih fakulteta (Političke znanosti) te ostali građani. Plan knjižnica treba biti razvijanje usluga za one koji nikad dosad nisu bili korisnici (Horvat, A. 2012.), pa se na tragu toga usluga realizira. Najveći doprinos usluži i ulozi knjižnice u zajednici jesu povratne informacije sudionika koje pristižu u obliku članaka, pisanih osvrta u Knjizi dojmova te npr. promjena naziva usluge u Korak po korak do knjižnice koju su učenici VII. gimnazije iskoristili u Europskom tjednu mobilnosti.

ŠKOLSKA KNJIŽNICA POVEZUJE: MEĐUŠKOLSKA SURADNJA U POTICANJU ČITANJA I PISMENOSTI

Snježana Kovačević

Osnovna škola Zlatar Bistrica

knjiznica.zlatarbistrica@gmail.com

Planirajući aktivnosti u okviru školske knjižnice za školsku godinu 2024./2025. u Školskom kurikulumu Osnovne škole Zlatar Bistrica navedena je aktivnost ostvarivanja međuškolske suradnje između spomenute škole i Osnovne škole Vladimira Nazora Budinščina, a nositeljice suradnje su školske knjižničarke. Cilj suradnje spomenutih osnovnih škola je poticanje čitanja, upoznavanje fonda i djelatnosti školskih knjižnica, samih škola domaćina, poticanje suradnje između učenika, timskog rada, obilježavanje Mjeseca hrvatske knjige tijekom listopada i studenoga te Međunarodnog dana dječje knjige u travnju.

Čitateljske aktivnosti tijekom suradnje

Učenici 4. razreda Osnovne škole Zlatar Bistrica posjetili su u listopadu 2024. godine Osnovnu školu Vladimira Nazora u Budinščini. Učenici su po dolasku u školu razgledali školu, uređene cvjetne gredice, pametne klupe, rasvjetna tijela na solarnu energiju, kućicu za knjige, školski vrt, učionicu na otvorenom, sušionicu voća, povrća i bilja, STEM laboratorij te prostor škole. Okupljanje i upoznavanje učenika bilo je organizirano u školskoj knjižnici i u razredu uz aktivnosti „ledolomca“ gdje su učenici stali u krug i odigrali igru upoznavanja, a predsjednici obaju četvrtih razreda predstavili su sebe i razred. Uslijedila je radionica pričanja priča koju je učenicima održala knjižničarka, djelatnica bibliobusne službe iz Gradske knjižnice Novi Marof. Priču o Cmoljcu ispričala im je uz pomoć butaja – drvene kutije za pričanje priča te kamišibaja – umjetnosti interaktivnog pripovijedanja uz pomoć slika, što je za neke učenike bilo novo iskustvo. Nakon slušanja priče i uključivanja u razgovor o njoj, učenici su dobili zadatak da se podijele u skupine kako bi pročitali slikovnice i prepričali ih. Na kraju druženja naši učenici su svojim domaćinima darovali poklone te razgledali bibliobus koji je prema rasporedu vožnje taj dan gostovao u Osnovnoj školi Vladimira Nazora Budinščina, a zlatarbistričkim učenicima bio je prava zanimljivost. Učenike se dojmio prostor bibliobusa, knjige i zanimljivi naslovi te su neko vrijeme proveli u njegovoj unutrašnjosti listajući knjige za djecu i mlade.

Kreativne aktivnosti tijekom suradnje

Uzvratni posjet učenika iz OŠ Vladimira Nazora Budinščina realiziran je u travnju 2025. godine. Pjesmom i plesom dočekali su ih učenici 4. razreda OŠ Zlatar Bistrica koji su im, kao domaćini, poželjeli dobrodošlicu nakon koje su učenici obaju razreda sudjelovali u kreativnim radionicama u skupinama. Prije radionice, kao motivaciju, knjižničarka je učenicima pročitala prigodnu proljetnu priču Različci, vražići autorice Marice Milčec, dok su učiteljice učenicima bile na raspolaganju u organizaciji rada tijekom likovne radionice. Izrađivali su cvijeće od šarene plišane ukrasne žice, ptičice od papira i temperama oslikavali uskrсне motive. U izradi cvjetova učenici su prema predlošku trebali izraditi šarene cvjetove pri čemu su razvijali vještine kreativnog izražavanja, motoričke vještine i vještine suradnje s drugima jer su jedni drugima pomagali i davali upute. U radionici izrade ptičica od papira učenici su škarama izrezivali dijelove za izradu ptičica pri čemu su trebali biti precizni i točni, paziti na detalje i ukrasili su ih prema želji. Također su trebali surađivati i pomagati jedni drugima ukoliko je to bilo potrebno. Treća skupina oslikavala je uskrсне motive na uskrsnim pisanicama te su učenici sami birali i miješali boje, oslikavali detalje i u timu izradili prelijepa prigodna likovna djela. Rukotvorine nastale na radionici, učenici su ponijeli kućama kao uspomenu na posjet Osnovnoj školi Zlatar Bistrica.

Zaključak

Učenici su u ovoj međuškolskoj suradnji pokazali spremnost na timski rad i suradnju te međusobno pomaganje, a rodila su se i nova prijateljstva. U evaluaciji su naveli da im je bilo lijepo surađivati s drugom školom, da su bolje upoznali školu i školsku knjižnicu i da su naučili nešto novo. Pri tome moramo istaknuti da su učenici razmijenili iskustva, dojmove i znanja i da su spremni za daljnju suradnju sljedeće školske godine. Učiteljice i školske knjižničarke koje su provele ove aktivnosti također su navele da je suradnja između škola bila vrlo dobra, poticajna i zanimljiva. Ovime se pokazalo da školska knjižnica spaja učenike i motivira ih na daljnju suradnju.

SPOROM MODOM PREMA ODRŽIVOSTI: EKO AKTIVIZAM U KNJIŽNICAMA NOVI ZAGREB

Helena Predojević

Knjižnice grada Zagreba
helena.predojevic@kgz.hr

Nikolina Pucar

Knjižnice grada Zagreba
nikolina.pucar@kgz.hr

Tihana Rašeta

Knjižnice grada Zagreba
tihana.raseta@kgz.hr

Na 49. skupštini Hrvatskog knjižničarskog društva predstavljen je poster pod naslovom „Sporom modom prema održivosti: eko aktivizam u Knjižnicama Novi Zagreb“, koji je privukao veliku pažnju sudionika i otvorio važan dijalog o ulozi knjižnica u promicanju održivosti i ekološke osviještenosti. Postersko izlaganje nije bilo tek vizualna prezentacija projekta – ono je predstavljalo sažetak jedne šire ideje, kako knjižnice mogu postati aktivni nositelji društvenih promjena, povezujući kulturu, obrazovanje i odgovornost prema okolišu.

Poster je prikazao program koji su Knjižnice Novi Zagreb pokrenule s ciljem edukacije korisnika o utjecaju modne industrije na okoliš te promicanja praksi spore mode. Na njemu su jasno istaknuti glavni ciljevi projekta – podizanje svijesti o ekološkim i socijalnim problemima u modnoj industriji, poticanje odgovornog pristupa modi te promicanje održivih vrijednosti kroz zajedničke aktivnosti. Kroz vizualnu poruku, poster je prikazao sinergiju između knjižnica, zajednice i umjetnica koje djeluju u području održivog dizajna.

Moda, kao izraz ljudske kreativnosti i društvenih promjena, kroz stoljeća je prolazila značajne preobrazbe. U prošlosti su se odjevni predmeti izrađivali ručno, s mnogo pažnje i poštovanja prema materijalima. Odjeća se šivala da traje, a svaka tkanina imala je svoju priču, često povezanu s lokalnim običajima, obiteljskim nasljeđem i identitetom zajednice. S razvojem industrijske revolucije i kasnijim tehnološkim napretkom, moda je postala dostupnija, ali time i brža. Današnja takozvana „brza moda“ (fast fashion) temelji se na masovnoj proizvodnji, čestim kolekcijama i potrošnji, pri čemu se gubi onaj izvorni odnos prema odjeći kao vrijednosti. Upravo taj model ima zaista visoku cijenu za okoliš, a danas, kao što znamo, tekstilna industrija spada među najveće svjetske zagađivače, odgovorna je za ogromnu potrošnju vode, emisiju stakleničkih plinova i stvaranje tekstilnog otpada koji završava na odlagalištima diljem svijeta.

Slika 1: Poster sa Skupštine „Sporom modom prema održivosti: eko aktivizam u Knjižnicama Novi Zagreb“

Projekt „Sporom modom prema održivosti“ započeo je u proljeće 2021. godine i uključio je tijekom idućih nekoliko godina, predavanje, izložbe i edukativne aktivnosti. Prva javna eko aktivistička izložba Zašto spora moda? održana je u Službi nabave i obrade u Slobošćini, gdje su posjetitelji imali priliku upoznati se s temom kroz umjetničke i informativne sadržaje. Nakon toga slijedilo je predavanje u Knjižnici Vjekoslava Majera i nova izložba u Knjižnici Slobošćina, čime je projekt dobio kontinuitet i potporu šire zajednice.

Slika 2: Prva javna eko aktivistička izložba „Zašto spora moda?“

Posebno mjesto u programu zauzimaju suradnje s hrvatskim dizajnericama Vedranom Jurišinac, Nikom Vrbicom i Ivonom Gray, koje kroz svoje brendove Dada i Dunda, Salicula i Darkona dosljedno primjenjuju načela spore mode. Vedrana Jurišinac stvara suvremene odjevne komade od tradicionalnih tkanina, posteljina i ručno izrađenih materijala, čime čuva kulturnu baštinu. Nika Vrbica reciklira i transformira rabljenu odjeću u umjetničke instalacije i modne objekte, dok će Ivona Gray, zagovornica održivog, funkcionalnog i etičnog dizajna, krajem 2025. predstaviti svoju obljetničku izložbu u prostoru Službe nabave i obrade, od kuda je zapravo i sve krenulo u proljeće 2021.

Slika 3: Druga javna eko aktivistička izložba „Zašto spora moda?“

Slika 4: Treća javna eko aktivistička izložba „Zašto spora moda?“

Središnji vizualni element postera, koji je posjetiteljima Skupštine ponudio konkretnu interpretaciju održive mode, predstavlja spoj prirodnih tonova i umjetničkog izraza. Namjerno je odabrana zelena boja kao simbol ekologije i obnove, dok je lik žene odjevene u lišće personificirao povezanost mode i prirode. Na taj je način poster postao mala izložba u formatu video prezentacije, pružajući uvid u to kako knjižnice mogu postati platforme za umjetnički i ekološki dijalog.

Ova inicijativa iz Knjižnica Novi Zagreb istaknuta je na Skupštini kao primjer dobre prakse eko aktivizma u knjižnicama. Naglašeno je kako knjižnice, osim što čuvaju znanje, danas preuzimaju i ulogu pokretača promjene – mjesta na kojima se građani informiraju, raspravljaju i djeluju. U vremenu klimatskih promjena i rastuće zabrinutosti zbog utjecaja tekstilne industrije, knjižnice postaju prostori gdje se održivost uči i živi.

Slika 5. Predavanje: Zašto spora moda?

Širi kontekst postera povezuje lokalno djelovanje s globalnim pokretima poput Fashion Revolution i Clean Clothes Campaign, koji zagovaraju transparentnost u modnoj industriji i postavljaju pitanje „Tko je šivao moju odjeću?“. Upravo ta pitanja, predstavljena i kroz knjižnične aktivnosti putem predavanja održanog u Knjižnici Vjekoslava Majera, otvaraju prostor za promišljanje o etici, solidarnosti, kulturnoj i ekološkoj odgovornosti.

Postersko izlaganje tako nije samo dokumentiralo jedan projekt, već je poslužilo kao poziv na zajedničko djelovanje. Na Skupštini je izazvao interes knjižničara iz različitih dijelova Hrvatske i time potaknuvši ideju o mogućem širenju inicijative i na druge knjižničarske mreže. Sudionici su prepoznali vrijednost sinergije između kreativnosti, zajednice i ekološke svijesti – upravo onoga što čini srž spore mode i održivog djelovanja.

Slika 6: Izlaganje postera na Skupštini

Kroz sve navedeno, „Sporom modom prema održivosti“ pokazuje da knjižnice mogu biti i kulturni i ekološki pokretači. Ova priča o suradnji, umjetnosti i znanju ujedno je i priča o odgovornosti – prema zajednici, tradiciji i planetu. Možda se, kako kaže legendarna rečenica iz filma Casablanca, „ovo doista može smatrati početkom jednog divnog prijateljstva“ – prijateljstva između knjižnica, održivosti i kreativnosti, koje zajednički oblikuju bolju budućnost za sve nas.

Upravo na tim vrijednostima počiva i djelovanje Knjižnica Novog Zagreba, koja kao dio mreže Knjižnica grada Zagreba kontinuirano nastoje povezivati kulturu, obrazovanje i društvenu odgovornost. Projektom posvećenim eko-aktivizmu u modi željeli smo potaknuti naše sugrađane na razmišljanje o globalnom problemu zagađenja okoliša i važnosti održivog življenja. Zahvaljujući suradnji s mladim dizajnericama, kroz niz izložbi pokazali smo da knjižnice mogu zaista biti mjesta inspiracije, promjene i stvaranja boljeg svijeta.

Literatura:

1. Odjeća / L Rowland-Warne ; [prijevod Filomena Horvatić ; dodatne fotografije Steve Gorton, Torla Evans, John Chase]. Zagreb : Knjiga trgovina, 1996.
2. Flusser, Alen. Muškarac i odjeća: načela elegantnog odijevanja. Zagreb : Interklub, 1996.
3. Ujević, Darko, et al. Konstrukcija i modno odijevanje s osvrtom na suvremenu maloprodaju. Zagreb : Tekstilno-tehnoški fakultet : Ekonomski fakultet, 2018.
4. Simončić, Katarina Nina. Kultura odijevanja u Zagrebu na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Zagreb : Plejada, 2012.
5. Grau, Francois-Marie. Povijest odijevanja. Zagreb : Naklada Jasenski i Turk : Kulturno informativni centar, 2008.

INTERVJU S MATIJOM ŠANGO ŠIMURINA

Antonijela Nekić

Gradska knjižnica Zadar

antonijela.nekic@gkzd.hr

Matija Šango Šimurina profesorica je hrvatskog jezika, dramska pedagoginja i voditeljica kazališne udruge Igrajmo se. Matijin trud i rad u kazališnoj udruzi cijenjen je, te je nakon dugog niza godina djelovanja udruge, prošle godine nominirana i odabrana za nagradu Grada Zadra kao promotorica i promicateljica umjetničkog i kulturnog života Grada Zadra. U Gradskoj knjižnici Zadar Matijin rad odavno je prepoznat, suradnja dugo traje, a u zadnje vrijeme najčešće je prisutna u radu Odjela za mlade, te je to bio povod za razgovor s njom.

Za početak, Matija, kako srednjoškolska profesorica hrvatskog jezika i književnosti u kazališnoj udruzi, u ulozi voditeljice, redateljice...

Već kao učenica sudjelovala sam u raznim školskim aktivnostima, a prvenstveno u onima koje su podrazumijevale umjetnički izričaj (literarni, dramski i sl.). Jednostavno, radila sam ono što volim i što me ispunjavalo, bez ikakvih određenih namjera i planova. Sav taj rad s vremenom se izgrađivao i poprimao sve ozbiljniju i napredniju formu, te me doveo do glumačkih angažmana, odnosno glumačkih aktivnosti prožetih pedagoškim radom. Književnost i kazalište isprepleli su se kroz moj dramsko pedagoški rad s djecom i mladima. Jedina misao vodilja, koju sam prepoznala i koja me vodila, bila je želja za stvaranjem prilika i mogućnosti svima onima kojima je gluma spoznaja kojom ostvaruju sebe. U to sam čvrsto vjerovala i osjećala da je to moj put, a kada u nešto vjerujem, onda sam ustrajna to i ostvariti.

Je li ovakav kazališni angažman, zapravo nadomjestak neostvarene glumačke /režiserske karijere?

Odrastala sam u kreativnom i poticajnom okruženju, ali o takvoj karijeri nikad nisam razmišljala kao o nekom svom pozivu. Umjetnički izražaj i svijet umjetnosti stalno je bio prisutan i zapravo sam se stalno bavila njime, ali samo kroz prizmu uživanja u stvaranju, otkrivanju i učenju, bez primisli da će to jednog dana biti moj poziv. Vodila me želja za učenjem i imam osjećaj da je sve ostalo posljedica tog mog htjenja. U određenoj dobi nisam bila ni svjesna snage umjetnosti, niti mogućnosti koje mi pruža, ali vjerujem ni sebe same i svojih mogućnosti. S kazalištem sam se upoznala kasnije i tek tada sam naučila/osjetila mnogo toga što me kreiralo i vodilo novim izazovima.

Zašto baš rad s mladima, po mnogima je to najzahtjevnija dobna skupina?

Kažu da su umjetnici vječna djeca, tu i ja spadam, hahaha... Djeca i mladi u meni potiču umjetnički impuls. Njihova životna, iskrena, spontana energija/emocija u meni pobuđuje ono nešto što i mene i njih čini najboljima što možemo biti. Najviše me ispunjava osjećaj da sam nekome suputnik u odrastanju i da zajedno spoznajemo, i u toj spoznaji jačamo, stvaramo. Stvaranje predstave je nešto smisleno i to me ispunjava. Rad s mladima podrazumijeva zajedništvo, razumijevanje, slušanje i ponajprije povjerenje. Rad s mladima polučuje najljepše osobine ljudskih odnosa, te upućuje na prave vrijednosti. Kratko rečeno, rad s mladima me oplemenjuje.

U GKZD otvoren je Odjel za mlade, evo teče druga godina od otvaranja, kako ga Vi percipirate, kao srednjoškolski profesor i kao dramski pedagog?

Izvrstan primjer onoga što je mladima najpotrebnije u popunjavanju njihovog slobodnog vremena i razvoju interesa. Raznovrsnost sadržaja, a nije nevažno naglasiti da su besplatni, kvalitetnih sadržaja, u kojima mladi mogu aktivno sudjelovati i na neki način ih kreirati, otkrivaju taj prostor u svjetlu razvoja, suradnje i susreta. Vrlo jednostavno, a moćno.

Kako vidite ulogu kazališta, kazališne umjetnosti, u djelatnosti knjižnice?

Kazalište je sastavni dio života i svakodnevice. Djelatnost knjižnice, posebno ovakve suradnje, potvrđuje da je gluma/kazalište opipljiva i dostupna svima. Kazališnom umjetnošću u narodnim knjižnicama omogućuje se razvoj dijaloga umjetnosti i javnosti. Knjižnica je uvijek poželjna platforma za svaki oblik umjetnosti, umjetničkog izražavanja, a osobito kod mladih.

Kako kazališna umjetnost može potaknuti mlade da više čitaju?

Ako su mladi ljudi uključeni u stvaralački proces, čitanje je osnova razumijevanja stvaranja lika i djela. Ne može se izbjeći. Također za one koji ne sudjeluju u procesu stvaranja, ako su samo konzumenti, čitanje teksta na osnovi kojeg je nastalo kazališno djelo, često je poticaj i motivacija za dodatno istraživanje teme. Uvijek se nadam da ako netko nije sklon čitanju, da će mu se dogoditi neki okidač koji će ga ponukati da čitanjem istraži neku temu, bolje shvati poruku predstave, otkrije svijet čitanja. Da ga čitanje „zarobi“. Nadam se da moje predstave doprinose toj težnji.

Na Odjelu za mlade vaša udruga predstavljala je u nekoliko navrata ulomke iz vaših predstava, što mi iz Knjižnice želimo i češće, mislite li da bi trebalo i na neki drugi način mlade upoznavati s kazališnom umjetnošću?

Svakako, očekujem i vjerujem u nastavak suradnje. Vidim ga u obliku upoznavanja glume kroz radionice koje bi mladima približile iskustvo kazališta i značenje kazališne umjetnosti. Voljela bih da se kroz takav tip radionica nekima ostvari/otkrije gluma, da kroz te radionice upoznaju razne kazališne umjetnike koji rade s mladima i za mlade, ne samo iz našeg grada već i šire. Želim da se tekstovi, autori tih tekstova, koje „obrađujemo“ u kazalištu, približe mladim korisnicima knjižnice kroz susrete s autorima, poticanje mladih ljudi na pisanje tekstova za kazalište (amatersko, a zašto ne i profesionalno)... Gradska knjižnica Zadar otvara vrata takvoj suradnji i predstavlja dobrog i poželjnog partnera.

Svake godine obilježava se Svjetski dan kazališta, (27. ožujka) i objavljuje poruka jednog od kazališnih djelatnika, a ovaj ćemo put mi pozvati Vas da „poručite“ knjižničarima vašu kazališnu poruku.

Iz ispunjenja i ljepote nastaje ljubav, a iz ljubavi strast prema kazališnoj umjetnosti koja nas obuzima zauvijek. Kazalište je inspiracija, pokretač uma i tijela, igra, zajedništvo, sloboda. Na jedinstven način uspijeva spojiti različito i drugačije, probija granice. U njemu je ljudsko tijelo, glas i osobnost glumca ujedinjena i kao snaga prirode prkosi vremenu, prihvaća i ljubi jer ima čvrste temelje izgrađene na iskonskim vrijednostima, na potrebi izricanja istine, način izražavanja.

Izvlači najljepše od nas, traži da budemo iskreni, motivira nas i hrabri, komunicira, istražuje. Ono je odraz nas samih, naših stanja, naše duše, našeg društva. I uvijek će se iznova podsjećati što znači osjećati. Što znači živjeti, što znači biti čovjek. Gdje ćemo srce iznova podučavati o srcu samom, kako je rekao Laurence Olivier.

IMPRESUM

KALIBAR: časopis Društva knjižničara Karlovačke županije

IZDAJE

Društvo knjižničara Karlovačke županije

Ljudevita Šestića 1

47 000 Karlovac

ISSN 2623-5811 (*online*)

Godište 12, br. 2/2 (2025.)

U razdoblju od 2020. do 2022. Kalibar je izlazio neredovito.

ZA IZDAVAČA

Sanja Graša

UREDNIŠTVO

Ana Sudarević, Osnovna škola Dubovac, Karlovac

Lidija Šajatović, Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac

Martina Barišić Koprenica, Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac

GLAVNA UREDNICA

Sanja Graša, Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac

RECENZENTICE

mr. sc. Alka Stropnik, knjižničarska savjetnica, Knjižnice grada Zagreba

dr. sc. Jasna Milički, prof. pedagogije i dipl. knjižničarka, Osnovna škola Marija Bistrica, Marija Bistrica

UDK

Martina Barišić Koprenica

LEKTURA I KOREKTURA

Sanja Graša, Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac

GRAFIČKO OBLIKOVANJE

Leonard Lesić

Godina postavljanja publikacije na mrežu: 2025.

Creative Commons licencija
imenovanje 4.0 međunarodna (CC BY 4.0)
Licensed under a Creative Commons
Attribution 4.0 International Licence (CC BY 4.0)

Časopis Kalibar izdaje se uz financijsku potporu Karlovačke županije i Grada Karlovca.